

מערך הקליניקות המשפטיות ע"ש אלגה צגלה

סיכום פעילות שנתי – תשפ"ג

מוגש למועצת הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת תל-אביב

ספטמבר 2023

מבוא

תכנית החינוך הקליני בפקולטה למשפטים ע"ש בוכמן באוניברסיטת תל אביב פעלה בשנת תשפ"ב באמצעות 9 קליניקות, 155 סטודנטים, 10 מנחים אקדמיים (מתוכם 6 חברי סגל אקדמי בכיר של הפקולטה) ו-12 עו"ד (קלינאים) המספקים שירות משפטי לעשרות עמותות ולמאות לקוחות שידם אינה משגת ובדרך זו מקדמים סדר יום משפטי למען חברה צודקת ושוויונית.

התכנית מעניקה לסטודנטים התנסות מעשית בתחום בו עוסקת הקליניקה בה הם משתתפים: הקליניקה לזכויות בהליך הפלילי; הקליניקה לזכויות אדם; הקליניקה לזכויות פליטים; הקליניקה לזכויות עובדים; הקליניקה לצדק סביבתי והגנה על זכויות בעלי חיים; הקליניקה לזכויות ניצולי שואה וא/נשים בזקנה; הקליניקה לתובענות ייצוגיות; קליניקת הכנסת; הקליניקה לפרטיות.

במסגרת עבודתם בקליניקה עוסקים הסטודנטים בכל ההיבטים של ההליך המשפטי, והכל בליווי צמוד של עורכי דין ואנשי אקדמיה מן השורה הראשונה, המומחים בתחום העיסוק של הקליניקה. מבנה הלימודים בקליניקות מקנה לסטודנטים הזדמנות יוצאת דופן לרפלקציה אקדמית על העבודה המעשית שלהם ואילו העבודה המעשית של הקליניקות מהווה כר נרחב לפעילות מחקרית. שיטת עבודה זו, של היזון חוזר בין האקדמיה לפרקטיקה, אפשרה לקליניקות להגיע להישגים מרשימים למען לקוחותיהן ולמען החברה בישראל.

שיטת ההוראה והעבודה בקליניקות

בכל קליניקה מתקיים שיעור עיוני שנתי, המועבר בדרך כלל על ידי חבר סגל מהפקולטה (2 ש"ש), המומחה בתחום שבו עוסקת הקליניקה. השיעור מוקדש ללימוד התיאוריה והדוקטרינה בתחום הידע הרלוונטי, לחשיבה ביקורתית על העשייה של הסטודנטים בפרקטיקה ולדיון בדילמות תיאורטיות, פרקטיות ואתיות. בנוסף, הסטודנטים נדרשים להקדיש 6-8 שעות שבועיות לעבודה המעשית בפיקוח עורך דין מומחה בתחום. עבודה במודל זה מאפשרת לא רק הבנה תיאורטית ופרקטית מעמיקה של תחום הידע הרלוונטי, אלא גם פיתוח אחריות מקצועית וחברתית בקרב הסטודנטים.

מבנה ארגוני ותקציבי

מערך הקליניקות מנוהל על ידי מנהל אקדמי (פרופ' עמרי ידלון), מנהלת מקצועית (גב' נירית פוטרמן – 50% משרה) ורכות אדמיניסטרטיבית (גב' לאה קסה – 50% משרה). המימון של הפעילות הקלינית נעשה בסיוע של תרומות, אשר בגיוסן מסתייעות הקליניקות במערך גיוס המשאבים של האוניברסיטה ובמערך גיוס המשאבים של הפקולטה (בראשות גב' דורית קוסקס, ועומרי טנקמן – 50% משרה). המערך הקליני בשנת תשפ"ג כלל 12 עורכי דין, מהם 9 במשרה מלאה, אחת ב-80% משרה ושתיים ב-75%.

לאחרונה פרשה עו"ד אירנה רוזינה, מהקליניקה לזכויות פליטים, ובמקומה מונתה עו"ד מיכל רובינשטיין. כמו כן, עו"ד נועה מלצר צ'רנוברודה, מהקליניקה לתובענות ייצוגיות, יצאה לחופשת לידה ובתקופה זו מחליפתה היא עו"ד שירה לוקסנבורג.

המערך הקליני בשנה"ל תשפ"ד יכלול 12 עורכי דין, מהם 9 במשרה מלאה, אחת ב-80% משרה ושתיים ב-75%.

להלן דו"ח סיכום שנה המתאר בהרחבה את הפעילות בכל אחת מן הקליניקות.

הקליניקה לזכויות אדם

מבוא

בשנת הלימודים תשפ"ג, 2022 – 2023, פעלה הקליניקה בהנחייתו האקדמית של פרופ' רונן אברהם ובהנחייתן הקלינית של עו"ד דבי טל שדה ועו"ד סאוסן זהר. בקליניקה נטלו חלק 18 סטודנטיות וסטודנטים.

הקליניקה עוסקת במגוון רחב של תחומים הקשורים בהגנה על זכויות אדם אזרחיות ופוליטיות, חברתיות וכלכליות, והגנה על זכויות של קבוצות מיעוט (המיעוט הערבי, קהילת הלהט"ב, אנשים עם מוגבלות ועוד). הקליניקה עוסקת בייצוג במגוון ערכאות - בהליכים חוקתיים, מינהליים ואזרחיים, ומייצגת הן פרטים והן ארגונים לא-ממשלתיים, שבשמים מוגשים הליכים משפטיים.

הפעילות המעשית בקליניקה נעשית בצוותים של סטודנטים בהנחיית המנחים הקליניים. הסטודנטים שותפים בטיפול בתיקים על כל שלביהם והיבטיהם - המפגש עם הלקוחות, עריכת המחקר המשפטי, כתיבת מסמכים המוגשים לבתי-משפט, הכנת טיעונים בעל-פה וכדומה.

השתתפו בקליניקה הסטודנטיות ים (לפי סדר א"ב): אייל אבו חייה, עדן אביהו, דביר אמסלם, חוסיין בדראנה, ליאור ברגר, איה דננברג, אריאל הירשמן, דוריאן ון אלן, יעל יוסילביץ', שרה יצחקי, מעין לוואנט, ג'ואנה מטר, חן סמילוביץקי, סרי עראף, נטע צ'חנובסקי, תום קירקפטריק, קייט קרוגר, עומר שטרן.

הפעילות העיונית בקליניקה

טרם פתיחת שנת הלימודים, קיימה הקליניקה יום הכנה מרוכז, שבו נערכה היכרות מקדימה עם פעילות הקליניקה, חברי וצוות הקליניקה, והוקנו לסטודנטים ולסטודנטיות הכלים העיקריים שנדרשים לביצוע הפעילות המשפטית, בהם: מיומנויות בעריכת חיפוש ומחקר משפטי, כתיבה משפטית והפקת תוצרים משפטיים, היכרות עם כללי האתיקה, ועוד.

השיעורים השבועיים לאורך השנה האקדמית עסקו בהיבטים תיאורטיים ומעשיים שונים, שנוגעים לתחום זכויות האדם ולתחום עריכת דין לשינוי חברתי. הסמסטר הראשון הוקדש בעיקרו להיבטים כלליים שנוגעים לעריכת דין חברתית וקלינית, והניח את התשתית התיאורטית והמעשית לעיסוק המשפטי בזכויות אדם. כך, לדוגמא, נדונו שאלות היחס בין זכויות אדם אזרחיות לזכויות אדם חברתיות, ביקורות היסטוריות ועכשוויות על תחום זכויות האדם, כיצד ניתן לקדם את ההגנה על זכויות אדם במצבים של אינטרסים ראויים מתנגשים, תפקידם של עורכי דין המעוניינים לקדם מטרות חברתיות (Cause Lawyering), דילמות שמעוררת פעילות מסוג זה, והכלים המשפטיים שעומדים לרשותם.

הסמסטר השני נסב בעיקרו סביב התיקים המתנהלים בקליניקה, והשיעורים התיאורטיים הוקדשו בעיקרם לסוגיות מגוונות שעלו מהם. השיעורים הקליניים הוקדשו להצגות של הסטודנטים עצמם, תוך דיון באסטרטגיות בניהול התיק, בדילמות שמעורר התיק, ובחוויה האישית של הסטודנטים.

לאורך השנה אירחה הקליניקה מספר מרצים. ות אורחים. ות, אשר חשפו את הסטודנטים והסטודנטיות להיבטים שונים בתחומי זכויות האדם: פרופ' נטע זיו, נציבת שוויון ומגוון באוניברסיטת תל אביב – על פעולות לשוויון, מגוון והגנה על זכויות אדם בקמפוס; עו"ד מואייד מיעארי ועו"ד מיכל פומרנץ – על הגנה על זכויות אדם מנקודת המבט של העוסקים בכך בפרקטיקה פרטית; עו"ד שרון אברהם ויס – על חופש הביטוי והמחאה; ד"ר מיטל פינטו – על הפליה וקבוצות מוגנות; עו"ד אמיר בדראן – על חוק נכסי נפקדים.

במהלך השנה התקיימו שני סיורי שטח: עם פתיחת השנה השתתפו הסטודנטים בסיור לימודי בהנחיית עמותת "זוכרות", על סביבת האוניברסיטה ועל ההיסטוריה של הכפר שיח מוניס. בסמסטר ב' השתתפו הסטודנטים בסיור לימודי בירושלים, בהדרכת עמותת "עיר עמים". הסיור עבר במספר נקודות תצפית וסיפק רקע היסטורי, תכנוני וחברתי על שכונות ישראליות ופולטיניות בעיר תוך התמקדות במספר סוגיות ייחודיות של זכויות אדם שהמצב המורכב של העיר מעורר.

הפעילות הקלינית-משפטית בקליניקה

גם בשנה החולפת המשיכה הקליניקה להתמקד בייצוג בערכאות משפטיות, בשני נושאים מרכזיים – מקרים של הפליה ומקרים של אלימות או התעמרות משטרתית, שנמצאים בשלבים שונים של טיפול משפטי. נוסף על אלו, הקליניקה עסקה השנה בטיפול בסוגיות עקרוניות במסגרתן הוציאה ניירות עמדה ומכתבי פניה עקרוניים בסוגיות מגוונות שעיקרן הפרה של זכויות אדם.

להלן סקירה של חלק מהעניינים שבהם עסקה הקליניקה בשנה החולפת:

א. הפליה על רקע לאום בדיוור

1. תביעה נגד מתווך על הפליה בדיוור

הקליניקה המשיכה לטפל בתביעה שהוגשה בשם שלוש צעירות ערביות שהופלו על ידי מתווך, בהשכרת דירה באזור תל-אביב. לאחר שהמתווך הבין שמדובר בערביות, הוא טען שהדירה אינה רלבנטית עוד. אלא שמספר דקות לאחר מכן, כאשר פנתה יהודייה למתווך, הפכה הדירה לפתע לרלבנטית וזמינה להשכרה. דפוס זה חזר על עצמו גם לאחר מספר בדיקות. השנה הוגשו תצהירי עדות ראשית של הצדדים והתיק ממתין להוכחות. [לסיקור של התיק בעיתון הארץ](#).

ת"א (שלום ת"א) 50359-06-19 כריים ואח' נ' אלוביץ

2. תביעת לשון הרע בעקבות הגשת תביעה על הפליה בדיוור

הקליניקה מייצגת את אחת מהתובעות גם בתביעת לשון הרע שהוגשה נגדה ע"י הבעלים של משרד התיווך, בטענה שהיא הוציאה את דיבת משרד התיווך שלו ברשת החברתית, בכך שפרסמה שהיא וחברותיה הופלו על ידי מתווך שפעל מטעמו. השנה הוגשו תצהירי עדות ראשית של הצדדים והתיק ממתין להוכחות.

ת"א (שלום) 20211-09-20 כהן נ' כריים ואח'

3. הפליית בפרויקט בנייה גדול בקריית אתא

הקליניקה המשיכה לטפל בתביעה שהוגשה בשם שישה תובעים ערבים, תושבי שפרעם, שהופלו ברכישת דירה על ידי חברת בנייה גדולה בקריית אתא. ההפליה תועדה בהקלטות שנעשו על ידי התובעים וכן על ידי פונה יהודי ששימש כבחון להוכחת ההפליה. התיק קבוע להוכחות לחודש אוקטובר 2023. במסגרת ההכנה להוכחות בוצע מחקר משפטי מקיף הנוגע להרחבה בפרשנות החוק הרלוונטי לתביעה.

ת"א (שלום-חיפה) 14153-12-18 דאמוני ואח' שרביב בעמ' ואח'

ב. הנגשה שפתית

1. הקליניקה הכינה פנייה עקרונית לקופת חולים מכבי בדרישה להנגיש את האתר הרשמי שלה לשפה הערבית.
2. הקליניקה השתתפה בניסוח פנייה עקרונית אל "דואר ישראל" בדרישה להנגיש את השירות לכלל המשתמשים, לרבות הנגשה לשפה הערבית. פנייה זו בוצעה ביוזמת הקליניקה למשפט, ולטכנולוגיה ולסייבר באוניברסיטת חיפה ובשיתוף עם הקליניקה לניצולי שואה וזכויות בזקנה באוניברסיטת תל אביב והקליניקה לזכויות זקנים וניצולי שואה באוניברסיטת בר אילן. במענה שהתקבל מ"דואר ישראל" נמסר, כי בימים אלו מתבצעת עבודת הנגשה של שירות דואר ישראל.
3. הקליניקה הכינה פנייה עקרונית אל מנכ"ל משרד הבריאות בדרישה להורות על הנגשת טפסי ההפניה לוועדת השיקום האזורית הפועלת לפי חוק שיקום נכי נפש בקהילה, תש"ס – 2000. למעשה, טפסים אלו מהווים "טפסי בקשה" להכרה במבקשים כ"נכי נפש" לפי החוק המעניקים להם זכאות ל"סל שיקום" הממומן על ידי המדינה.
המכתב הוכן בשם "בזכות – המרכז לזכויות אדם של אנשים עם מוגבלויות".

ג. הפליה עקב שימוש בקריטריון השירות הצבאי

1. הקליניקה פנתה לשרת התחבורה, מירי רגב, בדרישה לבטל סעיף ברפורמה המתגבשת לפיו יתאפשר לחיילים משוחררים להשתמש בחינם למשך שנה שלמה מאז שחרורם בתחבורה הציבורית. הקליניקה טענה כי מרכיב זה ברפורמה יפגע במי שלא שירת בצבא וימנע ממנו את ההטבה במשך שנה שלמה.
2. הקליניקה פנתה לעמותת "נעמת" בדרישה לבטל את השימוש בקריטריון השירות הצבאי כתנאי לזכאות למלגות לסטודנטיות הלומדות לתואר ראשון ושני. **הפנייה בוצעה בשם עמותת "נשים נגד אלימות" מנצרת.**
3. הקליניקה הכינה נייר עמדה נגד הצעת חוק זכויות התורמים למדינה, התשפ"ג – 2023 לפיו מי ש"תרם למדינה" יועדף בתחום העבודה, הקצאת מקרקעין וההשכלה הגבוהה על חשבון מי "שלא תרם למדינה", לרבות האזרחים הערבים. נייר העמדה הוגש לוועדת השרים לענייני חקיקה. הצעת החוק טרם קודמה בכנסת.

ד. הפליה על רקע מוגבלות

1. **הפליה מחמת מוגבלות בשמיעה בקורס ריענון נהיגה ומבחן נהיגה נכונה**
הקליניקה החלה לטפל בעניינה של אישה שמתמודדת עם חירשות, אשר קיבלה זימון לקורס ריענון נהיגה ולמבחן נהיגה נכונה. הקליניקה פנתה אל אגף הרישוי במשרד התחבורה, בדרישה כי האגף יקיים את הוראות חוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות ואת תקנות התאמות נגישות לשירות, ויפעל להנגשת הקורס והמבחן לשפת הסימנים.

2. הפליה מחמת מוגבלות בניידות בנסיעה בתחבורה ציבורית

הסתיים בהצלחה הטיפול בעניינו של אדם עם מוגבלות בניידות, שנעזר בקלנועית לצורך ניידות, אשר נפגעה זכותו לנגישות בתחבורה ציבורית. במספר הזדמנויות שונות הפרה חברת תחבורה ציבורית את זכותו של האדם לנסוע בקווי האוטובוס שהחברה מפעילה, הן בקווי האוטובוס העירוניים (הנגישים) והן בקווי האוטובוס הבינעירוניים (שאינם נגישים). ביחס לקווי האוטובוס הבינעירוניים, סרב נהג החברה לאפשר לאדם לעלות לנסיעה, כיוון שלא העלה בדעתו שאדם שמסתייע בקלנועית מסוגל בכוחות עצמו לקפלה ולהניחה בתא המטען של האוטובוס, ולעלות בכוחות עצמו לנסיעה – זאת אף שהאדם הסביר זאת מספר פעמים לנהג ולחברת התחבורה הציבורית.

הקליניקה פנתה אל החברה במכתב התראה בטרם נקיטת הליכים משפטיים, והבהירה כי פעילות החברה מנוגדת בין היתר להוראות חוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות ולתקנות מכוחו. בעקבות המכתב התנהל בין הצדדים הליך גישור, אשר בסופו שילמה החברה לאדם **פיצוי כספי בסך 50,000 ₪**.

בעקבות המקרה פנתה הקליניקה אל משרד התחבורה בדרישה לדאוג לפרסום אפקטיבי של זכויותיהם של אנשים עם מוגבלות בניידות לנסיעה נגישה וללא הפליה בתחבורה ציבורית.

3. הפליית ילדים עם מוגבלות פיזית במימון "הסעה שניה גמישה"

במהלך השנה הקליניקה שיתפה פעולה עם "איל"ן- האיגוד הישראלי לילדים נפגעים" בכל הנוגע לסוגיית אי מימון הסעות ללימודים לילדים עם מוגבלויות פיזיות זאת כאשר הסעות דומות ממומנות על ידי המדינה עבור ילדים מסוגי מוגבלויות אחרות. במסגרת עבודה משותפת זו, הכינה הקליניקה נייר עמדה בסוגייה זו והגישה אותו לוועדת הרווחה של הכנסת לקראת דיון שנערך בה בנושא. בדיון בכנסת השתתפו הסטודנטים של הקליניקה שהכינו את נייר העמדה. שיתוף הפעולה בין הקליניקה לעמותת איל"ן הוביל לשינוי חיובי, גם אם חלקי, בעמדת שר הרווחה.

בוצע בשיתוף עם עמותת "איל"ן – האיגוד הישראלי לילדים נפגעים".

4. אי יישום של הוראות חוק שיקום נכי נפש

הקליניקה פנתה למשרד הבריאות בנוגע לפעילותן של ועדות הערר שאמורות להיות מופעלות מכח חוק שיקום נכי נפש בקהילה, תש"ס – 2000 וזאת לאחר שדו"ח מבקר המדינה התריע מפני אי הפעלתן של ועדות אלה. לפי החוק, ועדות אלו דנות בעררים על החלטות ועדות השיקום שלהן הסמכות לסווג אנשים כ"נכי נפש" ובכך גם להקנות להם זכאות ל"סל שיקום" על פי החוק.

הפנייה בוצעה בשיתוף עמותת "בזכות" המרכז לזכויות אדם של אנשים עם מוגבלות.

ה. הפליה על בסיס עבר פלילי

הקליניקה החלה לטפל בעניינו של אדם אשר פוטר שלא כדין, מחמת עבר פלילי. זמן קצר לאחר שהאדם החל לעבודה במקום העבודה, הוא זומן לשיחה עם המעסיק. במהלך השיחה נדרש האדם למסור למעסיק פרטים על עברו הפלילי, ויום למחרת הפגישה הוא פוטר. הקליניקה פנתה אל המעסיק במכתב התראה, והבהירה כי התנהלות המעסיק מפרה, בין היתר, את הוראות חוק המידע הפלילי, פוגעת בזכות לפרטיות, מהווה הפליה ומנוגדת לחובת תום הלב המוטלת על המעסיק.

ו. הפליה על בסיס מגדר בהצעת עבודה

הקליניקה החלה לטפל בקמפיין פרסומי של חברת "דן", המציע עבודה בלשון זכר בלבד. הקליניקה פנתה אל אגף האכיפה במשרד העבודה בדרישה כי ימוצו הליכי האכיפה נגד החברה, לרבות הטלת עיצומים כספיים משמעותיים, וזאת במטרה למגר את התופעה של פרסום מפלה של הצעות עבודה.

ז. אלימות או התעמרות משטרתית ופגיעה בחירויות

1. ירי משטרתית כלפי מתמודד נפש

הקליניקה הגישה תביעה אזרחית בשמו של מתמודד נפש, אשר נורה ע"י שוטר כאשר היה בעיצומו של התקף פסיכוטי. הירי בוצע אף שמצבו הרפואי של האדם היה ידוע לשוטרים ולמרות שהיה ניתן לעצור אותו באמצעים אחרים. בנוסף על כך המשטרה החזיקה את האדם עצור במעצר

2. אלימות משטרתית אגב מעצר

הקליניקה המשיכה לטפל בעניינן של שתי נשים אשר הגישו תלונה למחלקה לחקירות שוטרים, בגין אירוע מעצר שבו ננקטה נגדן אלימות קשה, אשר בין היתר גרמה לחבלות גוף, ולוותה באמירות משפילות ומבזות לרבות על רקע גזעני. המחלקה לחקירות שוטרים סגרה את התיק בנימוק לאקונוי לפיו ההליך הפלילי כביכול איננו ההליך המתאים לביורר התלונה. הקליניקה הגישה ערר בדרישה למצות את הדין עם גורמי השיטור הנוגעים לאירוע.

3. אלימות משטרתית אגב הפגנה

הקליניקה התחילה לטפל במקרה בו נעצר אדם במעצר שווא משטרתית אלים, אגב השתתפות בהפגנה באזור בלפור. המעצר בוצע ע"י שוטרים סמויים, אשר לא הזדהו לאורך כל שלבי המעצר.

4. דרישה לתיעוד הפעלת מכת"זית

הקליניקה פנתה אל מפכ"ל המשטרה והיועץ המשפטי של המשטרה בדרישה להבטחת פיקוח בשעת אמת על הפעלת מכוונות התזה (מכת"זית) באמצעות הצבת מצלמות על גבי המכוונות. הקליניקה טענה כי הבטחת התיעוד בשעת אמת תאפשר פיקוח אפקטיבי על השימוש בכלי ותבטיח קיומה של תשתית ראייתית לטיפול פלילי ומשמעתי במקרים של חריגה מהנהלים וכן תבטיח ביסוס ראייתי של הליכים משפטיים המנוהלים על ידי הנפגעים.

הפנייה בוצעה בשם האגודה לזכויות האזרח, הוועד נגד עינויים ואגודת יהודי אתיופיה.

5. עיכוב לחקירה בשל ציוץ בטוויטר

הקליניקה המשיכה לטפל במקרה של אישה שנחקרה באזהרה במשך 4 שעות על ידי יחידת הסייבר בלהב 433, בחשד להטרדה מינית של אשת ראש הממשלה, שרה נתניהו, וזאת בשל ציוץ טוויטר שבו מתחה ביקורת נגד התייחסות ראש הממשלה להנפת בלונים בעל אופי מיני בהפגנות נגדו. במהלך העבודה על התיק הוכן כתב תביעה בשם הלקוחה.

6. תלונה בעקבות איזוק באזיקי ציר

הקליניקה המשיכה את המחקר העובדתי והמשפטי לאחר שהובא לידיעתה כי גורמי אכיפה ושיטור עושים שימוש באזיקי ציר (אזיקי "פרפר") שגורמים לכאבים ולנזקים נוספים שיכולים להגיע לכדי "עינויים". המחקר התמקד בבחינת התשתית הנורמטיבית הקיימת המסמיכה את גורמי אכיפת החוק להשתמש באזיקי ציר וכן מחקר משווה על שימוש בכלי במדינות נוספות בעולם.

7. התנגדות להקמת המשמר הלאומי

הקליניקה פנתה ליועצת המשפטית לממשלה, לראש הממשלה ולשר לביטחון לאומי בדרישה להימנע מהקמת "המשמר הלאומי" וזאת לאחר שהקמת היחידה אושרה בהחלטת הממשלה מס' 442 מיום 2.4.2023. נייר העמדה התייחס לנזקים ולפגיעה בזכויות שתגרם עקב הקמת היחידה במיוחד לאחר שהסתמן כי היחידה תופעל ביישובים הערבים. נייר העמדה של הקליניקה הסתמך על מחקר משווה במדינות (ארה"ב, דרום אפריקה ורוסיה) בהן הוקמו יחידות דומות שהופעלו כלפי קבוצות מוחלשות ואשר הובילה לדיכוי ופגיעה בזכויותיהם של אותן קבוצות.

8. נוהל איחוד משפחות של ישראלי עם בן זוג זר

הקליניקה הכינה פנייה אל משרד הפנים בדרישה לקבוע הגבלת זמן לטיפול בבקשות להסדרת מעמד של בן זוג זר של אזרח ישראלי בנוהל המסדיר את הטיפול בבקשות וזאת בדומה להגבלת הזמן שפורטה בנוהל הטיפול במתן מעמד לבני זוג של ישראלים, לרבות בני אותו מין (5.2.0009). הסדרת מגבלת זמן לטיפול בבקשות טיפול תביא לטיפול מזורז יותר בבקשות לאיחוד משפחה של בני הזוג אשר ברובם המכריע של המקרים נאלצים היום להמתין חודשים ארוכים, אם בכלל, עד לטיפול בבקשתם דבר אשר פוגע בחיי המשפחה שלהם. **הפנייה נערכה בשם ובשיתוף פעולה עם "האגודה הישראלית לזוגות בינלאומיים".**

9. התנגדות להפרטת שירותי רווחה

הקליניקה פנתה לשר הרווחה והביטחון החברתי וליועצת המשפטית לממשלה, בדרישה להימנע מהפרטת שירותי האבחון על ידי "עובד סוציאלי מגייס ומעריך" כהגדרתו לפי החוק למניעת אלימות במשפחה (תיקון מס' 18 – הוראת שעה), התשפ"ב – 2021. תיקון זה מחייב את השופט המוציא צו הגנה נגד בן משפחה אלים להפנות את האדם לפגישת תיאום והתייעצות עם עובד סוציאלי לצורך בחינת התאמתו לקבלת טיפול שיקומי. הקליניקה פירטה בטיעוניה את הפגיעה בבני המשפחה שהם קורבנות האלימות כתוצאה מהפרטת שירותי האבחון של העובדים הסוציאליים.

הפנייה נשלחה בשם חה"כ עאידה תומא סולימאן ובשיתוף עם הקליניקה לזכויות בעבודה, אוני' ת"א.

הקליניקה לזכויות פליטים

מבוא

בשנת הלימודים תשפ"ג למדו בקליניקה 20 סטודנטים, עו"ד ד"ר יובל לבנת הוא המנחה האקדמי של הקליניקה ועורכות הדין ענת בן-דור ואירה רוזינה הן המנחות הקליניות.

הקליניקה מתמקדת במתן סיוע משפטי לפליטים, למבקשי מקלט ולאנשים חסרי אזרחות במגוון של נושאים הקשורים במעמדם בישראל ובכלל זה הגשת בקשות למקלט או למעמד על בסיס אחר (הליכי זוגיות, הליכים הומניטריים, חוסר אזרחות, היות המבקש קורבן לסחר בבני-אדם או להחזקה בתנאי עבדות ועוד). הייצוג נעשה בדרך-כלל מול רשות האוכלוסין וההגירה ובמגוון ערכאות החל מבית הדין לעררים, המשך בעתירות ובערעורים לבתי המשפט לעניינים מנהליים וכלה בערעורים ובעתירות לבית המשפט העליון. לצד הסיוע הפרטני חותרת התכנית לקידום מערכת מקלט הוגנת ויעילה וזאת בדרך של ניירות עמדה, עתירות עקרוניות והכשרות לפעילים בתחום (לרבות לעורכי-דין מתנדבים, פרקליטים ואנשי רשות האוכלוסין).

הסטודנטים שהשתתפו השנה בקליניקה: אחירז גולדשטיין כשר, דנה זילברמן, אביב כנר, חגי נהרי, שילה סימון, אורי לאטי, אמיר בן חור, יעל גזית, מיתר צמח, אסיל חמוד, נאיל ליוס, סועאד בלעום, אופיר אבנברג, ירדן אלטר, נטלי סרנגה, נמרוד פרינץ, מייסלון סלימאן, דורי שליט גליק, עמית ליכט פטרן, מיסאן ספורי.

הפעילות העיונית בקליניקה

בצד העיוני, הקליניקה שמה דגש רב על תפקידו של "עורך הדין החברתי"; טקטיקות, אסטרטגיות ודילמות של עורכי דין חברתיים; ושיתופי פעולה של עורכי דין חברתיים עם גורמים אקטיביסטיים או ממסדיים מחוץ לעולם המשפט. בנוסף עסקנו בתיאוריה של הגירה, דיני הגירה, דיני פליטים ומדיניות מקלט. המלחמה באוקראינה, שבעקבותיה ייצגה הקליניקה במספר הליכי ליטיגציה (ר' להלן), נדונה בשיעורים העיוניים של הקליניקה: ניתחנו את המצב באוקראינה, ואת גל הפליטים שנוצר בעקבותיו, בראי המשפט הבינלאומי ודיני הפליטים; כמו כן הקדשנו שיעורים לעיסוק בעתירות ובנושאים שנדונו בבתי-המשפט דוגמת הגבלות גיאוגרפיות על תעסוקתם של מבקשי מקלט והטענות בדבר אי-חוקתיות התיקון לחוק חוק האזרחות והכניסה לישראל ולהשלכות הרפורמה המשפטית המוצעת על דיני ההגירה הישראלים.

התלמידים הגישו במהלך השנה ארבעה ניירות עמדה, בנושאים: (1) דיני הגירה ישראליים – ניתוח אירוע והאפשרויות השונות להסדרת מעמד על-פי הדין ונהלי משרד הפנים; (2) מעמד הפליט – ניתוח החלטתה של שרת הפנים לדחות בקשה למקלט על רקע מגדרי על רקע תיאוריות פמיניסטיות; (3) זכויות זרים השוהים בישראל בראי אמנת הפליטים; (4) רפלקציה על הלימודים העיוניים והעבודה המעשית בקליניקה (תובנות על מאבקים חוקתיים לקידום זכויות פליטים; ניתוח תיק עליו עבדה הסטודנטית - קשיים והתלבטויות משפטיות וטקטיות, קשיים אתיים, חוויות רגשיות, אלו מיומנויות נרכשו והצפי להתפתחות התיק בעתיד).

בנוסף ערכו סטודנטים תצפיות בבית-הדין לעררים, הערכאה הראשונה שדנה בהחלטות שנוגעות לכניסה ולשהייה בישראל. כל סטודנט נדרש לצפות בחמישה דיונים לפחות והתצפית הונחתה על-ידי שורת שאלות במטרה להאיר את הפנים השונות של הדיון ומשתתפיו (למשל מידת השתתפות של בעל-הדין, נוכחות ופעילות המתורגמן, האופן שנהגו בו באי-כוחם של הצדדים, התנהלות הדין וניהול הדיון, תוצאות הדיון).

במהלך השנה אירחה הקליניקה שורה של מרצים אורחים: עו"ד הרן רייכמן מן הקליניקה למשפט וחינוך באוניברסיטת חיפה; עו"ד תומר מוסקוביץ (לשעבר מנכ"ל רשות האוכלוסין וההגירה); עו"ד אלעד כהנא מעמותת קו לעובד; עו"ד עודד פלר, האגודה לזכויות האזרח; ד"ר נטלי דווידזון, הפקולטה למשפטים אוני' תל-אביב; עו"ד

מיכל תג'ר מהקליניקה לזכויות בעבודה. בנוסף, ערכה הקליניקה סיור בדרום ת"א בהובלתו של אדריכל אלון הרשקוביץ מעיריית תל-אביב אשר כלל מפגש עם פעילים מקהילת מבקשי המקלט.

הפעילות הקלינית-משפטית בקליניקה

העשייה המשפטית השנתית של הקליניקה כללה פגישות עם לקוחות, ליווי לקוחות למשרדי רשות האוכלוסין וההגירה, וייצוג בהליכים בבתי המשפט השונים ובבתי הדין לעררים. לצד הליכי מקלט, ליוותה הקליניקה לקוחות בהליכים משפטיים שונים הרלוונטיים לסוגיית מעמדם או מעמד בני משפחתם, זכויותיהם הסוציאליות ובעתירות חוקתיות.

חלק ניכר מעשיית הקליניקה יצא אל הפועל בזכות הסטודנטיות והסטודנטים שהשתתפו בה ולקחו חלק משמעותי בתיקים השונים, הן מול הערכאות השיפוטיות והן מול משרדי הממשלה הרלוונטיים, לרבות על דרך של ליווי בראיונות ושימועים ברשות האוכלוסין. בנוסף, הסטודנטים סייעו בבניית התיקים ואיסוף החומר הרלוונטי להם; ערכו מחקר עצמאי בתחום המשפט הישראלי והמשווה וכן בנוגע למצב השורר במדינות המוצא של לקוחות הקליניקה; לקחו חלק פעיל בהכנת בקשות מקלט וכתבי טענות, וכן בפיתוח האסטרטגיה בתיקים והכנתם לטיעון בעל בפה; התלוו לעורכי הדין לדיונים בהם; התלוו לפונים למשרדי הממשלה השונים כדי לסייע להם לממש את זכויותיהם; ועוד.

להלן פירוט של הפעילות הקלינית המרכזית שבוצעה השנה:

א. מצבם של הפליטים האוקראינים בישראל

בעקבות המלחמה באוקראינה הגיעו לישראל אלפי פליטים ופליטות לבקש בה הגנה. בשנה שעברה הייתה הקליניקה שותפה למאבק כנגד הגבלות הכניסה שהציבה הממשלה וייצגה אנשים ונשים שכניסתם לישראל סורבה. ככל שחלף הזמן, ירד מספר אזרחי אוקראינה שביקשו להגיע לישראל והשתנו הצרכים של מי שמצאו מקלט זמני בישראל (אוכלוסייה שמוערכת בכ-30,000 נפש). בקרב הפליטים יש רוב מובהק לנשים, חלקן מטופלות בילדים. מדיניות משרד הפנים שלא להעניק להן רישיונות ישיבה (אלא להסתפק בהודעות עיתיות אודות הרשאת שהייתן ועבודתן בישראל) יוצרת שורה של בעיות, בעיקר בתחום התעסוקה והסדרת ביטוח רפואי לקטינים. לצד זאת הטילה שרת הפנים היוצאת מגבלות גיאוגרפיות על תעסוקתם של מבקשי מקלט. הודות לעתירה שהקליניקה שותפה לה, לא נכנסו מגבלות גיאוגרפיות אלה לתוקף. להלן נפרט את הפעולות בהן נקטנו לטובת אוכלוסיית פליטים חדשה זו:

1. ייצוג פליטי מלחמה אוקראינים שכניסתם לישראל סורבה: התכנית המשיכה לייצג פונים שכניסתם סורבה. בדצמבר 2022 הגשנו ערר דחוף בעניינם של **א.ד.** וסבתו, אזרחית ישראלית, כנגד הסירוב להתיר את כניסתו לישראל. **א.ד.** יצא מאוקראינה לפני המלחמה לצורך לימודים אקדמיים בסלובקיה. סבתו אזרחית ישראלית וכאשר פרצה המלחמה אביו גוייס לצבא ואימו נמלטה לישראל ביחד עם אחותו הקטינה. לקראת חופשת חג המולד ביקש **א.ד.** להתאחד, לצורך חופשה קצרה, עם בנות משפחתו בישראל. כניסתו סורבה ונדרש ערר דחוף כדי למנוע את גירושו. בעקבות הערר הותרה כניסתו בכפוף להפקדת ערבות. **א.ד.** זכה לבלות את חג המולד בחיק משפחתו ויצא מישראל כפי שתכנן לעשות מראש.
2. הסדרת מעמד זוגות מעורבים (ישראלי-אוקראיני): ל.ק. אזרח ישראלי ממוצא אוקראיני נישא לאישה אזרחית אוקראינה ולשניים נולד בן משותף. בעת שפרצה המלחמה הוא שהה בישראל ואישתו באוקראינה. היא נמלטה לישראל והביאה עימה גם ילדים מקשר קודם. הגשנו עבור בני-הזוג בקשה למעמד עבור האישה מכח הנישואין ועבור הילדים הנלווים. ההליכים בפני רשות האוכלוסין ארכו חודשים ארוכים (וטרם הסתיימו), בינתיים אנו מלווים את המשפחה ומייעצים בכל הסוגיות השונות (לימודי הילדים, עבודתה של האישה, הקשר עם המחלקה לשירותים חברתיים ועוד).

3.

פניות לשרי הפנים אודות הצורך לשפר את מדיניות קבלת הפליטים מאוקראינה: במהלך השנה שלחנו, ביחד עם ארגון היא"ס-ישראל מספר פניות לשרי הפנים (בתחילה לשרה שקד ואח"כ לשר ארבל) ובהן ביקשנו להסדיר את מעמדם וזכויותיהם של הפליטים מאוקראינה. הצבענו על הקושי להתקיים ללא רישיון עבודה מסודר ועל הקשיים שנובעים מהעדר מעמד – דוגמת קשיים בפתיחת חשבונות בנקים או ביטוח הילדים הקטינים בביטוח בריאות וכן על הסכנה שמגבלות גיאוגרפיות יצרו חסם נוסף על היכולת להשתכר. הצבענו על קשים נוספים שחלקם תוקנו בעקבות פניותינו דוגמת הצורך לפרסם מראש את היתר השהייה לגבי תקופות שהייה ארוכות יותר (ולא רק לחודשיים בכל פעם) והבהרת הרשות לעבוד גם לגבי מי ששהו בישראל קודם למלחמה והמשיכו לשהות בה ללא היתר.

4.

מתן מעמד לנשים שהוכרו כקורבנות סחר: ייצגנו שלוש פונות שהוכרו כקורבנות סחר על-ידי המשטרה וכן ניתנה להן שנת שיקום במקלט. לקראת סיום השנה, הודע להן שעליהן לעזוב את ישראל. עררנו לבית-הדין לעררים וטענו שלא זו בלבד שהנשים זכאיות להמשיך וליהנות מהגנה מפני החזרה בגין המצב בארצן, אלא שיש לתת להן רישיונות שיאפשרו להן לעבוד ללא הסכנה של סחר חוזר. בעקבות העררים חזרה בה הרשות מהחלטתה הקודמת ולכל שלוש הנשים ניתן רישיון לפי סעיף 2(א)(5) המאפשר להן לעבוד בישראל.

5.

פניה למפקח על הבנקים לצורך הקלה על חשבונות בנקים לפליטות מאוקראינה: במהלך השנה פנינו בשם מספר פליטות שביקשו לפתוח חשבון בנק (בבנקים שונים, באיזורים שונים בארץ) וסורבו. טעמי הסירוב היו מגוונים: העדר רישיון לישיבה בישראל, היעדר תיעוד מתאים (לדעת הפקיד), סברת הפקיד שמדובר בתיירת ועוד. בשני מקרים ליווינו פונות במגען עם הבנק, הודות ליווי נפתח חשבון בנק אחד (הפניה האחרת עודנה בטיפול). ביקשנו מהמפקח על הבנקים להקל על ההליכים ולפרסם הבהרה לבנקים אודות הצורך לפתוח חשבונות לפליטות – הדיאלוג מול המפקח עדיין נמשך.

ב. בקשות למעמד פליט

6.

הקליניקה סייעה למספר רב של מבקשי מקלט במסגרת בקשותיהם למקלט, ובהם אזרחי אריתריאה, סודן, אתיופיה, צ'אד, אפגניסטאן, רוסיה, מצרים ועוד. הסיוע כלל הגשת בקשות מקלט, הגשת בקשות לעיון מחדש ולפתיחת תיקים, ליווי לראיונות מקלט, הגשת טיעונים בתמיכה לבקשות המקלט וכן הגשת עררים בגין אי מענה לבקשה או בגין סירוב לה.

בעניינה של **צ.צ.**, אזרחית אריתריאה, הגשנו ערר כנגד דחיית בקשתה למקלט שהתבססה לטענתנו על הליך שאינו הוגן. **צ.צ.** שטענה לסכנת רדיפה בארצה על בסיס אמונתה הדתית, נשאלה בריאיון המקלט שורה של שאלות אנציקלופדיות אודות אמונתה, ונקבע שלא גילתה "ידע כמצופה". משכך נדחתה הבקשה בקביעה של חוסר-מהימנות. החלטה זו בוטלה בעקבות הערר שהגשנו (ערר 1883/21) ובית הדין קיבל את טענתנו לפיה העוררת נשאלה שאלות שלא הותאמו למאמינה אפריקאית (עיקר השאלות התבססו על ספרות אמריקאית). בעקבות החלטת בית-הדין ליווינו את **צ.צ.** לריאיון מקלט נוסף ושבנו והגשנו דברי סיכום לבקשה לרבות חוות-דעת מומחית של פרופ' גליה צבר מהחוג ללימודי אפריקה. העניין חזר לדיון הועדה המייעצת לשר שהפעם המליצה לקבל את הבקשה ולהכיר ב-**צ.צ.** כפליטה. דא עקא, כאשר התיק הגיע לשולחנו של שר הפנים, החליט השר לדחות את המלצת הועדה מן הטעם שקודם הגעתה לישראל, עברה **צ.צ.** במספר ארצות ולא הגישה בהן בקשה למקלט. סברנו שהחלטת השר מוטעית (שכן חלק מן המדינות בהן עברה כלל לא חתומות על אמנת הפליטים) והכנו ערר נוסף, אך **צ.צ.** נואשה מן ההליכים המשפטיים והחליטה שלא לערור.

הגשנו ערר לבית הדין לעררים כנגד דחיית בקשת מקלט של **א.ל.** מדרום סודן. **א.ל.** נמלטה מדרום סודן כדי להימנע מנישואים בכפייה שארגן עבורה אביה. כשהיא התנגדה, אביה ואחיה היכו אותה בחומרה

וגרמו למעצרה ע"י המשטרה. משרד הפנים דחה את בקשתה וקבע כי מדובר בעניין אישי-פלילי ולכן הוא אינו עונה להגדרת הפליט באמנת הפליטים. משרד הפנים קבע גם כי א.ל לא ביקשה הגנה מהרשויות ולא ניסתה לעבור לחלק אחר של דרום סודן. בערר שהגשנו טענו כי משרד הפנים עשה ניתוח שגוי של הבקשה, כי א.ל. נרדפה בשל השתייכותה לקבוצה חברתית מסוימת של נשים בדרום סודן המיועדות לנישואין כפויים ולכן עומדת בדרישות האמנה. כמו כן, טענו כי המשטרה בדרום סודן שיתפה פעולה עם בני משפחה של א.ל. ולכן לא ניתן לצפות ממנה לפנות למשטרה להגנה וכי היא לא תמצא הגנה במקום אחר במדינה. בחודש אפריל התקיים דיון בערר וכעת אנו ממתנינים לפסק דין.

בעניינה של ו.א. הקליניקה הגישה ערר כנגד החלטת שר הפנים לדחות את בקשתה למקלט. עיקר הבקשה התבסס על-כך שו.א., מאמינה פנטקוסטלית, נעצרה שוב ושוב בעת שהייתה בשירות לאומי באריתריאה, בגין מנהגה לקרוא בתנ"ך בפרטיות חדשה. טענו שהמעצרים והיחס שסבלה בעקבותיהם מהווים רדיפה על בסיס דת. משרד הפנים דחה את הבקשה שכן קבע שהאיסור על קריאה בתנ"ך בשירות הלאומי חל על מאמיני כל הזרמים ואינו מפלה לרעה מאמינים פנטקוסטליים. דיון בערר נערך ביום 28.5.23 ואנו ממתנינים לפסק-דין.

הקליניקה ייצגה א.ל., צעיר בן 20 שהגיע לישראל לאחר שרוסיה הכריזה על גיוס המוני לצבא לצורך השתתפות במלחמה באוקראינה. כניסתו של א.ל. לישראל סורבה, מאחר ואמו מתגוררת בישראל עם אשרת עבודה מכוח זוגיות עם אזרח ישראלי. א.ל. נולד באוקראינה, אך מחזיק באזרחות רוסית ואינו מסכים להילחם במלחמה בלתי חוקית נגד אוקראינה. הקליניקה הגישה עבור א.ל. בקשה למקלט מדיני וערר לבית הדין לעררים כנגד סירוב הכניסה. בתגובה לערר הסכים משרד הפנים לאפשר את כניסתו בכפוף להפקדת ערבות נמוכה של 5,000 ₪.

.7

פרשנות אמנת הפליטים בהקשר של עריקה/השתמטות משירות צבאי ולאומי באריתריאה: נושא זה מטופל על-ידי הקליניקה כבר שנים ארוכות. בשנת 2018 זכינו בפסק-דין בבית הדין לעררים אשר קיבל את הפרשנות שהצענו בעניין זה והכיר בעורר כפליט. מאז שינה משרד הפנים את הנחיותיו, באופן שעיקר בפועל את פסק-הדין ושב לדחות את הרוב המכריע של בקשות המקלט שהוגשו על-ידי אזרחי אריתריאה ואשר נסמכו במידה זו או אחרת על השתמטות או עריקה משירות. בראשית שנת 2023 ניתן פסק-דין נוסף על-ידי בית-הדין לעררים (ערר 20-3689) במסגרתו נדחו טענות העורר, גם הוא משתמט משירות צבאי באריתריאה.

פסק-הדין ארוך ומפורט ומתיימר להיות פסק-דין מנחה בסוגיה זו, באופן שישיפע על בקשותיהם של רבים אחרים. הקליניקה התגייסה לייצג את העורר בערעורו, ביחד עם עו"ד מיכל פומרנץ אשר יצגה אותו בהליך המקורי. דיון בערעור קבוע בבית-המשפט המינהלי בירושלים ליום 21.9.2023.

.8

מעמד של קבע/אזרחות: מספרם של פליטים מוכרים בישראל קטן מאד ובכל-זאת יש ביניהם מי ששוהים בישראל שנים ארוכות. נהלי רשות האוכלוסין הקיימים אינם מאפשרים הסדרת מעמד קבוע לפליטים מוכרים, אלא מותירים אותם במצב של "זמניות קבועה". לפני מספר שנים התכנית פנתה בעניינה של מ.ג., אזרחית קונגו, שנמצאת בישראל למעלה מ-20 שנה במעמד זמני של פליטה מוכרת וביקשה עבורה מעמד של קבע. במשך כל 20 שנה היה על מ.ג. להתייצב בכל שנה בלשכת משרד הפנים על מנת לבקש את חידוש מעמדה, כאשר בכל פעם היא אינה יודעת אם מעמדה יוארך. מ.ג. התערתה היטב בישראל, גידלה כאן 5 ילדים ו-8 נכדים ופעילה בשורה של ארגונים ותנועות ישראליות (בין היתר נכללה ברשימת מועמדים למועצת עיריית תל-אביב). כיום היא כבר בת כ-69, סובלת מבעיות רפואיות ומתגוררת בדור מוגן. טענו כי פליטים זקוקים לוודאות וליציבות, אך בשל נסיבותיה, מ.ג. זקוקה להן

במיוחד. לאחר מספר הליכים, כולל ערר לבית הדין לעררים וערעור לבית המשפט המחוזי, קיבלנו החלטה חריגה של מנכ"ל רשות האוכלוסין לאשר את בקשתה של מ.ג. ולהעניק לה מעמד קבע בארץ.

הקליניקה הגישה עתירה לבית המשפט המחוזי בתל אביב כנגד סירובו של משרד הפנים להעניק אזרחות לפ.ל. ולשני ילדיה הקטינים. פ.ל. הגיעה לישראל מקניה בגיל צעיר וקיבלה מעמד קבע בשנת 2007 לפי החלטת הממשלה על מתן מעמד לילדי מהגרי עבודה. בשנת 2015 היא הגישה בקשה לאזרחות ישראלית ומאחר שעמדה בכל הקריטריונים הקבועים בחוק, בקשתה אושרה בתנאי שהיא תוותר על אזרחותה הקנייתית, וכן על אזרחותם של ילדיה הקטינים. פ.ל. ויתרה על אזרחותה בהתאם לדרישה, אך ילדיה לא יכלו לוותר על אזרחותם, מאחר והדין הקנייתי אינו מאפשר זאת לקטינים. בשל כך, ולמרות שעמדה בכל התנאים הקבועים בחוק, בקשתה של פ.ל. לאזרחות ישראלית נדחתה והיא נותרה ללא כל אזרחות. בסוף הדיון בעתירה שהגשנו הורה בית המשפט המחוזי להעניק אזרחות ישראלית לפ.ל. וילדיה.

ג. חסרי אזרחות

הקליניקה עוסקת כבר מספר שנים בייצוג אנשים חסרי אזרחות בניסיון להסדיר את מעמדם. בעקבות התדיינות קודמת של הקליניקה פרסם משרד הפנים נוהל לטיפול בחסרי אזרחות, אולם הנוהל חלקי מאוד ומתייחס רק למי שנכנסו לישראל כדין.

הגב' ס.ק. הופנתה אלינו על-ידי עובדות סוציאליות מן המקלט שבו שהתה. היא נולדה בישראל, הוצאה מחזקת אימה בגיל צעיר ומעולם לא היה לה מעמד. מחקר שערכנו גילה שהיא חסרת אזרחות שכן אימה אזרחית ירדן ואביה אינו ידוע. הגשנו עבודה בקשה לאזרחות לפי סעיף בחוק האזרחות שמאפשר למי שנולד בישראל ומעולם לא הייתה לו אזרחות, לקבל אזרחות. לאחר מספר הליכים הודיע משרד הפנים שיעניק לה מעמד של תושבת ארעית מטעמים הומניטריים. ס.ק. זכתה לראשונה בחייה במסמכים מזהים ובאפשרות לעבוד כחוק, לפתוח חשבון בנק ולנהל חיים נורמליים. בחודש נובמבר תידון העתירה בבקשתה לאזרחות ישראלית

הקליניקה הגישה ערר לבית הדין לעררים על החלטת מנכ"ל רשות האוכלוסין וההגירה לדחות את בקשת י.מ. למעמד של תושבת ארעית כחסרת אזרחות. י.מ. הגיעה לישראל מאתיופיה כקטינה בשנת 1991 עם משפחה יהודית שטענה שהיא אחייניתם והיא קיבלה אזרחות ישראלית. לאחר שאחד מבני המשפחה תקף אותה מינית, היא התלוננה בפני עובדת סוציאלית, שהודיעה למשרד הפנים ובעקבות זאת אזרחותה הישראלית נשללה. י.מ. פנתה לשגרירות אתיופיה, אך שם נמסר לה שאזרחותה האתיופית נשללת אוטומטית על פי חוק, כאשר היא קיבלה את האזרחות הישראלית. מאז (1998) י.מ. מחוסרת אזרחות. לאחר שבקשתה למעמד הומניטרי נדחתה בשנת 2014, הגשנו בקשה להכיר בה כחסרת אזרחות ולהעניק לה מעמד בהתאם לאמנת מחוסרי אזרחות ובהתאם לנוהל הרשות. בשנת 2017 קיבלה י.מ. אשרת עבודה מסוג ב/1. החל משנת 2019 אנו מנסים לקבל עבודה אשרת א/5 אשר מעניקה זכויות סוציאליות וביטול בריאות ממלכת. חרף העובדה שאין מענה מצד הרשויות באתיופיה לבקשת י.מ. להשיב את אזרחותה, משרד הפנים דוחה את בקשותיה למעמד של תושבת א/5 בטענה שלא מיצתה את אפשרותה להשיב את אזרחותה האתיופית. לפני מספר חודשים הורה בית המשפט המחוזי בירושלים למשרד הפנים לבחון את עניינה מחדש בשל חוסר ההתקדמות מהצד האתיופי, אולם מנכ"ל רשות האוכלוסין שוב דחה את הבקשה והורה להאריך את אשרת העבודה "בשל טעמים הומניטריים". הגשנו ערר נוסף כנגד הדחייה ואנו ממתנינים לתגובת הרשות.

ד. קידום מדיניות

תקיפת הנוהל המציב מגבלות גיאוגרפיות על תעסוקתם של מבקשי מקלט: ביום 5.9.2022 הגשנו ביחד עם ארגון "קו לעובד" והיא"ס עתירה בשם מספר מבקשי מקלט (מסודן ומארתריאה, שנבחרו כעותרים שכן כולם עבדו כבר מספר שנים במקומות עבודה מסודרים) ומספר ארגוני זכויות אדם כנגד "נוהל התייחסות הגיאוגרפית" שאמור היה לחול גם נגד הפליטים מאוקראינה. בעתירה טענו שהנוהל החדש פוגע בזכויות אדם ובזכויות עובדים ושאינו לו הצדקה ושתוצאתו עלולה להיות דרדור מבקשי מקלט לעוני ולמחסור (עת"מ 13586-09-22). בזמן שהעתירה נדונה בבית-המשפט, הסכימה הרשות לעכב את כניסתו של הנוהל לתוקף. לאחר שבית-המשפט דחה את העתירה (ביום 28.2.2023), הוגש ערעור לבית-המשפט העליון (עע"מ 1999/23), במסגרת הערעור ניתן צו ארעי שמונע את כניסת הנוהל לתוקף. כתוצאה מכך זכו, לעת עתה, כלל הפליטים ומבקשי המקלט בישראל, לרבות הפליטים מאוקראינה, מהגנה מפני הגבלות גיאוגרפיות שהיו עלולות ליצור חסמים נוספים על תעסוקתם בישראל.

הגנה ללהט"ב מעזה: בעקבות עתירות קודמות של הקליניקה ואחרים, גיבשה המדינה 'מנגנון' לבחינת טענותיהם של פלסטינים מאויימים (על רקע נטייה מינית או בגין רדיפה מגדרית) ולמתן הגנה בדרך של היתרי שהייה מתחדשים. הגם שמדובר בהגנה זמנית, חלקית ונטולת זכויות חשובות, זו התקדמות שמאפשרת מעט בטחון לפלסטינים נרדפים. לאחרונה פנינו בבקשת הגנה בעניינו של ש.ש., הומו צעיר מעזה וגילינו שלשיטת גורמי הבטחון, להט"ב מעזה אינו יכול לבקש הגנה בישראל (להבדיל ממי שמוצאו באיו"ש). הגשנו עתירה לבית-המשפט המחוזי ובעקבותיה חזרה בה המדינה. עניינו של ש.ש. נבחן על-ידי אותו מנגנון והוא קיבל היתר שהייה באותה הדרך שמקבלים להט"ב שמוצאם מאיו"ש.

ה. הליכי איחוד משפחות

אנו מטפלים במספר משפחות מעורבות של אזרחים ישראלים ומבקשי מקלט בהליכי הסדרת מעמד מכוח זוגיות, אשר נתקלים בסירובי משרד הפנים בשל היעדר יכולת להציג מסמכים מקוריים ממדינות המוצא (דרכון, תעודות לידה, יושר, תעודות על מצב אישי).

כך, הקליניקה ייצגה את **א.ח. ו.מ.** – אזרחית מצרית ואזרחי **א.ח.** הגיעה לישראל בתור סטודנטית ולמדה לתואר שני בפיזיקה באוניברסיטה העברית. במהלך הלימודים היא הכירה את **ר.מ.** והשניים הפכו לזוג. לאחר שהם נישאו בקפריסין, הגישו בקשה להסדרת מעמדה של **א.מ.**, אך משרד הפנים דחה את בקשתם, מאחר שלא הציגו תעודות יושר ממצרים. חרף מאמצים רבים, לא הצליחה **א.ח.** להשיג תעודות יושר ממדינתה. שגרירות מצרים בקפריסין ובארץ סירבו לסייע לה ואמרו שעליה לחזור למצרים. **א.ח.** מפחדת לחזור למצרים בשל היחס השלילי של מצרים כלפי אזרחיה ששוהים בארץ ונשואים לישראלים. כמו כן, גם בשל פעילותה של **א.ח.** ברשתות חברתיות בעניין זכויות נשים ולהט"ב היא עלולה להיעצר באם תאלץ לחזור למצרים. לאחר שהרשות סירבה להעניק ל**א.ח.** מעמד ללא הצגת תעודות יושר, הקליניקה הגישה ערר לבית הדין לעררים, אשר בעקבותיו הסכימה הרשות להעניק ל**א.ח.** אשרת עבודה. לאחרונה הגשנו בקשה לשדרג את מעמדה של **א.ח.** למעמד של תושבת ארעית ואנו ממתנינים להחלטה.

ק.ט. ו.י. הינם בני זוג ידועים בציבור כ-14 שנה ולהם שני ילדים משותפים. **י.י.** היא אזרחית ישראלית ו**ק.ט.** הוא מבקש מקלט מארתריאה. **ק.ט.** הגיש בקשה למקלט לפני כ-9 שנים, אולם טרם קיבל כל החלטה בה. הרשות הסכימה להנפיק ל**ק.ט.** אשרת עבודה, חרף העובדה כי אינו יכול להציג מסמכים מקוריים מארתריאה בהיותו מבקש מקלט. לאחרונה הגשנו בקשה לשדרג את מעמדו למעמד של תושב ארעי, זאת בשל התקופה הארוכה בה בני הזוג מנהלים זוגיות ובה **ק.ט.** מחזיק ברשיון העבודה ובשל טובתם של הקטינים. אנו ממתנינים להחלטת הרשות.

1. ייצוגם של מבקשי הגנה פגיעים במיוחד

פלסטינים שנמלטים מחשש לרדיפה על רקע מגדר או נטייה מינית

הקליניקה מייצגת מספר נשים שנמלטו ממשפחותיהן על רקע פגיעה בשל "הפרת כבוד המשפחה" או סחר למטרות זנות וכן מספר גברים שנמלטו מפגיעה מצד משפחותיהם לאחר שנטייתם המינית התגלתה. בעקבות פניות שנעשו אל המינהל האזרחי, הונפקו היתרי שהייה לפונים, אשר מתחדשים מעת לעת. הקליניקה מנסה למצוא פתרונות בני-קיימא לפונים.

הגשנו בקשה להגנה בעניינה של י.ר. צעירה לסבית שנמלטה מן השטחים לאחר שנטייתה המינית נחשפה והיא אוימה באלימות וברצח. נודע לנו שיש לגביה מניעות בטחוניות וההחלטה בבקשה עודנה מתעכבת. ככל שתתקבל תשובה שלילית, ניאליץ להגיש עתירה.

בעניינם של בני-הזוג ח.ד ומ.ד הגשנו בקשה לוועדה המייעצת לשר הפנים למתן מעמד מטעמים הומניטריים. בבקשה נטען שלבני-הזוג יש זכות יסוד לחיי משפחה שלא יוכלו לקיים באף מקום אחר וכי מ.ד. נמצאת בסכנת חיים בתחום הרשות הפלסטינית והדבר מהווה טעם הומניטרי לקבלת הבקשה.

צעירים וקטינים

הגשנו בקשה למעמד מטעמים הומניטריים עבור ז.ט. קטינה ילידת ישראל שהוצאה מביתה (ביחד עם אחיה) בגיל צעיר על-ידי רשויות הרווחה, מעמדה החוקי בישראל מעולם לא הוסדר. לאחרונה זכה אחיה באזרחות (מכח אביו הישראלי). לז.ט מלאו שמונה-עשרה וכעת היא אמורה לעזוב את המסגרת הטיפולית והחינוכית שבה היא גדלה ולצאת לעתיד בלתי ידוע. אנו מגישים בקשה לשר הפנים להחליט בבקשתה במהירות נוכח הצורך שלה לפתוח בחיים עצמאיים.

בקשה דומה הוכנה עבור מ.א. שהובאה על-ידי אימה מסודן לישראל בעת שהייתה קטינה. מ.א. הוצאה עם אחיה מבית אימה וגדלה במסגרת פנימייתית. לאחרונה התמודדה עם משבר נפשי ואושפזה. בבקשה טענו שמכח עקרון טובת הילד, על המדינה להבטיח לצעירה שגדלה במסגרת חוץ-ביתית עתיד בטוח ובכלל זה להסדיר עבורה מעמד שיאפשר לה חיים נורמליים.

לאחר מספר הליכים שנוהלו במשך שנים, הודיע משרד הפנים על מתן מעמד מטעמים הומניטריים לל.ת. שהגיע לישראל כקטין לא מלווה, הושם בפנימייה ישראלית, אומץ על-ידי משפחה ישראלית וביכולתו להשיא תרומה מיוחדת לישראל כספורטאי מחונן. עם זאת, המעמד שאושר לו הוא רק רישיון עבודה למשך שנה. הגשנו ערר שבו טענו שהמעמד המתאים כדי לענות על צרכיו הוא מעמד של תושב ארעי.

אימהות חד הוריות וילדיהן

בקשה נוספת שנדונה שנים ארוכות והשנה קיבלה מענה היא של מ.א ובתה הבכורה א.ק., שתיהן אזרחיות אריתריאה. מ.א. הייתה קורבן לאלימות במשפחה מצד בן-זוגה הישראלי, אביהם של שני ילדיה הצעירים, אזרחי ישראל. לאחר הליכים ארוכים קיבלה מעמד של רישיון עבודה אולם כשביקשנו לשדרגו למעמד של תושבות ארעית הרשות סירבה ונאלצנו לשוב לבית-הדין. טענו שמתן תושבות ארעית חיוני כדי להעניק רווחה בסיסית לכל התא המשפחתי, לענות על עקרון טובת הילד ולהבטיח יציבות. לאחר הליכים נוספים, אושרה תושבות ארעית לאם ולבתה, מעמד שיקנה להן קצת יותר בטחון ויציבות, רשת בטחון סוציאלית חיונית וזכות לביטוח רפואי ממלכתי.

גם ט.ג. – אם חד-הורית לשני קטינים ישראלים מאתיופיה – קיבלה השנה אשרת עבודה בעקבות ערר על אי-מענה לבקשתה במשך כשנתיים. גם ט.ג. הייתה קורבן לאלימות מצד בן זוגה הישראלי ושהתה במקלט

לנשים נפגעות אלימות במשך למעלה משנה. כעת, לראשונה מזה שנים רבות ט.ג. מחזיקה באשרה בתוקף, סכנת גירוש אינה תלויה מעליה והיא יכולה להתפרנס בכבוד ולקבל קצבאות ילדים.

גם בבקשתה של א.ק. הרשות אינה נותנת כל החלטה במשך כשנה וחצי. א.ק. הגיעה לארץ בצעירותה מאתיופיה בעקבות אביה שהוכר כאן כפליט. מקשר זוגי עם אזרח ישראלי נולדה לה בת, אך בשל אלימות מצד בן זוגה נאלצה א.ק. לעזוב. כאשר ניסתה להיות עצמאית ולשכור דירה, שוב נפלה קורבן לאלימות, הפעם מצד שכן. בעקבות אלימות זו שוהות א.ק. וביתה כיום במקלט. כאמור, מאחר והרשות אינה מכריעה בבקשתה במשך כשנה וחצי, הגשנו ערר לבית הדין לעררים וכעת ממתנינים לתגובת הרשות.

קורבנות סחר בבני-אדם או החזקה בתנאי עבדות

כ.פ., אזרחית רוסיה, פגשה תושב פלסטיני שלמד ברוסיה ונישאה לו. לאחר מגורים משותפים ברוסיה ואוקראינה בעלה שכנעה אותה לעבור לבית משפחתו ברמאללה. לאחר המעבר, התחיל בעלה להגביל את חירותה של כ.פ. כך, הוא לא אפשר לה לצאת מהבית לבד, החזיק את דרכונה וסירב להחזירו. אנשים היחידים שפגשה במשך שנים היו בני משפחתו. כמו כן, הוא הפעיל אלימות קשה כלפיה וכלפי ילדיהם. לאחר מספר שנים הצליחה כ.פ. להימלט יחד עם ילדיה והגיעה לישראל, שם מיד הופנתה למקלט לנשים נפגעות אלימות. הקליניקה הגישה בקשה להכיר בה כקורבן החזקה בתנאי עבדות והבקשה אושרה. אולם, לצערה, לאחר יציאתה מהמקלט חטף בעלה את ילדיה ועזב איתם לשטחי הרשות הפלסטינית. מאחר ש.כ.פ. נלחמת על החזרת הילדים לחזקתה ואינה יכולה לחזור לרוסיה, הגשנו בקשה למעמד זמני עבורה מטעמים הומניטריים. כעת אנו ממתנינים להחלטה.

הזכרנו לעיל את המקרה של א.ל. מדרום סודן אותה הקליניקה מייצגת בערר על דחיית בקשתה למקלט. במסגרת העבודה על תיק המקלט שלה זיהינו כי היא נפלה קורבן להחזקה בתנאי עבדות בארץ. א.ל. הגיעה לארץ עם אשרת סטודנט לתוכנית השתלמות בחקלאות, אך בפועל נאלצה לבצע עבודות סיועיות במשך שעות ממושכות ללא שכר הוגן. בשל כך הגשנו בקשה לחוליית סחר בבני אדם במשטרת ישראל להכיר בה כקורבן החזקה בתנאי עבדות. הבקשה אושרה וכעת היא זכאית לשיקום במסגרת מקלט מיועד ולאשרת עבודה למשך שנה.

מקרה נוסף שטופל בהצלחה הוא של נ.ד. שעניינה הגיע לידיעתנו כאשר טיפלנו בבקשתה של בתה. הסתבר ש.נ.ד. הובאה ממולדובה לפני כעשרים שנה על-סמך הבטחות שווא לעבודה. היא הועברה לישראל דרך גבול מצרים ואז מצאה עצמה כלואה, ביחד עם נשים אחרות, ואולצה להעניק שירותי מין. נ.ד. מעולם לא זוהתה כקורבן סחר ולא זכתה לשיקום. כעת אנו מסייעים לה להגדיר את צרכיה ולאתר מקום בו תוכל לקבל טיפול.

הקליניקה לזכויות ניצולי שואה וא/נשים בזקנה

מבוא

בשנת הלימודים תשפ"ג פעלה הקליניקה בהנחייתו האקדמית של פרופ' זיוה ברונר בסמסטר א'; בהנחייתה האקדמית של פרופ' דפנה הקר בסמסטר ב'; ובהנחייתן הקלינית של עו"ד ועו"ס יעל הבסי-אהרוני ועו"ד ליעד סטרולוב. בקליניקה השתתפו 18 סטודנטים.

הפעילות העיונית בקליניקה

השנה עסק סמסטר א' כולו בהתפתחות דיני הפיצויים של ניצולי שואה בישראל. את הסמסטר הנחה פרופ' זיוה ברונר, מייסד הקליניקה, אשר לקח את הסטודנטים למסע היסטורי בעקבות גלגוליו של מערך הפיצויים לשורדי שואה כפי שאנו מכירים אותו היום, דרך ההסכמים הבין לאומיים, החקיקה הגרמנית, החקיקה הישראלית, ההתפתחויות הפסיקטיות והמנהליות וכן התמורות החברתיות שהפכו את הדיון בזכויות שורדי שואה בישראל, ובעקבות זאת גם את תמונת המציאות, מדיון פרטני שמחייב את השורד/ת בהוכחה של הנרדפות והפגיעה, לשיח קהילתי שמכיר ברדיפה על פי השתייכות קהילתית. עו"ד יעל הבסי-אהרוני ועו"ד ליעד סטרולוב, המנחות הקליניות, השלימו סידרה זו בהרצאה על ההתפתחויות בתחום בשנים האחרונות והאתגרים להמשך. במהלך הסמסטר נדרשו הסטודנטים להגיש ניירות עמדה ביחס לחומרי הקריאה בשיעור, וכן עבודה מסכמת.

הסמסטר השני, אותו הנחתה פרופ' דפנה הקר, עסק בנקודות המפגש בין זקנה ומשפט. בין הנושאים בהם התמקדו השיעורים: זקנה במאה ה-21, כשרות משפטית ואפוטרופסות, אתגרי סוף החיים וסבתאות במשפט הישראלי, צוואות כהזדמנות לאהבה, אלימות מינית בזקנה ועוד.

השנה, המטלה האקדמית של סמסטר ב' הינה מטלת חקר ובחינה של סוגיות משפטיות שונות בעולם הזקנה. כל צמד סטודנטים קיבל נושא אחד שמעסיק את הקליניקה, והקליניקה זקוקה לבדיקה ובחינה מחקרית שלו, ונדרש לחקור את הסוגייה, הן בארץ והן מחוצה לה תחת המחשבה של קידום הסוגייה בישראל.

כמדי שנה ערכה הקליניקה סיור בדרום תל אביב וביפו. הסטודנטים ביקרו בבית גיל זהב של חברת עמידר בדרום העיר, שם הם פגשו את אם הבית ושתי דיירות שבעבר התגוררו במקבץ דיור ביפו ובזכות עבודת הקליניקה עברו לבית גיל הזהב בו ביקרנו. הדיירות תיארו את הליווי של הקליניקה ואת האופן בו השתנו חייהן בזכותה. בהמשך ביקרו הסטודנטים במרכז גריאטרי צהלון ביפו, שם אירחה את הסטודנטים מנהלת השירות הסוציאלי אשר בקרה את מגוון השירותים הניתנים במקום ואת האתגרים הרבים של הצוות, וכן נערך סיור בן המחלקות השונות במרכז ונערכה שיחה עם עובדות סוציאליות. הסיור הסתיים בשיחה משותפת של הסטודנטים וחברי מרכז היום בהנחיית מנהלת המרכז, וקינחו בשיעור התעמלות משותף. ניתן לצפות בתמונות מהסיור [כאן](#).

הפעילות הקלינית-משפטית בקליניקה

הקליניקה ממשיכה לעסוק בזכויותיהם של שורדי שואה, תוך שמירה על נקודת מבט רחבה ובחינה של סוג הסיוע לו זקוקים שורדי השואה כיום, בהיותם אזרחים ותיקים. לצד זאת, ממשיכה הקליניקה לעסוק בקידום סוגיות אחרות שיש בהם כדי להשפיע על מעגלים רחבים של א/נשים בזקנה.

הרשות לזכויות שורדי שואה עושה מאמצים אקטיביים להגיע לשורדי שואה ולמצות את זכויותיהם, אך למרבה הצער יש עדיין כאלה שהמידע לא מגיע אליהם או שהמידע נמסר להם באופן לא מדויק, זאת לצד מחלוקות משפטיות מובהקות. כך או כך, במקרים רבים עדיין נדרש מאבק עיקש על מנת ששורדי שואה יקבלו את מלוא זכויותיהם. לקראת יום הזיכרון לשואה ולגבורה התראיינה עו"ד סטרולוב בתוכנית החדשות "הכל כלול" וביקשה לתת הסבר לעובדה שגם בימים אלה קיימים שורדי שואה רעבים בישראל.

בייצוגם של א/נשים בזקנה, הן שורדי שואה והן שאינם שורדי שואה, עסקה הקליניקה במגוון של נושאים: הקליניקה ניהלה תביעה בבית המשפט השלום שעניינה הפגיעה בזקנים בעקבות הרפורמה בביטוח בשנת 2018; ערכה ייפויי כוח מתמשכים לשורדי שואה; בקידום האפשרות למתן הנחיות מקדימות לקבורה; ועוד. כמו כן הקליניקה המשיכה לפעול לקידום זכויותיהם של דיירות ודיירי הדירור הציבורי, מרביתם שורדי שואה.

הקליניקה ממשיכה לעמוד בקשר עם מחלקות לשירותים חברתיים, מרכזי יום, עמותות ופרויקטים התנדבותיים, המפנים לקוחות לקליניקה, לצורך ייעוץ וייצוג.

בתחום הסיוע למעסיקים הסיעודיים, לצד הייעוץ הפרטני והטיפול בתיקים הנובע ממנו, פרסמה הקליניקה חוות דעת בנושאים המטרידים א/נשים בזקנה המעסיקים עובדים זרים.

השנה טיפלה הקליניקה בכ-35 תיקים פרטניים. יודגש שכל תיק פרטני שמגיע לטיפול של הקליניקה נבחן גם מההיבט העקרוני במטרה לקדם שינוי שיוביל לרווחתם של כלל שורדי השואה והא/נשים בזקנה. במסמך זה מובאים חלק מן התיקים שטופלו בקליניקה בשנת תשפ"ג.

פרויקט ייפויי כח מתמשכים לשורדי שואה

במסגרת תיקון 18 לחוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות נפתחה האפשרות לתכנון משפטי לעת זקנה. ייפויי כח מתמשך הינה חלופה המאפשרת לאדם להחליט, כעת ובעודו כשיר, מי יכריע בענייניו האישיים, הרפואיים ו/או הרכשיים, ויקבל החלטות במידה שהוא לא יהא כשיר לעשות זאת בעצמו.

האגף לסיוע משפטי ועמותות שונות בתחום הזקנה מעניקות שירותי עריכת ייפויי כח מתמשכים בתשלום מופחת מזה שמוצע בשוק הפרטי, אולם אין כיום גוף או עמותה שעורכת ייפויי כח שכאלו לשורדות ולשורדי שואה ללא עלות. על כן, גם השנה המשיכה הקליניקה עם פרויקט תכנון משפטי לזקנה לשורדי שואה, במסגרתו היא גם עורכת ייפויי כח מתמשכים וגם מייעצת ומסייעת במקרים שאינם מתאימים לייפויי כח מתמשך אך נדרש בהם ייעוץ.

במסגרת הפרויקט עוברים השורדים ובני משפחותיהם תהליך שמלווה על ידי קלינאית שהינה מוסמכת בעריכת ייפויי כח מתמשכים וכן מצויה גם בעולם המורכב של זקנה ויחסים בין-דוריים על היבטיו הרבים. התהליך כולל מפגש משפחתי ואישי בו מלובנים הרצונות והצרכים של שורד/ת השואה; ניתן הסבר משפטי על אודות המשמעות המשפטית של הטופס והנחיות פעולה מרגע החתימה; מעובדים הרצונות והחששות של השורדים מול בני המשפחה שעתידיים להיות ממונים מטעמו/ה; ולבסוף מנוסחים הרצונות והמשאלות הללו בשפה אישית מחד גיסא ומשפטית מאידך גיסא, אשר מתייחסת לכל ההיבטים שיש לתת עליהם את הדעת, ולסיום חותמים הצדדים על ייפויי הכח.

סטודנטים שטיפלו בתיקים: שקד נזרי ועדי ויסוקר; חן אופיר וניק דוראל.

זכויות ניצולי שואה

א' נולד ביוגוסלביה בשנת 1935 והיה בן יחיד להוריו. מילדות נעימה ושלווה, הפכו חייו ביום אחד לסערה שאותותיה פוקדים את נפשו עד היום. בשלב הראשון, הוריו נשלחו לעבודות פרך בכפיה. בעת שניסה לברוח לאיטליה נתפס אביו על ידי הנאצים ונשלח לאושוויץ, שם נספה בצעדות המוות. א' ואמו ברחו גם הם לאיטליה, שם הועברו למחנות הריכוז קראליביצה וראב, שוחררו עם כניעת איטליה ב-1943 והצטרפו לפרטיזנים איתם נדדו בתנאים קשים ותוך סיכון תמידי לחייהם. א' ואמו עלו לארץ בשנת 1949 וחוו קשיי קליטה והסתגלות רבים שלוו בתחושות של בדידות, רגשי נחיתות וחוסר שייכות. בתקופת המלחמה איבד א', מעבר לאביו, גם את סבו ודודו האהובים. סיפור חייו של א' זכור לו לפרטי פרטים והזיכרונות פוקדים אותו לעיתים תכופות וגורמים לו לתחושות קשות של חרדה, מחנק כליאה.

בשל כל אלה, מוכר א' ע"י הרשות לזכויות ניצולי שואה כניצול שואה מהמעגל הראשון. המחלות בהן הכירה הרשות ככאלה הקשורות לרדיפות הן נזירוזיס, מחלת לב כלילית, יתר לחץ דם, אי ספיקת כליות, אירוע מוחי, ואובדן 6 שיניים. אחוזי הנכות שלו גבוהים ועומדים על 72% כולל תקנה 12.

אולם עדיין, מצבו מחמיר עם הגיל, ועם הגיל גם צפות ועולות חוויות הילדות הקשות, מדירות שינה מעיניו ומעיקות על נפשו העייפה. פסיכולוגית שמלווה אותו מטעם ארגון עמ"ך כבר למעלה מעשור רואה את ההתדרדרות הרגשית שאי חווה בחודשים האחרונים וסייעה לו להגיש בקשה להחמרה במצבו הנפשי. בקשתו להחמרה נדחתה על ידי הוועדה הרפואית ולאחרונה הגישה הקליניקה ערעור על החלטת הדחייה לוועדה הרפואית העליונה. בנוסף הגישה הקליניקה גם בקשה לעיון מחדש בשיעור ההכרה שניתן לא' על ידי הרשות ביחס לאירוע המוחי שעבר.

סטודנטיות שטיפלו בתיק: רוני קרמר ויהלי גוטליב.

סיוע בהכרה בניצול שואה

במהלך ביקורים במקבץ הדיור גני אביב (ראו בהמשך) פגש צוות הקליניקה ב-י', ניצול שואה הזכאי למענק שנתי אך לא מקבל אותו. במעמד הביקור התקשר הצוות לרשות לזכויות ניצולי שואה וביקש כי זו תשלח אל י' נציג לצורך מיצוי זכויותיו. בשיחת מעקב עם י' התברר כי איש לא יצר איתו קשר. על כן, בביקור הבא במקבץ הצטייד הצוות בטופס בקשה, מילא אותו עם י' וצילם את המסמכים הרלוונטיים שהיו בידיו. הקליניקה הגישה עבור י' את הבקשה ותוך זמן קצר הוא נמצא זכאי למענק שנתי וכן לפטור מתשלום על תרופות.

סטודנט: ולדי ספירידונוב

עתירת זקנים חסרי מעמד

בארץ חיים למעלה מעשור כ-400 מבקשי מקלט זקנים מאריתריאה וסודן. זקנים אלו, כמו גם אזרחי סודן ואריתריאה שאינם זקנים, חוסים תחת מדיניות אי הרחקה בה נוקט משרד הפנים. המשמעות היא כי הם אינם מורחקים מישראל בשל ההכרה של המדינה בסכנה שתארוב להם אם יוחזרו למדינות מוצאם, אולם בה בעת הם אינם זכאים לזכויות סוציאליות או בריאותיות כמעט בכלל.

כל עוד זקנים אלו מועסקים בעבודות ניקיון כאלו או אחרות ומשתכרים פחות משכר מינימום לחייתם, מחויבים המעסיקים שלהם לרכוש עבורם ביטוח בריאות פרטי. במשך השנים עבדו זקנים אלו בעבודות ניקיון או בסופרים והשתכרו סכומים זעומים פחותים משכר מינימום, אשר אפשרו להם מחייה בסיסית הכוללת מגורים עם עוד אנשים בדירות חדר קטנות ומוזנחות, ודי כסף לארוחה אחת ביום. אולם, עם הזדקנותם הם סובלים מבעיות בריאותיות רבות, ויכולת העבודה שלהם פוחתת משמעותית. למציאות זו הצטרפה גם מגפת הקורונה שהותירה

רבים מהם ללא פרנסה ואף ללא דמי אבטלה או זכויות אחרות מהן נהנו זקנים אחרים אזרחי ישראל; ועל אף דעיכת המגפה, מצבם הגופני, העדר השפה מקשים עליהם עד מאוד לחזור למצב של תעסוקה.

הקליניקה שיתפה פעולה עם עמותת המשפט בשירות הזקנה ועם ארגון היא"ס ופנתה בשם זקנים אלו, כמו גם בשם עמותות רופאים למען זכויות אדם וא.ס.ף ארגון סיוע לפליטים, למשרד האוצר, משרד הפנים ומשרד הבריאות בבקשה להחיל על קבוצה קטנה זו את חוק הביטוח הלאומי וחוק ביטוח בריאות ממלכתי. לאחר תקופה ארוכה בה לא התקבל מענה מטעם המדינה, הוגשה עתירה לבג"ץ בחודש יוני שעבר. המדינה התעכבה בהגשת התגובה לעתירה והרבתה בבקשות לארכות מסוגים ומסיבות שונות. עוד בטרם נקבע דיון בעתירה פרצה המלחמה באוקראינה אשר הביטיה באופן חד את היחס השונה שמעניקה המדינה לפליטים אזרחי אוקראינה אל מול העותרים בעתירה. בדיון בחודש מאי 2022 הורה בית משפט לתקן את העתירה ועתירה מתוקנת הוגשה בחודש יולי 2022. בחודש מרץ האחרון התקיים דיון בעתירה ובעקבותיו ניתן צו על התנאי אשר מורה למדינה להשיב ולנמק מדוע לא ימצא הסדר רפואי מתאים לאוכלוסיית העותרים. תשובה לצו על תנאי צריכה להיות מוגשת בקרוב. לקריאת כתבה ב"הארץ" על העתירה, לחצו [כאן](#).

סטודנטיות שטיפלו בתיק: יהלי גוטליב ורוני קרמר.

ביטוחים סיעודיים פרטיים

ביטול פוליסה סיעודית

ט' היא שורדת שואה בת 83 אשר סבלה עד לאחרונה משלל מחלות, ביניהן סוכרת, אי ספיקת לב, אנמיה כרונית, וכן מאי ספיקת כליות שבעקבותיה היא נדרשת לקבל טיפולי דיאליזה שלוש פעמים בשבוע. בנוסף, סבלה ט' מנכות ברגלה אשר מגבילה מאוד את תנועתה. בשל השילוב בין אי ספיקות הכליות והנכות ברגלה נאלצה ט' להיות מוסעת באמבולנס שלוש פעמים בשבוע לצורך קבלת הטיפולים. משך שנים רבות עבדה ט' כאחות בקופת חולים כללית ומתוקף עבודתה בוטחה בפוליסה סיעודית מטעם חברת דקלה. כאשר מצבה של ט' התדרדר היא ניסתה לממש את פוליסת הביטוח הסיעודית, אולם בירור שערך נכדה גילה כי חברת דקלה נסגרה; כי מבוטחיה עברו לחברת הראל; וכן כי הפוליסה הסיעודית שלה הופסקה ללא ידיעתה בשנת 2018. ט' בתה ונכדה פנו לקליניקה לקבלת סיוע והקליניקה פנתה בשמה לחברת הראל בדרישה להשיב את הפוליסה על כנה וכן בדרישה לקבל מידע על אודות נסיבות ביטולה. פניית הקליניקה נדחתה בטענה לקונית שלא התייחסה לטיעונים שהועלו, אלא רק חזרה על הטענה לפיה חברת הראל פנתה לט' בזמן אמת ושאלה אותה אם היא מעוניינת להמשיך להיות מבוטחת, וכאשר זו לא השיבה (כך לטענת הראל) - הפוליסה בוטלה.

בעקבות תשובה זו הגישה הקליניקה תביעה לבית המשפט השלום בתל אביב וטענה כי ביטול פוליסה מבלי שנעשו ניסיונות כנים (הכוללים משלוח של מכתבים רשומים ושיחות טלפון) מהווה ביטול שלא כדין, וכן כי ברירת מחדל לפיה העדר בקשה אקטיבית להמשך הפוליסה בעת מעבר מחברת ביטוח אחת לאחרת מבטלת פוליסה עליה שילמה ט' שנים ארוכות – מהווה חוסר תום לב בקיום חוזה. בנוסף טענה הקליניקה כי ט' לא הייתה מודעת לכל שהתרחש לטענת הראל, ולא זכורים לה מכתבים או פניות אחרות, וגם בשל כך יש להשיב את פוליסת הביטוח הסיעודי שלה על כנה.

בעקבות הגשת התביעה, החלו מגעים עם עורך הדין של חברת הראל אשר טען כי על חברת הראל לא מוטלת אחריות להחזיר את הפוליסה שאבדה על כנה. הסיבה לכך, לטענת הראל, היא כי הפוליסה בוטלה בשל רפורמת הביטוחים הסיעודיים שהונחתה על חברות הביטוח מטעם המפקחת על הביטוח בשנת 2018, וכי במסגרת

הרפורמה לא הוטלה על חברות הביטוח חובת יידוע מוגברת. לטענת הראל, החובה היחידה שהייתה מוטלת עליה הייתה זו של יידוע בדואר רגיל בדבר האפשרויות שעמדו בפני ט' – חובה שהיא סבורה שעמדה בה.

בעקבות עמדתו של ב"כ הראל, הגישה הקליניקה כתב תביעה מתוקן שמחדד את חובת חברת הביטוח במישור היחסים שלה מול הלקוחות ובמנותק מיחסיה עם המפקחת על הביטוח. בכתב התביעה חידדה הקליניקה כי מדובר בחובות עצמאיות ורחבות שחלות גם במקרה של אותה רפורמה. בא כוחה של חברת הראל הציע לסיים את התיק בפשרה אולם בסכומי כסף נמוכים מאלו שהלקוחה, בני משפחתה והקליניקה חשבו שמגיעים לה בגין העוול שנגרם לה ולאור העובדה שהייתה סיעודית לחלוטין ונזקקה לכספי הביטוח. מו"מ זה בין ב"כ הראל לבין הח"מ לא צלח והראל הציעה לקיים גישור מובנה תחתיו באמצעות מגשר שימומן על ידה. הקליניקה הסכימה בשם ט', ובחודש מאי האחרון התקיים דיון גישור בתיק. במסגרת הדיון, כל צד השמיע טענותיו בפני המגשר, וזה נתן המלצתו בדבר הסכם פשרה כספי בין התובעת לחברת הראל. ט', באמצעות בני משפחתה שנכחו בדיון, בחרה לקבל את הצעת הפשרה והסכמה בין הצדדים קיבלה תוקף של פסק דין. במהלך ניהול התיק התדרדר מאוד מצבה של ט' ולפני שבועיים היא נפטרה. הקליניקה כואבת מאוד את מותה של ט', אולם מוצאת נחמה בכך שבסוף ימיה ידעה ט' שמאבקה צלח וכי בני המשפחה שטיפלו בה במסירות רבה לאורך השנים והוציאו בשל כך כספים רבים, יזכו לקבל סכומים משמעותיים שישקפו חלק מההשקעה שלהם בה.

בעקבות פניות דומות שהחלו להגיע לקליניקה, ולאור ההבנה כי עסקינן בתופעה רחבה, שסביר שרבים נפלו קורבן לה וגילו ברגעים הקשים של חייהם כי הם נעדרי ביטוח סיעודי על אף ששילמו עבורו משך שנים רבות, החלה הקליניקה בשיתוף פעולה עם הקליניקה לתובעות ייצוגיות בפקולטה למשפטים באוניברסיטה, ובימים אלו עמלות שתי הקליניקות על איתור תובעת/ת ייצוגית/ת לצורך הגשת תובענה ייצוגית בנושא.

סטודנטיות שטיפלו בתיק: שקד ניזרי ועדי ויסוקר; הדס מוסטאקי והדר הראל.

גמלת סיעוד למי שעלו שלא מכוח חוק השבות

במסגרת פרויקט ההרצאות שהועברו במועדוני יום של שורדי ושורדות שואה, כחלק מפעילות הקליניקה במהלך השנה החולפת, קיימה קליניקה בסוף כל הרצאה קבלת קהל ומתן ייעוץ משפטי למשתתפים במפגש. באחת ההרצאות הגיעה פנייתה של ר', אישה לא יהודייה בת 83, שהיגרה לארץ בשנת 2001 מאוקראינה, בהיותה בת 61. ר' הגיעה לארץ יחד עם בעלה בעקבות בתה אשר עלתה מכוח חוק השבות בשל נישואיה ליהודי. בשנת 2019 פנתה ר' לביטוח הלאומי בתביעה לגמלת סיעוד עבורה. התשובה של ביטוח הלאומי הייתה כי ר' אינה זכאית לגמלת סיעוד ומכאן פנייתה לקליניקה. לאחר מחקר משפטי מעמיק, התבהרה תמונת המצב והיא כי גמלת סיעוד ניתנת רק לתושבים אשר עלו לישראל מכוח חוק השבות ואינה ניתנת למהגרים שזכו במעמד תושב, שלא מכוחו. כלומר, תושבים שאינם יהודים, אינם זכאים לגמלת סיעוד גם אם רכשו מעמד תושב.

הקליניקה חברה עם הקליניקה המשפטית בקריה האקדמית אונו, וביחד ניסחו שתי הקליניקות מכתב המתאר את הבעיה במצב המשפטי הקיים, שמהווה הפליה בין יהודים ללא יהודים בקבלת גמלת סיעוד ואף מדגישה את האבסורד נוכח העובדה כי אותם אנשים שאינם זכאים לגמלת סיעוד, כן זכאים למימון של אשפוז סיעודי היקר בהרבה מגמלת סיעוד. המכתב מפרט את המציאות המשפטית הסבוכה בעניין, מפנה למקרים אחרים ודומים שנפתרו בדרכים יצירתיות, ומבקש להחיל על המציאות המשפטית המתוארת בו, פתרון דומה.

המכתב נשלח לאחרונה לחבר הכנסת עמיחי שיקלי, שר התפוצות והשר לשוויון חברתי והגימלאים; למר מאיר בינג, מנכ"ל המשרד לשוויון חברתי; ולחברת הכנסת מרב כהן.

סטודנטיות שטיפלו בתיק: הדר הראל והדס מוסטאקי

התנגדות להצעת חוק ההסדרים בנושא גמלאות הסייעוד

בינואר 2023 התפרסמה טיוטת חוק ההסדרים ובה הצעה לשינוי מהותי בהסדרי גמלת הסייעוד המוענקת על ידי הביטוח הלאומי. ההצעה כללה ביטול של הגמלה ברמות הנמוכות והסטת תקציבים לקופות החולים לטיפול מונע הדרדרות.

ארגוני החברה האזרחית נערכו להתנגד להצעה זו, אשר בסופו של דבר הוצאה מחוק ההסדרים. עו"ד יעל הבסי-אהרוני התראיינה בנושא ב"הארץ" וברדיו א-שאמס.

העסקת עובדת סיעוד

דחיית בקשה להארכת היתר העסקה של עובדת מטעמים הומניטאריים

ו' הוא שורד שואה בן 93, סיעודי, הסובל משלל מחלות וקשיי תפקוד, ביניהם עיוורון כמעט מוחלט (אחוזי ראייה של 3%) בעקבות החמרה של מחלת הגלאוקומה ממנה הוא סובל. הוא אינו מסוגל להישאר לבדו מחשש פן יתקע בקירות, ייפול או ייפצע, כפי שאף קרה בעבר, ועל כן הוא נזקק להשגחה וטיפול צמוד לצורך ביצוע כל פעולות היום-יום.

ו' עלה לארץ מאוקראינה בחודש אפריל שנת 2022 בעקבות המלחמה הקשה המתחוללת עד היום בין רוסיה לאוקראינה, תוך שהוא משאיר את כל שהכיר מאחוריו. עלייתו לישראל הייתה כרוכה במבצע חילוץ של ממש שכלל טיסה של נכדו לגבול אוקראינה-מולדובה לצורך ליווי שלו בבטחה לישראל. לאחר עלייתו לארץ ובשל מצבו הרפואי והתפקודי, הכיר בו המוסד לביטוח לאומי כמי שתלוי בזולת לחלוטין והוא נמצא זכאי לגמלת סיעוד בדרגה 6. במקביל קיבל ו' היתר להעסיק עובדת סיעודית זרה.

הסתגלותו של ו' בישראל הייתה לא פשוטה בלשון המעטה. הוא הגיע לארץ בגיל 92 ואחרי חיים שלמים באוקראינה, שם התמודד עם קשיי התפקודיים וגם עם העיוורון בצורה מספקת, וזאת מאחר שסביבת מגוריו הייתה מוכרת וזכורה לו היטב. הוא נאלץ לנתק עצמו בכוח ובגיל מבוגר מאוד ולהגיע ארצה, להסתגל לסביבת חיים חדשה, והכל בלי מאור עיניים, בלי שפה דבורה ועם קשיים תפקודיים חריפים. מדובר במעבר שהיה, ועודנו, קשה מאוד עבורו. כך, חילוצו משדה הקרב, אף שחזק את בטחונו האישי, שינה את אורח חייו ללא היכר, באופן שחשף אותו לחוסר-ודאות מתמיד ויצר אצלו תלות מוחלטת בסובבים אותו.

תהליך מציאת עובדת סיעודית מתאימה גם כן היה ארוך, לא פשוט, ודרש תעצומות נפש רבות לאור מצבו הרפואי המורכב, גילו המבוגר והצורך במטפלת הדוברת את שפתו, חולקת את תרבותו וגם מסכימה להתגורר באותו הבית בו מתגוררים בתו וחתנו. למרבה המזל עלה בידי ו' ובני משפחתו לאתר את ר' שהחלה לטפל בו ביום 22.6.22 ומאותו היום הפכה מציאות חייו לאפשרית וקלה יותר. החיבור התרבותי, היכולת לתקשר באותה שפה, וכן מאמציה של ר', כמו גם הצלחתה, לתקשר בצורה טובה חרף הקשיים הוכיחו עצמם כמוצלחים וכמיטיבים עם ו'.

אולם רשות האוכלוסין וההגירה סירבה לאשר את הציוות בין ו' ל-ר' וזאת מאחר שהיא נמצאה בארץ במועד הגשת הבקשה לציוות, למעלה מ-5 שנים, אולם העסקתה במהלך השנים הללו הייתה לא רציפה מסיבות שונות ביניהן חוסר מזל. ר' עברה תלאות לא פשוטות במהלך שהותה בישראל. בחודש יולי האחרון, יידע תאגיד כח האדם את העורך ובני המשפחה כי ויזת העבודה של העוררת עומדת לפוג וככל שהעורך מעוניין שהיא תמשיך לטפל בו, עליו להגיש בקשה להארכת ויזת העבודה שלה מטעמים הומניטאריים.

הקליניקה הגיעה לביתו של ו', נפגשה עמו ועם ר', התרשמה מקשייו של ו' ומהקשר החיובי שיש לו עם ר', והגישה עבורם ערר על החלטת רשות האוכלוסין שלא להאריך את אשרת העבודה של ר' מטעמים הומניטאריים. בין הטעמים ההומניטאריים נמנו הסיבות הרבות בגינן זקוק ו' ל-ר', וכן נמנו גם שיקולים הומניטאריים הקשורים ב'ר' עצמה, שכן היא בעצמה ילידת אוקראינה ובימים אלו חוסה תחת הגנת אי גירוש בשל במלחמה המתחוללת שם. עם הערר, הגישה הקליניקה בקשה לצו ביניים המבקש להקפיא את המצב הקיים ולא לגרש את ר', ובימים אלו ממתינה הקליניקה לקביעת מועד לדיון.

סטודנטים שטיפלו בתיק: ניק דוראל וכן אופיר.

דחיית בקשה לציוות בהעסקה

א' היא שורדת שואה בת 84 מרומניה אשר מתגוררת בדיוור מוגן. היא סיעודית וסובלת משלל מחלות וקשיי תפקוד ביניהן סוכרת, אי ספיקת כליות, אי ספיקת לב, בעיות גב, ירידה בשמיעה, ומחלת ריאות חסימתית כרונית אשר בעטיה היא מחוברת למחולל חמצן רוב שעות היממה. בשנתיים החולפות היא אף אושפזה בבית חולים בשל דלקות ריאות קשות. בשל כל אלה מרותקת א' לכיסא גלגלים, מצבה מוגדר מורכב, והיא זכאית לגמלת סיעוד מהמוסד לביטוח לאומי ברמה מקסימלית 6.

עד לפטירתו היה בעלה של א' המטפל העיקרי בה, והוא הסתייע במטפלות מטעם הביטוח הלאומי מכוח גמלת הסיעוד מהביטוח הלאומי. בחודש מרץ 2022 הוא לקה באירוע מוחי והתמוטט ונפטר בצער רב לאחר חודשיים. מרגע שאושפז החלה א' לחפש מטפלות נוספות שיוכלו להיות לצידה ולסעוד אותה בשעות שהמטפלות מהביטוח הלאומי לא נמצאות. מאחר שמדובר במשימה לא פשוטה פנתה א' לתאגיד סיעוד והחלה בהליך להעסקת עובדת סיעודית מחו"ל. בדרך נס נמצאה עבור א' מטפלת מתאימה, אשר דוברת את שפתה ומבשלת עבורה מאכלים רומניים מסורתיים, ובין השתיים ניצת חיבור מיוחד שהפך במהרה לאהבה עמוקה. אולם למרבה הצער הבקשה לציוות בין השתיים שהוגשה על ידי תאגיד הסיעוד נדחתה על ידי משרד הפנים בטענה כי המטפלת מסווגת כמי שרשאית לעבוד באזור גאוגרפי שונה מזה שבו מתגוררת א'. לאחר בירור הסתבר כי אכן המטפלת רשומה בוויזת העבודה שלה תחת אזור גאוגרפי אחר אולם בפועל לא שהתה שם יום אחד בחייה ואת כל תקופתה כעובדת סיעודית העבירה באותו אזור גאוגרפי בו מתגוררת א', שכן המטופל הקודם בו טיפלה ושעל פיו קיבלה את השיבוץ לאזור הגאוגרפי, מתגורר באזור שבו מתגוררת א' ולא באזור הנקוב בוויזת העבודה של המטפלת. הסיבה לסיווג הרשמי בוויזת העבודה נובע מכך שהמטופל הקודם עבר דירה אך לא שינה את כתובתו ברישומי משרד הפנים.

תאגיד הסיעוד פנה לקליניקה לקבלת סיוע והקליניקה הגיעה להיפגש עם א' והמטפלת שלה ומיהרה להגיש ערר לבית הדין לעררים בירושלים בסוף חודש מאי וכן בקשה לצו מניעה זמני שיעמוד בתוקפו במשך הליכי הערר אשר ימנע את גירושה של המטופלת אשר נכון לעתה מועסקת ללא ציוות רשמי. בית הדין לעררים קיבל את הבקשה לצו זמני והורה לרשות האוכלוסין שלא לפעול לגירושה של המטפלת מהארץ עד לדיון בערר. תשובת רשות האוכלוסין נקבעה לסוף חודש יוני. הערר שהוגש על ידי הקליניקה הביא את רשות האוכלוסין וההגירה לאפשר הגשת בקשה לבחינה מעבר המטופלת בין אזורים גאוגרפיים, ולאחר שבקשה שכזו הוגשה היא אושרה והציוות הושלם. תיק זה אמנם טופל בשנה שעבר אולם הסתיים לאחר הגשת הדו"ח לשנה"ל תשפ"ב ולכן מובא כעת.

כשרות משפטית ואפוטרופסות

ש' היא ניצולת שואה הנושקת לגיל 90, אשר סובלת מקשיים רפואיים ותפקודיים מהותיים בגינם היא מרותקת למיטה ולא יוצאת את ביתה כבר למעלה מעשור. היא פנתה לקליניקה בעקבות תקרית עם חברת "מי אונו" במסגרתה סבלה מצד חברת המים יחס משפיל של מי שאינה כשירה לנהל את ענייניה באופן עצמאי. ש' אמנם

חוותה התדרדרות גופנית מהותית בעשור האחרון, אולם מצבה הקוגניטיבי לא נפגע. היא צלולה לחלוטין, מתנהלת באופן עצמאי, מקפידה לשלם את כל חשבונותיה בזמן במזומן בסיועה של המטפלת הסיעודית שמסייעת לה ומעולם לא פספסה תשלום. בעקבות סגירת סניף הדואר הקרוב לביתה, נאלצה ש' לבקש מנכדתה שתשלם עבורה את חשבון המים דרך האינטרנט, וכך היה. אף על פי כן, קיבלה ש' שיחת טלפון מ"מי אונו" במהלכה נמסר לה כי קיים חשבון מים נוסף על סך 70 ₪ שעליה להסדיר. ש' סירבה לשלם את החשבון מאחר שבשונה מחשבונות העבר שהתקבלו בעקביות בתא הדואר שלה, דרישת התשלום הנוכחית לא התקבלה אצלה מעולם. "מי אונו" התקשרו לנכדתה של ש' ללא ידיעתה, וטענו באוזניה כי סבתה במצוקה קשה והיסטרית וכי יעזור לה מאוד אם היא תואיל לשלם עבורה את החשבון האמור על סך 70 ₪. בנסיבות שנוצרו, נאלצה הנכדה לבצע את התשלום, וזאת על אף רצונה המפורש של ש'.

ש' נפגעה מאוד מהיחס המשפיל והמזלזל שהיה מנת חלקה של חברת מי אונו, וזעמה על העובדה שנציגתה העיזה ליצור קשר עם נכדתה ולגבות ממנה תשלום חרף היותה של ש' כשירה לחלוטין, זכאית לבצע פעולות בעצמה, לקבל החלטות בעצמה, ולנהל את חשבונותיה בצורה הנוחה לה ביותר.

הקליניקה נפגשה עם ש' בביתה, וניסחה בשמה מכתב לאגף שירות הלקוחות והגבייה של תאגיד המים "מי אונו" בדבר גביית תשלום המים שלא כדיון, דרשה להמציא את חשבון המים הנעלם, וכן דרשה להקפיד להתנהל מעתה ואילך באופן תקין שמכבד את היותה של ש' אישה כשירה כאמור.

סטודנטיות שטיפלו בתיק: הדס מוסטאקי והדר הראל

זכויות בפרישה לגמלאות

בקבלת קהל שערכה הקליניקה בעיר שדרות במסגרת פרויקט ההרצאות וקבלות הקהל, פנתה ז' לקליניקה וסיפרה כי שנה וחצי קודם יצאה לגמלאות לאחר שנים של עבודה כמטפלת סיעודית בזקנים. לטענתה, במהלך הליך הפרישה לגמלאות הוסבר לה על ידי נציגי חברת הראל (בכובעה כקרן פנסיה) וכן על ידי נציגים של משרד האוצר (פקיד השומה), כי היא זכאית למשוך את כל כספי הפנסיה והפיצויים בבת אחת ללא חיוב במס, וזאת בשל העובדה כי הכנסתה עונה להגדרה של הכנסה מזערית. הוסבר לה כי אם אכן תבחר למשוך את כל כספי הפיצויים והפנסיה ב"מכה אחת" היא תישא בתשלום מס גבוה של כ- 35% משווי הכספים, אולם הובהר לה כי היא תהיה זכאית להחזר של כל כספי המיסים בתוך שנה. הסיבה לכך, כפי שהוסבר לה, היא הגיל בו פרשה בשילוב עם העובדה שהכנסתה מוגדרת על פי דין כ"הכנסה מזערית" תזכה אותה בהחזר מלא של המס בחלוף שנה. בהסתמך על ההסברים הללו, ז' משכה את כל הכספים בפעם אחת ולאחר שנה פנתה לפקיד השומה הסמוך למקום מגוריה וביקשה לקבל החזרי מס. בשלב הזה הופתעה ז' לגלות כי משרד האוצר ניא את להחזיר לה כ-7,000 ₪ בלבד וזאת על אף שגובה המס עמד על כ- 25,000 ₪. מופתעת, ניסתה ז' – באמצעות בעלה ובנה – להבין את הסיבה לכך, ומשלא הצליחה – פנתה כאמור לקליניקה במסגרת קבלת הקהל.

הקליניקה למדה את הנושא והתייעצה עליו רבות ולאחר בחינה מעמיקה פנתה לרשות המיסים בבקשה לקבל את מלוא החזר. על מכתבה הרשמי קיבלה הקליניקה מענה לא רשמי באמצעות הדוא"ל, שלא בלבד שאין בו כדי להסביר את הסיבה לאי החזר, אלא שהטענות שנתבו בו דווקא תומכים בטענה כי יש להשיב לה את מלוא הסכום שנוכה. לאחרונה, ובעקבות המענה הלקוי, פנתה הקליניקה במכתב נוסף ובו ביקשה מענה רשמי, על מנת שתוכל להמשיך בפניה לערכאות.

סטודנטים שטיפלו בתיק: אלעד רוזנוסר ודור טשה.

השמה במעונות חוץ ביתיים

פגיעה בזכויות של דיירת

ד' היא אישה זקנה הסובלת ממאניה דפרסיה וכן ממחלת ריאות כרונית. שילוב מחלות הגוף והנפש מהן היא סובלת הופך את מצבה הרפואי למורכב. מפעם לפעם היא נדרשת להתאשפז במחלקה הפנימית בבית החולים "איכילוב" לצורך טיפול בסטרואידים המסייעים בנשימה, אך נוגדים את התרופות הפסיכיאטריות וגורמים לחוסר איזון.

בחודש מרץ 2021 פנתה ד', באמצעות מי שתפקדה באותם ימים כאפוטרופוסית שלה, ובסיוע ביתה ה', לוועדה הבין-משרדית של משרד הרווחה ומשרד הבריאות בבקשה לסייע לד' במציאת מסגרת מגורים המתאימה לצרכיה. הוועדה התכנסה, בחנה את המקרה והחליטה להכיר בירידה התפקודית ממנה היא סובלת והגדירה אותה כ'תשושת גוף' המתאימה לקליטה בבית אבות לתשושים. בעקבות החלטת הוועדה פנתה ה' לחפש מקום מגורים אשר יתאים לצרכיה של ד' ויאפשר לה להמשיך לשמור על קשר רציף עם בני משפחתה המתגוררים בתל אביב.

לאחר תהליך נקלטה ד' בבית אבות בתל אביב בחודש יולי 2021 לתקופה של שלושה חודשים. אולם, חמישה חודשים לאחר שנקלטה בבית האבות, קיבלה ה' הודעה על כך שאמה נדרשת לעזוב ולמצוא מקום אחר להתגורר בו מאחר שהיא אינה מתאימה עוד. ה' פנתה לקליניקה וזו הוציאה תחת ידה מכתב למשרד הרווחה עם העתק לבית האבות אשר מבהיר כי ההודעה על הפינוי ניתנה שלא כדין, ללא שהות להיערך לה ומבלי שנערך לד' שימוע ומבלי שהתאפשר לה להבין את הסיבות לאי ההתאמה ואף לחפש מקום חדש. בעקבות המכתב זנח בית האבות את הרצון לפנות את ד' והיא ממשיכה להתגורר שם.

במקביל מסייעת הקליניקה לד' ולה' בנושא של הסדרת הסבסוד מטעם עיריית תל אביב ומשרד הרווחה לשהותה בבית האבות. הקליניקה ליוותה את ד' ואת ה' במשא ומתן מול עיריית תל אביב על מנת להכיר בבנה של ד', שהוא אדם עם מוגבלות, כמי שתלוי בה ולאפשר לו להמשיך להתגורר בביתה ללא תשלום. עוד בטרם נחתם כתב ההתחייבות עלתה סתירה בין שני סעיפים – בעוד סעיף אחד קובע כי התשלומים בהם נושאת העירייה מצטברים לחוב רטרואקטיבי אשר ישולם במקרה בו יימכרו זכויותיה של ד' בנכס, סעיף אחר קובע כי השתתפותה של העירייה לא תיצבר כחוב. מפאת קוצר הזמן והפתרון המיידי שנדרש, החליטה ה' לאשר את החתימה עליו, אולם לאחר החתימה על ההסכם ניסתה הקליניקה לברר את פשר הסתירה בין שני הסעיפים וכיצד הסעיף הקובע כי מימון העירייה כעת נצבר כחוב אשר יעמוד לפירעון עם מכירת הדירה עלול להשפיע עליה בעתיד. הקליניקה לא קיבלה מענה ועל כן פנתה לאחרונה למשרד הרווחה במכתב רשמי טרם נקיטת הליכים בעניין. יודגש כי מדובר בחוזה אחיד עליו מחתימה עיריית תל אביב את הדיירים ולכן העמידה על הסתירה בין הסעיפים עשויה להשפיע על דיירים רבים נוספים במסגרות דיור חוץ ביתיות בעיר.

סטודנטים שטיפלו בתיק: רוני וייס וישי וסינג.

זכויות דיירים בדיוור הציבורי לזקנים

הקליניקה ממשיכה להיות הגוף היחיד בישראל העוסק באופן שיטתי בזקנים בדיוור הציבורי.

הדיוור הציבורי לזקנות וזקנים כמעט אינו קיים בשיח הציבורי, גם בקרב הגופים השונים העוסקים בזכויות הדיירים. הקליניקה בחרה להוביל את התחום הזה בשל העובדה ששורדי שואה רבים מתגוררים בדיוור הציבורי לזקנים¹ ולנוכח החשיבות בהסתת הזרקור למצוקתם הקשה של הדיירות והדיירים.

¹ דו"ח מבקר המדינה 71א, סיוע המדינה לשורדי השואה – דוח מעקב (2020)

תחום זה מורכב למעשה מ-5 קבוצות של זקנים: זקנות וזקנים המקבלים סיוע בשכר דירה; דיירים המזדקנים בדירות דיור ציבורי בקהילה; דיירים בבתי גיל זהב של משרד השיכון (מבנים ייעודיים לדיור ציבורי בבעלות המדינה ובניהול של חברות ממשלתיות או פרטיות); דיירים במקבצי דיור הפועלים מטעם משרד הקליטה (מבנים ייעודיים לדיור ציבורי בבעלות פרטית המנוהלים על ידי בעלי הנכסים); כמעט 20,000 זכאים הממתינים לדיור הציבורי, כשליש מהם שורדי שואה.

השנה המשיכה הקליניקה לפעול בדרך של ייצוג פרטני של דיירים כמו גם לקידום מדיניות ולשיפור מצבם של כלל הדיירים והממתינים.

הקליניקה חברה לעמותת המשפט בשירות הזיקנה ולאגודה לזכויות האזרח במטרה לקדם את הסדרת נושא הדיור הציבורי לזקנים. בתי הדיור הציבורי לזקנים (בתי גיל הזהב ומקבצי הדיור) הוחרגו מהחקיקה המועטה הקיימת בתחום ולמעשה אין כל הסדרה של אופן הפעילות של הבתים, זכויות הדיירים, הפיקוח על הבתים ועוד. בימים אלו מסיימים שלושת הגופים הללו את כתיבתה של פנייה משותפת למשרד הבינוי והשיכון ולמשרד הקליטה במכתב טרם פניה לערכאות. במסגרת פניה זו נדרשים המשרדים לפרסם נהלים המסדירים את פעילות בתי הדיור הציבורי לאזרחים ותיקים ולהפעיל מערכי פיקוח יעילים ושקופים אשר יפרסמו באופן קבוע את דו"חות הביקורת שתיערך בבתים השונים.

חילופי השרים ובעלי תפקידים שונים במשרד הביאו לפתיחות יתר במשרדים לפניית הקליניקה. הקליניקה יזמה והובילה מפגש של כל הקליניקות המשפטיות בארץ העוסקות בדיור ציבורי עם מנכ"ל משרד הבינוי והשיכון, נפגשה עם סמנכ"לית הדיור הנכנסת במשרד העלייה והקליטה וח"כים זאב אלקין ויבגני סובה.

הקליניקה חברה לח"כ מירב כהן והכינה עבורה בקשה לכתיבת דו"ח של מרכז המחקר והמידע של הכנסת בנושא הדיור הציבורי לזקנים, נושא שמעולם לא נסקר על ידי המרכז.

דיירים במקבץ הדיור ביפו

זו השנה החמישית שהקליניקה מלווה את דיירי מקבץ הדיור ביפו.

ב', דייר קומת המרתף, כבר חתם על כל המסמכים הנדרשים לצורך מעבר מדירתו בקומת המרתף, אך עיכוב בשיפוץ הדירה אליה הוא אמור לעבור, מונע ממנו את המעבר. לאחר שב' חיכה חודשים ארוכים לשיפוץ הדירה אליה היה מיועד לעבור פנתה הקליניקה בשמו וביקשה לתת לו את האפשרות לעבור לדירה אחרת בתוך המקבץ. בקשה זו נענתה ו-ב' עבר לדירה בקומה השלישית. אלא שבכך לא תמו תלאותיו של ב'. לאחר שעבר גילה שאין תריסים בדירה החדשה ובתקופת החורף רוח קרה נכנסה לדירתו. הקליניקה בדקה את החוזה המקורי שנחתם בין המקבץ לבין משרד הקליטה ומצאה כי המקבץ מחויב בהתקנת תריסים בכל הדירות. בעקבות פנייה של הקליניקה בשמו של ב' יותקנו בקרוב תריסים בדירתו של ב'.

ו' היא שורדת שואה ערירית המתגוררת גם היא במקבץ הדיור. עם חלוף השנים ו' חשה יותר ויותר בודדה במקבץ הדיור וכעת, כאשר היא בת למעלה מ-80, היא מבקשת לעבור לבית דיור אחר ביבנה, ליד הגיס והאחיינית שלה, בני המשפחה אליהם היא קרובה ביותר. ו' פנתה למשרד הקליטה וביקשה החלפת דירה, אך סורבה. לאחרונה הגישה הקליניקה עתירה בשמה של ו' לבית המשפט לעניינים מנהליים בתל אביב. העתירה מצביעה על כשלים חמורים בטיפול בבקשתה של ו', דחיית בקשתה ללא דיון והנמקה, כמו גם על החובה של המשרד לפרסם את הנהלים והכללים לפיהם הוא מטפל ובוחר בקשות מסוג זה. דיון בעתירה התקיים ביולי 2022 ובו תמכה גב' השופטת גיליה רביד בטענות הקליניקה (מבלי להכריע באופן רשמי) ומתחה ביקורת על התנהלות משרד הקליטה. כב' השופטת רביד הורתה על השבת עניינה של ו' לוועדה של משרד הקליטה והקליניקה הגישה בקשה חוזרת מלווה במסמכים. בקשה זו נדחתה אף היא אך למרבה הצער גיסה של ו' נפטרה אף היא והיא החליטה שלא להמשיך בבקשת החלפת הדירה.

הנגשת דירות המקבץ – ברבות מהדירות במקבץ מותקנות אמבטיות וישנה מדרגה בכניסה לחדר האמבטיה, שני אלו מהווים סכנה של ממש לנפילה עבור הדיירים. יתרה מכך, דיירים המתקשים ממילא בניידות אינם יכולים להתקלח בעצמם ואף המטפלות מתקשות להכניס אותם לאמבטיה. הקליניקה פנתה בעבר בנושא אך לא קיבלה מענה. השנה פנתה הקליניקה בשנית בשם ח', ג' ו-ל', שלושתן ניצולות שואה, אשר מתקשות בניידות ודירותיהן אינן מונגשות.

א' הוא אחד הדיירים האחרונים המתגוררים בקומת המרתף של המקבץ. לפני כשנתיים הוגשה בשמו בקשה להחלפת דירה אשר לא נענתה והוא החליט שלא לעמוד על בקשתו. השנה פנה א' שוב לקליניקה וביקש לחדש את בקשתו, שכן הוא נשאר כמעט לבד בקומה ודירתו במצב קשה מאוד. הקליניקה הגישה בשמו בקשת מעבר דירה אשר נענתה וכעת הוא ממתין לדירה מתאימה שתתפנה.

סטודנטיות : מקס גקר ורוני שקד

פגיעה בזכות לסיוע בשכר דירה

הפחתת סיוע בשכר דירה

מ' הוכר כנכה וזוגתו נפגעה בתאונת עבודה ומאז לא יכלה לשוב לעבוד. הזוג נאלץ להתקיים מקצבאות הביטוח הלאומי, ולאחר תקופה שבה נאלצו לגור אצל בנם עבור לגור בדירה שכורה. במשך תקופה היו בני הזוג זכאים לסיוע בשכר דירה אך לפני מספר שנים הופחת הסיוע לפתע, עד כדי כך שסכום הסיוע עמד על שליש מזה שהיה קודם לכן. בני הזוג פנו למשרד השיכון, אך מהמשרד נמסר שהפחתת הסיוע קשורה לכך שהופסקה זכאותם להשלמת הכנסה. בני הזוג פנו למוסד לביטוח לאומי וביקשו לוותר על אחת מקצבאותיהם על מנת לקבל השלמת הכנסה אך סורבו. כך, במשך שנתיים וחצי נאלצו בני הזוג להמשיך ולשלם את אותו שכר דירה אך לקבל רק שליש מהסיוע.

הקליניקה פנתה למשרד הבינוי והשיכון בדרישה לשלם לבני הזוג את הפרשי הסיוע רטרואקטיבית מיום שזה הופחת. משרד השיכון לא ענה לפנייה ולאחר למעלה מחצי שנה שבה לא ניתן מענה לפנייה, הוגשה בשם בני הזוג עתירה לבית המשפט המחוזי בחיפה. משרד השיכון שב וביקש דחיות להגשת תגובה לעתירה ובסופו של דבר הודיע כי ישלם לבני הזוג את מלוא הפרשים.

סטודנטיות : ראניה חזבון וג'ואנה עיד

הפסקת זכאות לסיוע בשכר דירה

ר' הוכרה כנכה ועם הגיעה לגיל פרישה החלה לקבל קצבת זיקנה לנכה, שהצטרפה לקצבת הזיקנה של בעלה ויחד הם היו זכאים להשלמת הכנסה בסך שקלים בודדים. בנוסף היו זכאים בני הזוג לסיוע בשכר דירה. בינואר 2023 הועלו קצבאות הזיקנה ובני הזוג איבדו את זכאותם להשלמת הכנסה. בעקבות זאת הודיע משרד השיכון כי הם אינם זכאים יותר לסיוע בשכר דירה וזאת בניגוד לנהלי המשרד עצמו. הפניה הגיעה עם כתיבת דו"ח זה והקליניקה עתידה לפנות בשם בני הזוג למשרד השיכון.

דיירים בדיוור הציבורי – ליווי דיירים

ליווי דירת בדירה ציבורית

קטלין, בת 80, נולדה מיד לאחר המלחמה לזוג הורים שורדי שואה אשר עברו חוויות קשות בימי המלחמה בהונגריה. קטלין התאלמנה בגיל צעיר וגידלה שלושה ילדים בדירת דיוור ציבורי קטנה בתל אביב. הקליניקה מלווה את קטלין מזה כמעט 3 שנים. במסגרת ליווי זה בוטלה דרישת עמידר לפינוי של מחצית דירתה הקטנה

של קטלין ודירתה, שהייתה במצב מאוד קשה, שופצה. הקליניקה ממשיכה ללוות את קטלין שנתקלת בליקויים חוזרים בדירה ושוקלת לעבור למקום מגורים אחר בשל מצבה הבריאותי.

סטודנטים: ישי בוגוסלבסקי ודין שמרגד

ליווי דיירים ממשיכים

בשנת הלימודים הקודמת ייצגה הקליניקה את מ', אזרח ותיק הסובל מנכות, מול חב' חלמיש בהליכים להסדרת מעמדו ומעמדו של אחיו, כדיירים ממשיכים בדירה בה התגוררו עם הוריהם. הקליניקה ממשיכה ללוות אותם השנה ובהמשך לפנייה של הקליניקה בשמם בנוגע לשיפוץ הדירה, ביקר בדירתם מנהל האחזקה בחלמיש שהתחייב לבצע שיפוץ משמעותי בדירה. בשל היקף העבודות על האחים לעזוב את הדירה למשך כשבועיים והקליניקה מסייעת להם יחד עם המחלקה לשירותים חברתיים במציאת מקום מגורים חליפי.

סטודנטים: ישי בוגוסלבסקי ודין שמרגד

מקבץ דיור בלוד

לקליניקה הגיעה פנייה של דיירים במקבץ דיור בעיר לוד. ממצב המקבץ ניתן להתרשם בכתבה שהתפרסמה ב**כאן** 11. הקליניקה ביקרה במקבץ 5 פעמים במהלך השנה, פגשה עשרות דיירים וביצעה סקירה מקיפה של השטחים המשותפים במקבץ.

הקליניקה פנתה למשרד הקליטה ולמפעילי המקבץ בבקשה לטפל במעליות הבניין והתחזוקה הכללית של הבניין. כמו כן הביאה בפניהם הקליניקה את עניינם של 6 דיירים, מחציתם שורדי שואה, שבדירותיהם ליקויים קשים אשר לא טופלו על אף בקשות הדיירים.

בעקבות פניית הקליניקה טופלו הליקויים בכל הדירות וחל שיפור משמעותי בתפקוד המעליות. כמו כן נערך ביקור של סמנכ"לית דיור במשרד הקליטה במקום יחד עם בכירי עמידר. המקבץ נמצא במעקב צמוד של משרד הקליטה ועמידר, וגם הקליניקה ממשיכה לבקר במקום ולהציף את הבעיות במקום.

הקליניקה לזכויות בהליך הפלילי

מבוא

בשנת הלימודים תשפ"ג פעלה הקליניקה בהנחייתם האקדמית המשותפת של ד"ר שי וזנר וד"ר אלקנה לייסט (הסניגור המחוזי של מחוז ת"א) ובהנחיה הקלינית של עו"ד משה קשלס. בקליניקה נטלו חלק 16 סטודנטים.

השנה טיפלה הקליניקה בהליכים מגוונים בערכאות השונות כאשר הסטודנטים סייעו גם בהליכים בהם ייצג ד"ר אלקנה לייסט. הסטודנטים לקחו חלק פעיל בכל שלבי התהליכים, ההליכים והתיקים, נכחו בפגישות עם הלקוחות, בדיונים הנוגעים ללקוחות עמם עבדו, בפגישות מו"מ עם התביעה וסייעו בהכנת הטיעון המשפטי וחקירות נגדיות בתיקים בהם נוהלו הוכחות.

בשנה זו נרשמו מספר הישגים משמעותיים בתחום פעילותה של הקליניקה. ערעורים שהגישה הקליניקה לבית המשפט העליון ולבית המשפט המחוזי התקבלו, בתיקים נוספים התביעה ביטלה את כתבי האישום ובמקרים אחרים הושגו הסדרי טיעון מקלים עבור לקוחות הקליניקה.

הפעילות העיונית בקליניקה

במהלך השיעורים בכיתה הסטודנטים הכירו את ההליך הפלילי מזווית הראיה של הסניגור המתמקדת בעמידה על זכויותיהם של חשודים, עצורים, נאשמים ואסירים. קיימנו, בין היתר, דיונים ביקורתיים סביב דילמות אתיות ומקצועיות שעולות מעבודת הסניגור והפרקליט, סביב פרקטיקות והסדרים הקיימים בהליך הפלילי בשלבים השונים והתפתחויות עדכניות במשפט הפלילי. בשיעורים הסטודנטים הציגו את התיקים השונים וקיימנו דיון סביב הסוגיות השונות העולות מהם.

במסגרת השיעורים התארחו אורחים ובעלי תפקידים בהליך הפלילי: כב' השופטת כריסטינה חילו-אסעד דיברה על הליך מעצר הימים. השיעור התקיים לאחר שהסטודנטים נשלחו לערוך תצפיות באולמה של השופטת; מנהל המכון הלאומי לרפואה משפטית, ד"ר חן קוגל, סיפר על עבודת המכון בתיקים פליליים; עו"ד ז'ק חן סיפר מנקודת מבטו על עבודת הסניגור הפרטי ועל המלאכה המורכבת של ייצוג חשודים בפרופיל גבוה; כב' השופט אילן סלע מבית המשפט המחוזי בירושלים דיבר על מחדלים בחקירת המשטרה.

בסוף השנה קיימנו גם סדנת חקירות נגדיות לסטודנטים במסגרתה כל סטודנט חקר בחקירה נגדית סטודנט אחר שגילם תפקיד במשפטים המבוזים שקיימנו.

הפעילות הקלינית-משפטית בקליניקה

א. הליכים בבית המשפט העליון

קבלת ערעור והפחתה של 4 חודשי מאסר לריצוי בעבודות שירות

במסגרת פרשייה רחבת היקף של החזקת מקום לשם זנות וסרסרות, נדונה הנאשמת, אשר שימשה כפקידה בבית בוש ל-7 חודשי מאסר לריצוי בעבודות שירות. בערעור שהגשנו לבית המשפט העליון טענו כנגד מתחם הענישה שנקבע על ידי בית המשפט, וטענו כי ממילא ראוי היה לחרוג חריגה משמעותית יותר ממתחם העונש ההולם שנקבע. בנוסף, פרשנו את נסיבותיה הקשות של הנאשמת, אם חד הורית אשר מטפלת גם באמה מתמודדת הנפש. בפסק דין קצר, בית המשפט העליון קיבל את הערעור באופן שהופחתו 4 חודשי מאסר לריצוי בעבודות שירות כך

שהנאשמת תרצה 3 חודשים. כמו כן, בית המשפט הורה על קיצור שעות העבודה מדי יום ל-6 שעות וכן דחה את תחילת ריצוי עבודות השירות לחודש ספטמבר בתקופה בה לבתה הקטינה של הנאשמת יש מסגרת חינוכית.

ערעור בתיק רצח – אחריות מופחתת כתוצאה מהתגרות

לאחר ניהול הוכחות הורשע הנאשם ברצח באדישות או בכוונה (בית המשפט נמנע מלהכריע האם מדובר ברצח באדישות או בכוונה). סיפור המעשה: בעת משחק קלפים רב משתתפים התגלע ויכוח על שטר קרוע של 200 ₪. הוויכוח התפתח לעימות פיזי במהלכו שלף המנוח סכין וזרק אותו לעבר פלג גופו העליון של הנאשם. לאחר שפגעה הסכין בנאשם הוא נטל את הסכין מהרצפה והכה בראשו של המנוח באמצעות קת הסכין. בעקבות זאת, הפרידו הנוכחים במקום בין השניים והוציאו את הנאשם מהמקום. מחוץ למקום הבחין לראשונה הנאשם בבטנו המדממת כתוצאה מפגיעת הסכין, רוחו התלהטה, והוא חזר לתוך המקום ודקר את המנוח בפלג גופו העליון, דקירה אשר הובילה למותו של המנוח. בית המשפט הרשיע את הנאשם, דחה את טענות ההגנה לעניין המתה באחריות מופחתת עקב התגרות וגזר על הנאשם 21 שנות מאסר. במסגרת הערעור בית המשפט יתבקש לבטל את הרשעת הנאשם ברצח ולהרשיעו בהמתה באחריות מופחתת עקב התגרות לפי סעיף 301ב(1) לחוק העונשין. בתוך כך, בית המשפט יידרש להכריע ב-3 שאלות במחלוקת: האם התנהגותו של המערער העידה על קושי רב לשלוט בעצמו עקב ההתגרות? האם מעשה ההמתה בוצע בתכוף להתגרות ובתגובה לה? האם בנסיבות המקרה, אובדן השליטה של המערער עקב ההתגרות ממתנת את אשמתו? הערעור נמצא בשלבי כתיבה ויוגש בחודשים הקרובים.

ערעור בתיק רצח – רצח באדישות או בכוונה

הנאשם הורשע לאחר ניהול משפט בכך שדקר את אשתו דקירה אחת בסכין מטבח וגרם למותה. אין מחלוקת כי הנאשם דקר את המנוחה וכי הדקירה היא שגרמה למותה. המחלוקת בהליך זה נסובה סביב ה"יסוד הנפשי" של הנאשם. האם הנאשם ביצע את המעשה "לאחר הליך ממשי של שקילה וגיבש החלטה להמית" ודקר את המנוחה מתוך רצון לגרום למותה, או שמא אירוע הדקירה הינו תאונה והנאשם כלל לא רצה במותה של המנוחה. בית המשפט המחוזי בחיפה קבע ברוב דעות כי יש להרשיע את הנאשם לפי סעיף 300(א) לחוק העונשין בנוסחו לאחר תיקון 137 לחוק כאשר היסוד הנפשי שהתקיים בנאשם הוא כוונה. דעת המיעוט סברה כי היסוד הנפשי שיש לייחס לנאשם הוא אדישות.

בערעור שיוגש נטען כי אירוע הדקירה הוא תוצר של תאונה. לחילופין, נטען כי יש לאמץ את דעת המיעוט שניתנה בבית המשפט המחוזי לפיה היסוד הנפשי של הנאשם הוא אדישות ולא כוונה.

נימוקי הערעור הוגשו וכעת ממתנינים לדיון.

הליכים בבית המשפט המחוזי

זיכוי קטין בערעור

לבית המשפט המחוזי בתל אביב הוגש ערעור המבקש לזכות קטין שהורשע בעבירה של תקיפה הגורמת חבלה של ממש. הערעור התמקד ב-3 קווים: הראשון, טענת הגנה מן הצדק לאור פגמים שנוצרו במהלך ההליך המשפטי והעובדה כי 2 נאשמים אחרים במקרה זה לא הועמדו לדיון מאחר ולא התקיים בעניינם שימוע במועד. השני, זיכוי הנאשם לאור היעדר קיומו של קשר סיבתי בין התקיפה הנטענת לחבלה שנגרמה. השלישי, הגנת זוטי דברים. לאחר שהוגש הערעור הפרקליטות הסכימה לזיכוי של הנאשם.

קיצור תקופת מאסר חלף קנס שהוטלה בבית משפט שלום

הגשנו ערעור לבית המשפט המחוזי בעניינו של נאשם אשר הורשע לאחר ניהול הוכחות בעבירות לפי חוק מס ערך מוסף, תשל"ו – 1975. המערער הורשע בכך שבעודו מנהל פעיל של שתי חברות, דרשו החברות תשומות ללא מסכמים בסך כולל של כ-20,000 מיליון ₪. בגין מעשים אלה, הנאשם נדון לעונש של 44 חודשי מאסר בפועל ולקנס בסך 150,000 ₪ או 12 חודשי מאסר תמורתו. במסגרת הערעור טענו כי לא ניתן משקל ל-3 קביעות משמעותיות של בית המשפט קמא: הנאשם אינו היזם המתכנן והמוח מאחורי הוצאת העבירות לפועל; בתקופה בה בוצעו העבירות הנאשם השתמש בסמים; הנאשם לא נהנה מכספי הגזל. עוד טענו, כי בית משפט השלום טעה כאשר קבע שני מתחמי ענישה נפרדים מקום שהיה ראוי לקבוע מתחם אחד וכי לא ניתן כל משקל להליכי השיקום שעבר הנאשם. בסיום טענו כנגד אורך המאסר חלף הקנס שהוטל על מי שברור שלא יוכל לעמוד בתשלום ויאליץ לרצות מאסר תחתיו. הערעור התקבל באופן חלקי באופן שבית המשפט קבע כי הנאשם ירצה 6 חודשי מאסר במידה ולא ישלם את הקנס במקום 12 חודשים.

ב. הליכים בבית משפט השלום

שימוע בגין תקיפת שוטר במהלך הפגנה בבלפור

לאחר שבשנה שעברה הובלנו להקפאת הליך פלילי כנגד צעיר ממפגיני בלפור עד אשר תושלם חקירת מח"ש, התקבלה תשובת מח"ש אשר החליטה לסגור את ההליך כנגד השוטר. בהמשך, קיבלנו הודעה מפרקליטות מחוז ירושלים כי בכוונתם להגיש כתב אישום כנגד החשוד. ייצגנו את החשוד בהליך השימוע שהתקיים מול הפרקליטות וביקשנו מהם להימנע מהגשת כתב אישום. לאחר פנייתנו, קיבלנו הודעה כי הפרקליטות לא תגיש כנגד החשוד כתב האישום והתיק בעניינו נסגר.

חזרה מכתב אישום בעבירה של הפרת הוראה חוקית

כנגד הנאשם הוגש כתב אישום בגין עבירה של הפרת הוראה חוקית. על פי כתב האישום הנאשם הפר צו הרחקה שיפוטי שניתן כנגדו באופן שיצר קשר עם המתלוננת עמה ניהל קשר אינטימי. התביעה חזרה בה מכתב האישום נוכח קשיים אליהם הפננו ובעיקר העובדה כי לאחר שהנאשם נחקר במשטרה הוא לא יצר יותר קשר עם המתלוננת.

ייצוג של נאשם הסובל מ-ASD (אוטיזם) – האם כשיר לעמוד לדין והאם אחראי למעשיו?

כנגד נאשם, צעיר כבן 20 אשר נעדר עבר פלילי, הוגש כתב אישום המייחס לו עבירות של ניסיון להטרדה מינית, ניסיון למעשה מגונה, מעשה מגונה והחזקת חומר תועבה ובו דמותו של קטיין. בכתב האישום נטען כי הנאשם התכתב עם קטינה, התכתבות בעלת אופי מיני ובהתכתבות זו בוצעו העבירות המיוחסות. מתחילת ייצוגו של הנאשם שמנו לב לקשיי תקשורת משמעותיים איתו ולכן ביקשנו להפנותו לוועדת אבחון של משרד הרווחה. בוועדת האבחון הנאשם אובחן לראשונה כמי שלוקה ב-ASD, תוך שצוין כי לנאשם קשיי תקשורת משמעותיים עם עורך דינו. עוד צוין בדו"ח האבחון כי אמנם הנאשם מבחין בין טוב לרע ומבין את משמעות מעשיו, אך מתקשה לממש תובנה זו בשל ליקוי בהפנמה של ערכים וכללים חברתיים. בנוסף לדו"ח האבחון נערכה חוות דעת פרטית מטעם ההגנה המטילה ספק של ממש בכשירותו של הנאשם לעמוד לדין ובהבנתו את הפסול שבמעשים. ניהלנו

הליך במסגרתו העיד מומחה מטעמנו וכעת ממתנינים להחלטת בית המשפט בשאלת כשירותו של הנאשם למעשים ואחריותו למעשים.

ניהול הוכחות בתיק פציעה בנסיבות מחמירות

במהלך השנה ניהלנו משפט בעניינו של נאשם אשר הוגש נגדו כתב אישום המייחס לו עבירות של פציעה בנסיבות מחמירות והחזקת סכין שלא כדין. בכתב האישום נטען כי הנאשם דקר את המתלונן בבטנו דקירה אחת. הנאשם טוען להגנתו כי לא היה במקום בזמן האירוע. עדי התביעה וההגנה העידו וכעת הדיון קבוע לסיכומי הצדדים.

הסדר טיעון מקל בעבירה של חבלה ברשלנות באתר בנייה

כנגד מספר נאשמים נטען כי הפרו צו סגירה של אתר בנייה, והפעילו אתר רווי בליקויי בטיחות ומכאן הקשר הסיבתי לחבלה שנגרמה לפועל שנפל מגובה רב ונפצע באופן קשה. מדובר בתיק סבוך ומורכב שנוהל במשך מספר שנים בהוכחות וסופו בהסדר טיעון מקל לנאשם אותו ייצגנו, הבעלים של החברה, שנדון למאסר על תנאי וקנס. ההישג בולט במיוחד בעת הזו בה יש מדיניות מחמירה במקרי תאונות באתרי בנייה.

הסדר טיעון מקל בעבירה של החזקת סכין – אי הרשעה

כנגד הנאשם הוגש כתב אישום המייחס לו עבירה של החזקת סכין שלא למטרה כשרה. לאחר שניהלנו מו"מ עם התביעה והצגנו לה ראיות בדבר הסיבה להחזקת הסכין (הנאשם נשדד כחודש לפני שנתפס עם הסכין), סוכם כי הנאשם יודה בביצוע העבירה, לא יורשע ויבצע 120 שעות של"צ (שירות לתועלת הציבור).

עיתרות אסירים

שכר אסירים

השנה המשכנו בקידום שכר האסירים ותנאי העסקתם בכלא. בייצוג מטעם הסניגוריה הציבורית הוגשה עתירת אסיר לבית המשפט המחוזי התוקפת את שיטת התגמול לפי תפוקת עבודה מבלי שמשולם שכר בסיס לאסיר. עוד דרשנו בעתירה כי לאסירים יסופקו מעין תלושי שכר עבור עבודתם. העתירה הוגשה, התקיים דיון לגופו של עניין, וכעת ממתנינים לפסק הדין.

שירותי VOD ורכישת ספרים

הגשנו עתירת אסיר נוספת בה ביקשנו מבית המשפט להורות לשירות בתי הסוהר למצוא פתרון ולאפשר לאסירים נגישות לתכני וידיאו ואודיו שאינה בדרך של דיסקים. בנוסף, ביקשנו לאפשר לאסירים לרכוש ספרים מאתרי אינטרנט דבר שכיום אינו אפשרי. העתירה נקבעה לדיון.

במספר תיקים נוספים הטיפול רק החל ועדכון בדבר תוצאותיהם יימסר בשנה הבאה.

הקליניקה לזכויות בעבודה

מבוא

בשנת הלימודים תשפ"ג פעלה הקליניקה בהנחייתה האקדמית של פרופ' הילה שמיר ובהנחייתה הקלינית של עוה"ד מיכל תגיר. בקליניקה נטלו חלק 12 סטודנטיות וסטודנטים. הסטודנטים עסקו בסוגיות מתוך עולם העבודה הישראלי, תוך התמקדות בקידום זכויות בעבודה והעסקה הוגנת, ובפרט של עובדים מוחלשים בשולי שוק העבודה. הקליניקה עשתה שימוש בכלים משפטיים מגוונים לטובת קידום זכויות בעבודה והעסקה הוגנת: עתירות לבג"ץ, כתבי תביעה פרטניים, קידום מדיניות מול משרדי ממשלה, ומיצוי זכויות פרטני. בחירת התיקים והפרויקטים נעשתה תוך מתן משקל להיבטים הפדגוגיים ולרכישת ניסיון במיומנויות המשפטיות המגוונות, לנושאים מרכזיים בשוק העבודה, להכרות עם קבוצות מוחלשות ולשיתופי פעולה עם ארגוני החברה האזרחית.

הפעילות העיונית בקליניקה

התיקים והפרויקטים נבחרו, כמדי שנה, תחת נושא שנתי מנחה. השנה נבחר הנושא "תבניות העסקה מיוחדות בשוק העבודה". לנושא הנבחר היו אספקטים תאורטיים ומעשיים שנשזרו לאורך השנה.

השיעורים בקליניקה מחולקים לשלוש חטיבות: חטיבה אקדמית המשתלבת בנושאי התיקים המטופלים בקליניקה, חטיבה מעשית בה נכללים שיעורים הדנים בתיקים והקניה של מיומנויות משפטיות, וחטיבה של הרצאות אורח המיועדות לחשוף את הסטודנטים לגורמים מרכזיים ומשמעותיים בשוק העבודה הישראלי. פירוט הנושאים שנלמדו בכל חטיבה מובא בסילבוס.

פעילויות מיוחדות: פאנל הדן בעבודות מצטיינות של בוגרי/ות השנה הקודמת של הקליניקות ובהשתתפותם; מפגש עם עורכי דין של מעסיקים; מפגש עם שופט בית הדין לעבודה דורי ספיבק.

הפעילות הקלינית-משפטית בקליניקה

א. ליטיגציה

1. **עתירה חוקתית לבג"ץ לביטול הסדר מכוח חוק עובדים זרים לחילוט כספי פנסיה של מהגרי עבודה שלא יצאו מישראל בתום האשרה (בג"ץ 6948/19)**

הקליניקה ייצגה ביחד עם עוה"ד עודד פלר מהאגודה לזכויות האזרח ועוה"ד אלעד כהנא מקו לעובד, שני מהגרי עבודה ושני ארגוני זכויות אדם, בעתירה חוקתית לביטול הסדר מכוח חוק עובדים זרים שמורה על חילוט כספי פנסיה שצברו מהגרי עבודה בהעסקתם בישראל, במידה ולא יצאו מישראל "במועד" שנקבע באשרתם. בעתירות נטען כי מנגנון הניכוי האמור פוגע פגיעה קשה ובלתי מידתית בזכויותיהם של העובדים הזרים, ועל כן יש להורות על בטלותו.

ביום 12.7.2023 **העתירה התקבלה**. בית המשפט העליון (הנשיאה חיות, בהסכמת המשנה לנשיאה פוגלמן והשופטים עמית, ברק-ארז, ברון וגרוסקופף, כנגד דעתו החולקת של השופט סולברג) **בית המשפט העליון קבע היום כי הסדר הניכוי שמכוחו עשויות להישלל כלל ההפרשות הסוציאליות שהופקדו לטובת עובד זר שעבד בישראל כחוק אך לא יצא ממנה במועד, פוגע בזכות החוקתית לקניין באופן שאינו מידתי. בית המשפט קבע כי על הכנסת והשרים הרלוונטיים לגבש הסדר חלופי בתוך שישה חודשים וככל שלא יגובש הסדר חלופי כאמור, יבוטל הסדר הניכוי.**

הפעילות השנה סביב עתירה זו :

דיון ראשון בעתירה בהרכב מורחב התקיים כשלושה שבועות לאחר תחילת השנה, ביום 15.11.2022. כל הסטודנטים הגיעו לדיון בפני הרכב מורחב של שופטי בית המשפט העליון, וכולם השתתפו בשיעור הכנה לקראת הדיון.

שני זוגות סטודנטים סייעו בכתיבת עיקרי הטיעון ובכתיבת הבקשה לפרטים נוספים ועיבוד המידה בה: גל אבהרמי, ראזי נאסר, דניאל סולומון, שאדי סעדי.

העתירה בתקשורת:

<https://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1001452131>

https://www.timesofisrael.com/liveblog_entry/high-court-strikes-down-6-1-regulations-aimed-at-encouraging-foreign-workers-to-leave

https://www.calcalist.co.il/local_news/article/hjxu00wnk3

https://www.ynet.co.il/economy/article/r1jygg2y2?utm_source=ynet.app.ios&utm_term=r1jygg2y2&utm_campaign=general_share&utm_medium=social&utm_content=Header

2. תביעה אזרחית בגין התעמרות בעבודה ואפליה – רימא מאחמיד נ' קיבוץ עין שמר (סע"ש 16150-06-23)

הגשנו תביעה בשם סייעת בפעוטון פרטי, שפוטרה בין היתר בשל כך שלא הפנימה איסור שהוטל עליה לדבר בערבית בנוכחות הפעוטות בפעוטון (תינוקות עד גיל שנה) והוריהם. טענו כי איסור שהוחל על עובדת לדבר בשפת אמה מהווה אפליה והתעמרות בעבודה, ותבענו פיצויים בגין עילות אלה.

הפעילות השנה :

כתיבת מכתבי דרישה למעסיק והכנת כתב תביעה להגשה.

סטודנטים: דניאל סולומון ושאדי סעדי.

3. עתירה לבג"ץ לביטול הסדר משתלמים זרים בענף החקלאות (בג"ץ 3717/21)

ייצוג עמותת קו לעובד בעתירה נגד "הסדר המשתלמים" בכללותו, ושעוגן בהחלטות ממשלה ובנוהל שנקבע לראשונה באפריל 2021. בהתאם להסדר זה, מובאים מדי שנה אלפי צעירים ממדינות מתפתחות ועניות, לטובת תוכנית המוגדרת "השתלמות" בחקלאות, אולם במסגרתה מועסקים המשתלמים בעבודת כפיים בחקלאות במשרה מלאה. במשך השנים, "הניבה" התכנית קורבנות סחר בבני אדם בשיעור מבהיל – 8.7% מבין כלל הקורבנות המוכרים לפי נתוני משטרת ישראל ביחס לשנים 2019-2021 – וזאת ממה שאמור היה להיות תכנית "סיוע בינלאומי". ממצאים קשים על הפרות אחרות של הדין ושל זכויות המשתלמים נמצאו גם אצל רשויות מדינה אחרות.

ביום 3.7.2023 דחה בית המשפט העליון את העתירה וקבע כי אין מניעה חוקית בהפעלת תכנית השתלמות כשלעצמה, שלא בכפוף לרגולציה שנקבעה להגירת עבודה, ככל שמדובר בתכנית השתלמות אמיתית; אולם שלושת שופטי ההרכב הכירו בקיומו של הפער שבין יומרת התכנית לבין יישומה בפועל, לרבות לאחר פרסום הנוהל מושא העתירה. בית המשפט קבע כי העתירה נדחית על אף קיומו של פער כאמור, בשל הסעד שהתבקש במסגרתה; תוך

הבהרה ש"אין להסיק ממסקנה זו כי די בצעדים שננקטו עד כה וכי ניתן לנוח על זרי הדפנה. ההיפך הוא הנכון" (סעיף 40 לפסק דינה של הנשיאה חיות); כי "שערי בתי המשפט נותרים פתוחים בפני טענות עתידיות הנוגעות לתכנית – הן במישור העקרוני-הכללי, והן במישור הפרטני, ביחס למשתלמים ספציפיים" (סעיף 41 לפסק דינה של הנשיאה חיות); כי "הדרך לבחון [את תכנית ההשתלמות] היא על פי יישומה בשטח ודלתות בתי המשפט נותרו פתוחות" (פסק דינו של השופט עמית); וכי "לעת הזו, בהינתן הזמן הקצר שחלף, אין מקום להתערבות שיפוטית באשר נעשה מאז כניסת הרפורמה לתוקף. כפי שהדגישו חברתי וחברי – אין משמעות הדברים כי לעולם חוסן" (פסק דינו של השופט גרוסקופף).

הפעילות השנה:

כתיבת תגובות להודעות עדכון; תשובות לתגובות מרכזי ההשתלמות; בקשות לפי חוק חופש המידע; הכנה לדיון, השתתפות בדיון בפני בית המשפט העליון.

סטודנטים: גסאן אשהב, אוהד רוזבסקי, איה קיס, גילי רגב.

4. ייצוג בעשר תביעות אזרחיות של משתלמים בחקלאות (סע"ש 29097-08-21)

הקליניקה ייצגה, ביחד עם עו"ד יואב שמידט ורנץ ברנוביץ ממשרד ש. הורוביץ (המייצגים פרו-בוננו), עשרה בוגרים של תוכנית ההשתלמות בחקלאות מווייטנאם, אשר חמישה מהם אף הוכרו כקרבנות סחר בבני אדם. התביעות הוגשו בגין שורה של עילות במישור הדין הקוגנטי ובמישור ההעסקה הפוגענית, והשנה הוסיפו להתנהל התביעות כמו גם ניסיון לגישור ולפשרה וגביית עדות מוקדמת מאחת מהתובעות לפני עזיבתה את ישראל.

הפעילות השנה:

השתתפות בניסוח כתבי טענות, איסוף מידע לגילוי מסמכים, גביית תצהירים, הכנה לעדות מוקדמת, דיון בעדות המוקדמת, השתתפות בישיבות גישור ובמו"מ לפשרה.

סטודנטים: גסאן אשהב ואוהד רוזבסקי.

5. תביעה אזרחית בגין פיטורים בחוסר תום לב ואפליה – חאלד קראקע נ' רשף ביטחון (סע"ש 27019-07-23)

הגשנו תביעה בשם עובד שמירה שפוטר נוכח מעשיו של בנו, שהיה מתמודד נפש ויצא מאשפוז, במה שהוגדר "פיגוע". העובד, אדם מבוגר בן 60, פוטר בלא שימוע או זכות טיעון, תוך שלילת הודעה מוקדמת ואף גבייתה ממנו, ובלא כל שיקול רלוונטי, שכן המשטרה מצאה שלא היה מעורב במעשי בנו ואף ניסה לאשפזו בבוקר המקרה. תבענו זכויות קוגנטיות לצד פיצויים על פיטורים בחוסר תום לב ובאפליה.

הפעילות השנה:

כתיבת מכתבי דרישה למעסיק והכנת כתב תביעה להגשה.

סטודנטיות: אוולין קושרובסקי וליהיא אלון-בראון.

6. ייצוג עמדת "קו לעובד" בהליך ייצוגי של מהגרות עבודה בענף הסייעוד (ת"צ 37270-04-16 ואח')

ההליך התחיל בשנת 2020, עת ייצגה הקליניקה לתובענות ייצוגיות את "קו לעובד" בהתנגדות להסכם פשרה שנחתם בשלוש תובענות ייצוגיות שהוגשו ונוהלו על ידי אותו בא כוח, ונוכח הסדרי הפשרה הכמעט זהים שהוגשו

בסמיכות. בהליכים נדון תשלום פדיון חופשה באופן שוטף על ידי חברות סיעוד למהגרות עבודה בסיעוד שמועסקות בהעסקה ביתית, ואי הכללת רכיבי החג והחופשה בהפרשות לפנסיה ביחס לאותה קבוצה.

קו לעובד הגישה התנגדות בהליך, ולאחר מכן התובענות הוכרעו באופן שונה על ידי בתי הדין האזוריים לעבודה. ההליך המאוחד הגיע לדיון בערעורים בבית הדין הארצי, והקליניקה לעבודה ביחד עם הקליניקה לתובענות ייצוגיות, ייצגו את "קו לעובד" בדיון דנא. הטענה, בתמצית, הייתה כי יש לדחות את טענות החברות כי ההליכים שנוהלו בשם מהגרות העבודה בסיעוד לא מתאימים לתובענה ייצוגית; וכי יש להחריג עובדות סיעוד זרות מתחולת החוק.

הפעילות השנה:

הכנה לדיון בפני בית הדין הארצי: איסוף פסיקה, גיבוש מענה לטענות של החברות, וכתבת טיעונים בעל פה.

סטודנטים: גל אבהרמי וראזי נאסר

ב. התארגנות עובדים

1. כוח לעובדים:

בקיץ 2006 הוקם בקליניקה פרויקט ראשוני מסוגו בארץ לעידוד, סיוע וליווי התארגנות עובדים במקום עבודתם. במסגרת הפרויקט, הקליניקה ליוותה את מהלך ההקמה של ארגון עובדים כללי חדש בישראל, בשם "כוח לעובדים – ארגון עובדים דמוקרטי". העבודה בפרויקט הובילה להתמודדות עם בעיות משפטיות וארגוניות, שלרובן טרם ניתן מענה בדין הישראלי. הקליניקה ממשיכה ללוות ולסייע במהלך זה ומשמשת כבאת כוח ארגון כוח לעובדים בהליכים שונים.

א. משפחתונים: בישראל פועלים כיום כ-3,700 משפחתונים בפקוח משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים. ההתקשרות עם המטפלות נעשית במסגרת חוזים למתן שירותים, ולא במסגרת יחסי עובד-מעביד. בנוסף, התגמול שמשולם למטפלות נמוך באופן בלתי סביר ובלתי מידתי, דן אותן לחיי עוני, ופוגע פגיעה ממשית בכבודן. תוצאה זו, לצד מאפיינים בעייתיים נוספים, הופכים את ההסדר כולו לבעייתי. עתירה לבג"ץ בה ייצגה הקליניקה בשנים קודמות נמחקה לאחר השגת שיפור בהיבטים מסוימים, היבטים אחרים המשכנו ללוות השנה. סטודנטים: נור עמאש ושגב מגל.

ב. מעונות חסות הנוער: כוח לעובדים מאגד את עובדי חסות הנוער המועסקים באמצעות מפעיל שנבחר במכרז של משרד הרווחה. לקראת פרסום המכרז התברר כי זכויות העובדים עומדות להיגרע בגלל שינוי במודל התמחור. לקראת הגשת הצעות למכרז פנינו בדרישה להקפוא, נוכח היותו הסדר גירעוני ונוכח פגיעה בזכויות יסוד לרבות אפליה מחמת גיל. המכרז הוקפא בינתיים עד לבחינת כל הטענות.

2. מען-ארגון עובדים:

ג. יחידת מיקוח והתארגנות ראשונית: בסמסטר הראשון לשנת הלימודים ליוותה הקליניקה התארגנות ראשונית של עובדי מפעל לייצור מזון במסגרת ארגון העובדים מען. העובדים החלו בשביתות נוכח אי הסכמה לשבת למו"מ קיבוצי ואי הכרה בייציגות. עלתה שאלה של יחידת מיקוח, ונוהלו תכתובות אינטנסיביות עם ב"כ המפעל. סטודנטים: דניאל סולומון ושאדי סעדי.

ד. התארגנות עובדות המועסקות במיקור חוץ : בפגישה עם קבוצת עובדות במיקור חוץ לקראת התארגנות, ובאינטייק שקיימנו באמצעות 8 סטודנטים בעקבותיה עם קבוצת העובדות, התברר כי אין היתכנות להתארגנות עובדים שתביא לשיפור בבעיות שהעלו העובדות. אולם עלו בעיות חמורות במבנה ההעסקה עד כדי חשש להעסקה במיקור חוץ פיקטיבי. לטובת טיפול בנושא התחלנו לשקול הגשת תביעות פרטניות או הגשתה של תביעה ייצוגית. כדי לקבל החלטות מושכלות הגשנו שורה של בקשות לפי חוק חופש המידע. סטודנטיות : איה קיס וגילי רגב.

ג. קידום מדיניות ורגולציה

1. **אכיפה** : הקליניקה חברה פעילה בפורום לאכיפת זכויות עובדים (פורום משותף לקליניקות משפטיות שעוסקות בדיני עבודה, קו לעובד, שדולת הנשים, איתך-מעכי, ויצו והאגודה לזכויות האזרח). במסגרת זו, וכן באופן עצמאי, פועלת הקליניקה לקידום מדיניות וחקיקה המגנה על זכויות העובדים. הפורום חידש את פעולתו השנה בכמה נושאים, בתוך כך העסקה שעתית; אכיפת זכויות עובדים ועוד. הסטודנטים נכחו בפגישת רגולטור על החוק להגברת אכיפה לקראת עשור לחוק זה; וכן נדרשו לבחינת סנקציות על הפרות זכויות עובדים בתחום הבטיחות והבריאות התעסוקתית לטובת המלצות לשינויי חקיקה. **סטודנטים** : דניאל סולומון ושאדי סעדי.

2. **תרגום בבתי הדין לעבודה – הליכים של עובדים ששפת אמם אינה עברית** : הקליניקה השנה בחנה באמצעות תצפיות רבות כיצד נראים הליכים בבתי הדין לעבודה כאשר העובד אינו דובר עברית כשפת אם. הסטודנטים נדרשו לצפות בדיונים (כל זוג היה בחמישה דיונים מסוג זה), ולנתח את הבעיות העולות מדיונים אלה. כמו כן נדרשו בשיעור ובכתבת פרק בדוח מסכם, לחשוב על פתרונות והסדרה לנושא, ולגבש ביחד נייר עמדה בו כתב כל זוג פרק – על מנת להביא לשינויים במצב הקיים. **סטודנטים** : כל הסטודנטים בקליניקה.

3. **תגובה משותפת עם הקליניקה לפרטיות לטיטת מסמך של הרשות להגנת הפרטיות בנושא מעקב אחרי עובדים מרחוק** : בהתייחסות של הקליניקות למסמך שהוציאה הרשות, ביקשנו לכפור בהנחת המוצא של הרשות, לפיה ככלל, הדין מאפשר למעסיקים להשתמש באמצעים טכנולוגיים למעקב מרחוק אחר עובדיהם המועסקים מביתם. לטעמנו, הנחת מוצא זו אינה מעוגנת בדין, באה על חשבון אסדרה ראויה של תחום חדש, ועלולה להביא לפגיעה בעובדים החורגת מתחומי המומחיות של הרשות להגנת הפרטיות. טענו שפרסום חוות דעת על ידי הרשות להגנת הפרטיות, ממנה משתמע שישנם מקרים בהם הדין מאפשר למעסיקים להשתמש באמצעי מעקב אחרי עבודה המתבצעת מהבית, עלולה לשמש גושפנקא לשימוש באמצעים אלו מבלי שהמלצות חוות הדעת התבססו על תשתית עובדתית מקיפה ועדכנית, ומבלי שנשקלו או מוקמו בהקשר הרחב של יחסי עבודה. סטודנטית : להיא אלון-בראון.

הקליניקה לצדק סביבתי והגנה על זכויות בעלי חיים

מבוא

בשנת הלימודים תשפ"ג פעלה הקליניקה בהנחייתו האקדמית של ד"ר עו"ד ערן צין המשמש גם כמנחה קליני ובהנחייתו הקלינית של עו"ד אמנון קרן. בקליניקה נטלו חלק 24 סטודנטים.

הפעילות העיונית בקליניקה

השנה נפתחה בהנחלת מושגים תיאורטיים בסיסיים הנוגעים לדיני סביבה ולהגנה על זכויות בעלי החיים. דגש מיוחד הושם על בחינה וניסוח תיאורטיים של החיבור בין תחום הצדק הסביבתי לבין תחום ההגנה על זכויות בעלי החיים, למרות הסתירות המובנות ביניהם. בהמשך השנה התמקדנו בנושאים תיאורטיים המתכתבים עם התיקים המשפטיים בהם עוסקים הסטודנטים. במהלך השנה גם אירחנו מספר מרצים אורחים בתחומים רלבנטיים. כמו כן, לפני ראיונות ההתמחות ערכנו מפגש היכרות עם עורכות דין סביבתיות הפועלות במגזרים השונים (הפרטי, הציבורי והשלישי). במהלך השנה גם נערך סיור באזור הערבה שהתמקד בתביעות ייצוגיות סביבתיות.

הקליניקה הייתה שותפה לאירוע "[צדק על הכף ומדיניות על הצלחת](#)" שנערך במוזיאון הטבע באוניברסיטה, בשיתוף הפורום הישראלי לתזונה בת קיימא וקרן היינריך בל. האירוע עסק בגורמים המעצבים את דפוסי הייצור והצריכה של מזון בישראל ובצעדי מדיניות להבראת מערכת המזון. באירוע הרצו פרופ' מלאני ברוד לייב מהקליניקה למדיניות מזון באוניברסיטת הרווארד, פרופ' אייל גרוס ועו"ד אמנון קרן, והוא היווה נדבך חשוב במאמצים לקדם את ההכרה בזכות למזון בריא בעתות משבר, ולמדיניות מזון אשר משקללת גם את שיקולי הגנת בעלי החיים.

כמו כן הקליניקה הייתה שותפה לכנס "[אקופמיניזם, מגדר וסביבה](#)", כחלק משיתוף פעולה עם התכנית ללימודי נשים ומגדר בפקולטה למדעי הרוח ועיריית תל-אביב-יפו. הכנס כלל הרצאה מרכזית וסדנה (באמצעות זום) מאת פרופ' גרטה גארד מאוניברסיטת ויסקונסין, אחת החוקרות החלוצות והבולטות בתחום. כן השתתפו בו חוקרות וחוקרים מדיסציפלינות שונות, ופעילות בנושאי צדק סביבתי ואקלימי, ונערך במסגרתו סיור ביפו בנושא מגדר, עירוניות וצדק סביבתי. הכנס עורר עניין ושיח רב ובין-תחומי, ונרשמו אליו למעלה מ-200 איש: סטודנטיות, ים, אנשי סגל ואקטיביסטיות. ים. משובי הכנס מצביעים על כך שהמשתתפות. ים נחשפו למושגים ולרעיונות חדשים, והביעו עניין להעמיק בתחום ולעסוק בו במסגרת של לימודים ומחקר.

הקליניקה הייתה שותפה לאירועי הכנס השנתי ליחסי אדם-חיה "[Incorporating Animals into Human-Animal Studies](#)", שנערך בחודש יוני השנה במתכונת של ארבע סדנאות. הסדנאות עוררו עניין מצד סטודנטיות, ים, חוקרות. ים ורגולטוריות. הן שימשו כר פורה להצגת גישות חדשניות בתחום חקר יחסי אדם-חיה, לשיח בין חוקרות מדיסציפלינות שונות במדעי החיים ומדעי החברה, ולקידום מדיניות הבוחנת את ההקשרים החברתיים שבין פגיעה בבעלי חיים ופגיעה בבני אדם וצעדים לתיקון. את הסדנאות הנחו חוקרות וחוקרים מובילים בתחום: פרופ' פיליפ טדסקי (אוניברסיטת דנבר; פרונטלי); ד"ר ענת בן-יונתן (אוניברסיטת ת"א), ד"ר מאיה ויינברג (אוניברסיטת ת"א) וגב' סיון שפר (פרונטלי); פרופ' קלרה מנציני (האוניברסיטה הפתוחה, בריטניה); סדנה וירטואלית; ד"ר מרגו דה-מלו (Carroll College בארה"ב; וירטואלית).

הפעילות הקלינית-משפטית בקליניקה

להלן תובא סקירת הנושאים והתיקים המרכזיים שעליהם עבדנו בקליניקה במסגרת שנת הלימודים תשפ"ג:

א. תובענה ייצוגית מפרץ חיפה

תובענה ייצוגית לפיצוי בגין מחלות סרטן – הקליניקה, בשיתוף עם משרד עו"ד גיל רון, קינן ושות' ועו"ד אסף פינק, מייצגת בבקשה לאישור תביעה ייצוגית, בגין תחלואה במחלות סרטן ריאה ולימפומה שאינה הודג'קין, שנגרמה לתושבי אזור חיפה כתוצאה מזיהום האוויר החמור באזור. המדובר בבקשה לאישור ראשונה מסוגה

בישראל שהוגשה נגד 30 גורמים מזהמים במפרץ חיפה. ניסיונות המשיבות להימנע ממתן תשובה נדחו. באופן תקדימי קבע בית המשפט כי דיוני ההוכחות בתיק יתנהלו באופן רציף החל מחודש פברואר השנה ועד פגרת בתי המשפט בקיץ, במתכונת של יום כן יום לא. לניהול תיק זה הוקדשו מירב משאבי הקליניקה בשנה החולפת. בין היתר, הוקצו חמישה סטודנטים. מיד לאחר לימוד התיק, הסטודנטים החלו לקחת חלק פעיל בהכנת המומחים המקצועיים שלנו לחקירות. במסגרת זו למדו הסטודנטים סוגיות מורכבות בתחומים המקצועיים הרלבנטיים לתיק – אפידמיולוגיה, טוקסיקולוגיה, זיהום אוויר; סייעו למומחים מטעמנו להתייחס לחוות הדעת של המומחים מטעם המשיבות; השתתפו בישיבות הכנה של המומחים לחקירות לרבות ישיבות סימולציה ארוכות. בשלב הבא לקחו הסטודנטים חלק פעיל ביותר בהכנת החקירות של המומחים והמצהירים מטעם המשיבות. לעבודת ההכנה של הסטודנטים היו השלכות מהותיות על הכנת החקירות הנגדיות. כך למשל, הסטודנטים איתרו תיק אחר בו מומחית מרכזית מטעם המשיבות נתנה חוות דעת הפוכה מזו שנתנה במקרה זה. חקירתה הנגדית נפתחה בממצא זה. הסטודנטים המעורבים בתיק גם הגיעו לחלק מדיוני ההוכחות בבית המשפט המחוזי בחיפה. המדובר בתיק מורכב עם ריבוי משימות בסד זמנים צפוף. לסטודנטים הייתה תרומה משמעותית בניהול התיק.

סטודנטים: אמיר בכר, נרי ג'ונסון, יובל גלזר, אוהד נחמני, נועה סוריה.

ב. תחבורה ציבורית

הקליניקה ממשיכה ועובדת בשיתוף פעולה עם עמותת "15 דקות: ארגון צרכני התחבורה הציבורית". עיקר הפעילות השנה התמקד בפרויקט ה"תביעות קטנות". במסגרת פרויקט זה, מסייעים סטודנטים לצרכני תחבורה ציבורית לעמוד על זכויותיהם ולדרוש מהמפעילים לספק שירות אמין, מהיר ונוח, כמחויב על פי החוק ותנאי הרישיון שלהם. במהלך השנה טיפלו הסטודנטים בעשרות פניות וסייעו לפונים בניסוח כתבי התביעה. בנוסף, החלו הסטודנטים לבחון הגשת תביעה ייצוגית בנושא.

סטודנטים: שליו חממי, שחר קלזי.

ג. עירוניות וצדק מרחבי

הקליניקה עוסקת מזה שנים בהיבטים שונים של עיור וצדק מרחבי. השנה המשכנו לעסוק בנושא זה. חוק התכנון והבניה מאפשר השתתפות חלקית בהליכי התכנון, באמצעות הגשת התנגדות לתוכנית שהופקדה. המדובר בשלב בו התכנית בעצם הושלמה וקשה לשנותה. השנה התחלנו, בשיתוף פעולה עם מרכז הגר למחקר ולפיתוח דיור חברתי, להעיר הערות לתוכניות בניין עיר בשלבים המוקדמים שלהן. ההערות מתמקדות בתחומי מומחיות של המרכז ושל הקליניקה – קידום דיור ציבורי ודיור בר השגה, וביקורת על תהליכי התחדשות עירונית (ג'נטריפיקציה) הגורמים לדחיקה של אוכלוסיות מוחלשות. המיקוד היה על בחינת תכניות שהוגשו בותמ"ל (הוועדה הארצית לתכנון ולבניה של מתחמים מועדפים לדיור). לאחר שבשנים הקודמות מוקד הפעילות היה בתל אביב, השנה בחרנו להתמקד באזורים אחרים בארץ. הפעילות עוררה התעניינות אצל גורמי המקצוע בותמ"ל. בעקבות כך נערכה פגישה משותפת בנושא. בפגישה עלו תובנות רבות אותם נבקש ליישם בפעילותנו העתידית בנושא.

סטודנטים: עמית ברוקשטיין, דניאל ניאזוב.

ד. עתירה לבג"ץ – פסולת פיראטית בישוב ג'דידה-מכר

בפני בג"ץ מתנהלת עתירה שהקליניקה הגישה נגד המשרד להגנת הסביבה, בגין מפגע הפסולת הפיראטית והשריפות בג'דידה-מכר. בעתירה נטען כי רשות מקומית מוחלשת, כמו מועצת ג'דידה-מכר, אינה יכולה לשאת לבדה בנטל הטיפול במפגע, וכי על המשרד להגנת הסביבה לקחת אחריות לפתרון ממשי של הנושא. דיון נוסף בעתירה ייערך בחודש ספטמבר, 2023.

ה. משבר האקלים

משבר האקלים הוא הבעיה הסביבתית (קיומית) החמורה ביותר בפניה ניצבת האנושות. ישראל מהווה "נקודה-חמה" ועתידה להיות מושפעת באופן ישיר וחמור ממשבר האקלים. סוגיה זו מדגישה את הקשר בין הגנת הסביבה לבין בעלי החיים מאחר וכ-18% מפליטות גזי החממה נובעת מתעשיית המזון מן החי. בנוסף, משבר האקלים מציב איום ממשי על המגוון הביולוגי, עם חשש להכחדה של כשליש מבעלי החיים בחמישים השנים הבאות. לאור מרכזיות הנושא, הקליניקה פועלת בנושא במספר מישורים, כדלקמן:

תביעה אקלימית - בעולם קיימת כיום פרקטיקה של תביעות בנושא משבר האקלים. לאחרונה זכו תביעות אלה לכמה הצלחות משמעותיות. הקליניקה עוקבת אחר פעילות משפטית זו ועובדת בנושא עם בני הנוער מ'מחאת הנוער למען האקלים' (המהווים חלק מרשת גלובלית של מחאות בני נוער, שהוקמה בעקבות פעילותה של הפעילה הסביבתית הנוודעת גרטה ת'ונברג) ועם עמותת מגמה ירוקה. בנוסף, הקליניקה משתפת פעולה בנושא זה עם פרופ' קולין פרייס, ראש מיזם האקלים באוניברסיטה. הקליניקה מתעתדת להגיש עתירה נגד המדינה בדרישה לקבוע יעדי הפחתת גזי חממה כמתחייב מהסכם פריז עליו המדינה חתומה. העתירה עתידה להיות מוגשת בחודש ספטמבר 2023. בנוסף, בוחנת הקליניקה אפשרות הגשת תביעה אקלימית בהתבסס על המשפט האזרחי.

סטודנטים: תמר, נאור, דניאל פלד, נעה שליו.

מדיניות מזון – לצריכת המזון מן החי יש תרומה משמעותית למשבר האקלים. על רקע זה פועלת הקליניקה לקידום מדיניות מזון בת קיימא והבראה של מערכות המזון. הפעילות השנה כללה:

1. ביקורת על התמיכות הממשלתיות לתעשיות המזון מן החי: אנו שוקדים על דוח, יחד עם הקליניקה לרגולציה סביבתית באוניברסיטת בר אילן, הקורא לשינוי מבנה התמיכות והסבתן לתמיכות בעלות החצנות חיוביות. שינוי זה הכרחי כדי להפחית פליטות גזי חממה התורמים למשבר האקלים. הדוח יושלם בקרוב, לאחר בחינת הערות משרד החקלאות לטייטה.

2. עתירה נגד ביטול המכס על ייבוא בשר: הקליניקה הובילה עתירה לבג"ץ בשם 14 ארגונים ומומחים בתחומי הגנת הסביבה, בריאות הציבור ורווחת בעלי חיים, כנגד ביטול המכס על ייבוא בשר בקר ובשר מעובד. בעתירה נטען, כי הצעד יביא לפגיעה בחיים ובבריאות וכי ההליך המנהלי היה פגום ולא הביא בחשבון את התנגדות משרד הבריאות. זאת לאור העובדה כי ארגון הבריאות העולמית קבע שבשר מעובד הוא מסרטן באופן ודאי, ובשל ההשלכות הבריאותיות והסביבתיות המזיקות של בשר בקר. העתירה נדחתה. עם זאת, בית המשפט ראה לנכון להעיר כי אין בכך כדי להפחית מחשיבות הדיון בהיבטים הבריאותיים, חברתיים וסביבתיים של הנושא.

3. מדיניות מזון במוסדות: הקליניקה מקדמת מדיניות להפחתה מוסדית של צריכת מזון מהחי, תוך התאמתה להמלצות התזונה של משרד הבריאות, המבוססות על עקרונות התזונה היס-תיכונית. כחלק מכך, הקליניקה הגישה יחד עם שותפים הערות למכרז לשירותי הסעדה למשרדי הממשלה ויחידות הסמך הממשלתיות, המטמיע עקרונות של תזונה בת קיימא. ההערות הוגשו במספר סבבים לאורך תהליך גיבוש המסמך, ואומצו כמעט במלואן.

4. מדיניות מזון בעירויות: באופן דומה, הקליניקה סייעה בגיבוש מצע למועמדים בבחירות לרשויות המקומיות, המטמיע עקרונות של תזונה בריאה ובת-קיימא במישור המוניציפלי.

סטודנטים: שי-עמנואל ימין וגיא יעקובוביץ.

החלת רגולציה סביבתית על תעשיית המזון מהחי - הקליניקה עוסקת במניעת מפגעים סביבתיים שמקורם במשקי בעלי חיים, ומקדמת את אכיפתה של הרגולציה סביבתית עליהם, כתעשייה מזהמת לכל דבר. הקליניקה פנתה לשרה להגנת הסביבה בדרישה לתקן את התוספת לחוק הגנת הסביבה (פליטות והעברות לסביבה) – חובות דיווח

ומרשם), תשע"ב-2012, כך שחובת הניטור והדיווח שהוא מטיל על מפעלים מזהמים תוחל על כלל תעשיות המזון מן החי, בפרט תעשיות הבקר והצאן הכרוכות בפליטות גבוהות של גזי חממה. בפניה טענו, בין היתר, כי מצב זה פוגע בנגישות הציבור ומקבלי החלטות למידע סביבתי חשוב, וכי רפתות בקר נכללו בהצעת החוק המקורית אך הוסרו ממנה במהלך אישור החוק ללא הסבר או דיון. הבקשה נדחתה, בנימוק שהמשרד שוקד על מצאי פליטות כללי ושאינן צורך בניטור פרטני מסוג זה, הכרוך בנטל רגולטורי. אנו שוקדים על מענה ובוחנים צעדים משפטיים ככל שהתשובה תעמוד בעינה.

תביעה אקלימית ומזון מהחי – הסטודנטים ערכו מחקר משפטי לבחינת תביעה אקלימית בהקשר של תעשיית המזון מן החי. ישראל, על אף היותה מדינה קטנה וצחיחה, היא אחת מצרכניות הבשר הכבדות ביותר בעולם, והרביעית ב-OECD בצריכת בשר בקר לנפש. המדינה נסמכת באופן נרחב על ייבוא בשר בקר, כולל ממדינות דרום אמריקה בהן קיים בירוא בלתי חוקי של יערות גשם עבור שטחי מרעה ומספוא, לצד הפרות חוק נוספות לאורך שרשרת ההספקה. הסטודנטים סייעו גם בהשלמת העתירה נגד המדינה בעניין היעדים הבלתי מספקים להפחתת גזי חממה.

סטודנטים: נדיר גולן ויעל ישורון.

1. הכרה בזכויות מהותיות לבעלי חיים ושת"פ עם הארגון Nonhuman Rights Project

מדובר בפרויקט מתמשך של שיתוף פעולה עם הארגון האמריקאי Nonhuman Rights Project (NhRP) והעומד בראשו, עו"ד סטיב ויז, הפועלים לשינוי מעמדם המשפטי והמוסרי של בעלי החיים ברחבי העולם באמצעות עתירות לצווי הביאס קורפוס. הקליניקה משמשת כקבוצת המחקר של NhRP בישראל, כחלק מהתארגנות בינלאומית, ופועלת להגשת עתירה דומה, בשיתוף פעולה עם עו"ד מיכאל ספרד. העתירה תוגש בקרוב לאחר קבלת חוות דעת פרטניות הנוגעות לבעלי החיים בשםם תוגש העתירה. כמו כן נמצא מקלט שמוכן לקלוט את בעלי החיים ולדאוג להם עד סוף חייהם.

סטודנטיות: אופיר טודרס ודניאל קנולר.

2. אכיפת ההגנה על בעלי החיים וסיוע לאקטיביסטים

בפרויקט זה מוענקים ייעוץ וייצוג משפטי לארגונים וליחידים בתחום הסביבה ובעלי החיים. במסגרת זו הקליניקה נטלה חלק בדיונים בוועדות הכנסת בנושא חוק צער בעלי חיים וצעדי מדיניות בעלי זיקה אליו. הקליניקה גם מגישה באופן שוטף הערות לצעדי חקיקה ומדיניות הנוגעים להגנת בעלי חיים, ועשתה כן השנה, בין היתר, בנוגע לתמיכות לבניית לולים ללא כלובים בתעשיית הביצים, הגנת חיות בר והרחבת האחריות הפלילית לגבי חלק מעבירות צער בעלי חיים.

כמו כן הקליניקה פעלה במספר אפיקים:

כשלים במנגנון הקנסות המנהליים בעבירות צער בעלי חיים – בשנת 2011 נקבעו רוב העבירות לפי חוק צער בעלי חיים ותקנותיו כעבירות מנהליות. בחלוף כעשור, נתוני האכיפה מראים שמנגנון זה מיושם באופן מסורבל בניגוד לתכלית החוק. בין היתר, כעניין של מדיניות, מפקחי משרד החקלאות מנועים מלהטיל קנסות עם זיהוי עבירה, וזו נחקרת כהליך פלילי לכל דבר. כך גם בהעדר קווים מנחים להגשת כתבי אישום, קנסות מוטלים גם במקרים חמורים של פגיעה מתמשכת בבעלי חיים רבים ממניעים כלכליים, באופן המהווה הפרה יעילה של הדין.

הקליניקה פנתה למשרד החקלאות וליועצת המשפטית לממשלה במכתב עירוני בשם עמותת "תנו לחיות לחיות", המנתח את הכשלים במנגנון ומצביע על צעדי מדיניות נדרשים. בעקבות הפנייה, מנגנון הטלת הקנסות שופר במידה מסוימת ופורסם נוהל מנחה להגשת כתבי אישום בעבירות מנהליות. עם זאת, פגמים מהותיים נותרו בעינם ועל כן פנינו במכתב נוסף, תוך התראה טרם פנייה לערכאות באם אלו לא יתוקנו.

אכיפת חוק צער בעלי חיים בגין התעללות בחיות בר – חיות בר נתונות באופן שוטף להתעללות, החל מציד לא חוקי, דרך סחר והברחות, וכלה במפגעים סביבתיים ואסונות אקולוגיים. הקליניקה מקדמת את הסינרגיה בין חוקי הגנת חיות הבר, אשר ככלל עוסקים בהגנת המערכת האקולוגית, וחוק צער בעלי חיים, המגן על בעלי חיים באופן פרטני. במסגרת זו פנינו ליועצת המשפטית לממשלה ולשרה להגנת הסביבה בדרישה להחיל מספר צעדי מדיניות שיובילו לאכיפה יעילה ועקבית של דינים אלו, בהם העמדה לדין גם בעבירות צער בעלי חיים כאשר אלו ננקטות כלפי חיות בר; והסמכת רשות הטבע והגנים לאכוף את חוק צער בעל חיים. השרה להגנת הסביבה בירכה על עבודת הקליניקה בתחום זה וציינה כי הנחתה את מנכ"לית רט"ג לקדם את הסמכת רשות הטבע והגנים לאכוף את חוק צער בעלי חיים, מהלך הדורש את הסכמת שר החקלאות.

הגנה על אקטיביסטים – הקליניקה מעניקה ייעוץ לפעילי/ות סביבה ובעלי חיים בנושא חופש הביטוי והמחאה, לרבות ייצוג משפטי במידת הצורך. בין היתר, הקליניקה ייצגה פעיל נגד דיג מכמורות בהליך לסגירת תיק פלילי כנגדו בהסדר מותנה, תוך ביטול כתב אישום שהוגש כנגדו.

סיוע לעמותות – לצד ייצוג עמותות ותיקות וגדולות, הקליניקה מסייעת לעמותות קטנות ובפרט עמותות בראשית דרכן, שאין להן מחלקה משפטית או יכולת לשלם על ייעוץ משפטי, בין היתר: עמותת "מעברים בטוחים לחיות בר", "ע.ט.ל.ף – עזרה וטיפול לעטלפי פירות" ו-"בית שאן אוהבת חיות".

סטודנטים: ח'ליל ג'בארין ואסיל סגיר.

מאבק בסחר בחיות בר – הסחר הלא חוקי בחיות הבר הוא אחד מענפי הפשע המאורגן הגדולים בעולם. סחר זה כרוך בהתעללות נרחבת בבעלי חיים ובעבירות כלכליות, והוא אחד הגורמים המרכזיים למשבר המגוון הביולוגי. החוקים האוסרים על סחר בחיות בר והחזקתן למעט בהיתר, סובלים מאכיפה חסרה, במיוחד בשל הסחר בפלטפורמות מקוונות, שהואץ בשנים האחרונות.

הקליניקה היא חלק מקבוצת מחקר ועבודה הפועלת להפסקת הסחר הלא חוקי בחיות בר, ולשינוי מדיניות בנושא. במסגרת שימוע ציבורי שערכה רשות הטבע והגנים בתחום הסחר בחיות הבר, הקליניקה הובילה הגשה של הערות מקיפות, הנוגעות לעדכון המדיניות הישראלית לאיומים הנשקפים לבעלי החיים, לסביבה ולבריאות הציבור.

כמו כן, הקליניקה כתבה נייר מדיניות העוסק בהחלת מנגנוני איסור הלבנת הון על סחר בחיות בר, לו סייעו הסטודנטיות רבות במחקר משפטי משווה. המסמך הוגש לרשות הטבע והגנים, ובהמשך הוצג לרשות לאיסור הלבנת הון ולרשות המיסים, שנתנו אור ירוק לקידום המהלך.

בנוסף הקליניקה פנתה לחברות פייסבוק ו-וואטספ (מטא) וללוח "יד 2" בדרישה לנקוט בצעדים אפקטיביים להפסקת השימוש בפלטפורמות שלהן לסחר בחיות בר. בעקבות פניות אלה, "יד 2" יישמה מספר צעדים בנושא. במקביל שלחנו התראה לב"כ פייסבוק בישראל לפיה בהעדר טיפול ממצה בתופעה נפנה להליך משפטי, ואנו מצויים בקשר עם ארגון המוסמך להגיש בקשות לצווי מניעה לפי חוק צער בעלי חיים שהביע עניין בהליך.

סטודנטיות: שחף אפריים ושקד קריטי

ח. יחסי אדם-חיה

פרויקט זה מבקש לשנות תפיסות חברתיות כלפי בעלי החיים, תוך קריאת תיגר על ניצול ממוסד או פגיעה "שקופה" בהם מצד אחד, לצד הגנה על קשר הדדי ומיטיב בין בני אדם לבעלי חיים מצד אחר. במסגרת זו עסקה הקליניקה בשתי פעילויות מרכזיות:

הפסקת השימוש בסוסים לפיזור הפגנות – לאחרונה שבה ועלתה לכותרות שאלת השימוש בסוסים לפיזור הפגנות. הקליניקה עוסקת בסוגיה זו מזה תקופה, כאשר מעבר לתיעוד של פגיעה בסוסים הן בתהליך האילוף והן בהפגנות

עצמן, נתונים שנמסרו לפי חוק חופש המידע מצביעים על תחלופה גבוהה של סוסים מסיבות בריאותיות והתנהגותיות, שחיקה ומוות בטרם עת. הקליניקה פנתה למשטרה בשם עמותת "תנו לחיות לחיות" בבקשה מנוקמת להפסקת השימוש בסוסים לפיזור הפגנות. בעקבות מענה כוללני שלא התייחס לטענות לגופן, הקליניקה תגיש בקרוב עתירה לבג"ץ בנושא, הנשענת בעיקרה על חוק צער בעלי חיים. לעתירה יצורפו חוות דעת מומחים לרווחת בעלי חיים, ותצהירי מפגינים שהיו עדים לפגיעה בסוסים או חוו אלימות מצד פרשים.

הגנה על הקשר בין זקנים לבעלי חיים בדיוור הציבורי – הקליניקה מרכזת צוות משימה להגנה על האפשרות להחזיק בעלי חיים במסגרות דיור ציבורי לזקנים, הכולל שיתוף פעולה עם הקליניקה לזכויות ניצולי שואה ואנשים בזיקנה. מדובר בתחום שסובל מהזנחה וממדיניות לא אחידה. כתוצאה מכך נפגעים הדיירים, שנאלצים להיפרד מבעלי חיים שהם לעתים קרובות כל עולמם, וכן בבעלי החיים, שבמקרים רבים אף הם מבוגרים בעצמם. בין היתר בעקבות מאמצי הקליניקה שונתה מדיניות משרד השיכון, אשר כיום כברירת מחדל מתיר החזקת חיות מחמד במסגרות הדיור ("בתי גיל הזהב"), ואנו פועלים ליישום מדיניות דומה במקבצי הדיור של משרד הקליטה. לאחרונה פרסמה הקליניקה, יחד עם שותפיה, זכותונים הנוגעים לסוגיה זו, בעברית, רוסית, ערבית ואנגלית.

סטודנטיות: ריאן חמוד ודנה חכים.

הקליניקה לתובענות ייצוגיות

מבוא

הקליניקה החלה את פעילותה באוקטובר 2011 במרכז הבינתחומי הרצליה, ומזה שמונה שנים פועלת בפקולטה למשפטים באוניברסיטת תל אביב. במהלך שנת הלימודים תשפ"ג, הקליניקה פעלה בהנחייתו האקדמית של ד"ר שי נ. לביא (שהחליף את פרופ' אלון קלמנט) ובניהולה הקליני של עו"ד נועה מלצר צ'רנוברודה (שהחליפה את עו"ד הדס הולצשטיין-תמיר). גב' יונתי בון ליבנה שימשה כרכזת הקליניקה. בחודש אוגוסט 2023 הצטרפה לצוות הקליניקה עו"ד שירה לוקסנבורג, שעתידה להחליף את עו"ד מלצר צ'רנוברודה במהלך סמסטר א' לשנת הלימודים תשפ"ד. בשנת תשפ"ג הקליניקה מנתה 15 סטודנטים וסטודנטיות.

הפעילות העיונית בקליניקה

א. **ימי הכשרה** - כמדי שנה, קיימה הקליניקה שלושה ימי הכשרה מרוכזים בשבוע שלפני תחילת שנת הלימודים. במהלכם, הועברו הרצאות אקדמיות ושיעורים מעשיים בנושאים הבאים: מבוא לתובענות ייצוגיות; תנאים לאישור תובענה ייצוגית; פשרות בתובענות ייצוגיות; סדר דין אזרחי; מחקר משפטי ועוד. הידע והמיומנויות אשר תורגלו במהלך ימי הכשרה, אפשרו לסטודנטים/ות להשתלב בעבודה המעשית כבר בתחילת הסמסטר. לקראת ימי הכשרה הסטודנטים/ות נדרשו להגיש שתי עבודות הכנה.

ב. **מפגשים שוטפים** – במהלך השנה הקליניקה התכנסה אחת לשבוע-שבועיים להרצאות וביניהן 9 הרצאות אורח של אנשים בולטים בתחום, ביניהם כבוד השופטת מיכל אגמון גוץ בהרצאה על תובענות ייצוגיות מכס השיפוט; השופט בדימוס יצחק ענבר, בהרצאה על גישור בתובענות ייצוגיות; עו"ד ליאב ויינבאום, בהרצאה על ייצוג המדינה בהליכים ייצוגיים; עו"ד עמית מנור ועו"ד הדס בקל בהרצאות על ייצוג תובעים ונתבעים בתובענות ייצוגיות, בהתאמה; אביתר בן ארצי, מנכ"ל DARROW – חברת סטארט אפ; עו"ד האני טנוס בהרצאה על ייזום תובענות ייצוגיות; וד"ר עומר פלד בנושא תובענות ייצוגיות סביבתיות.

יתר המפגשים הוקדשו לשיעורים עיוניים בסוגיות נבחרות על ידי ד"ר נ. לביא וכן לשיעורים קליניים, במסגרתם כל צוות הציג פרויקט נבחר (כמפורט להלן) והעלה לדיון סוגיות משפטיות רלוונטיות.

הפעילות המעשית בקליניקה

הסטודנטים/יות בקליניקה חולקו לחמישה צוותים. כל צוות טיפל במספר פרויקטים מתוך הרשימה שלהלן. חלק מהפרויקטים נוגעים לייצוג וליווי הליכים בערכאות המשפטיות וחלקם מוקדשים לקידום הליכי חקיקה מדיניות ומחקר, לטובת ייעול ופיתוח רוחבי של הליך התובענה הייצוגית. ככלל, ליווי הפרויקט כולל עריכת מחקרים משפטיים, גיבוש חוות דעת, סיוע בהכנת כתבי בי דין ומסמכים משפטיים, גיבוש אסטרטגיה של התיק, השתתפות בפגישות עם ארגונים, מומחים וגורמי מקצוע רלוונטיים והיערכות לדיונים.

רשימת התיקים הפעילים שטופלו על ידי הקליניקה במהלך השנה:

א. ייצוג בעלי דין בהליכי תובענה ייצוגית

א.1 ת"צ (מחוזי מרכז) 40693-11-16 אברוקין נ' חברת קדישא (גחש"א) פ"ת

בחודש נובמבר 2016 הקליניקה, בשיתוף משרד עוה"ד גיל רון, קינן ושות', הגישו לבית המשפט המחוזי מרכז בקשה לאישור תובענה ייצוגית, כנגד חברת קדישא (פתח-תקווה) ומנהליה, בגין קבורת יוצאי מדינות חבר העמים לשעבר בחלקות נפרדות מיתר הנפטרים, בשני בתי עלמין בפתח תקווה. בחודש יוני

2021 הבקשה אושרה ונקבע כי הקבורה הנפרדת בוצעה בהתאם למדיניות מפלה, לפי ארץ הלידה של הנפטרים תוך נקיטת "גישה פטרונית וסטריאוטיפית כלפי יוצאי ברית המועצות". לאחר הליך גישור ממושך שלא נשא פרי, התקיים הליך גילוי מסמכים ונקבעו מועדים להגשת תצהירים מטעם הצדדים בעניין אומדן הנזק והפיצוי. במהלך השנה הסטודנטיות השתתפו בדיון קדם משפט שהתקיים בחודש ספטמבר 2022; ערכו סקירת ספרות ומחקר אמפירי בנוגע לפיצוי בגין נזק לא ממוני בתובענות ייצוגיות; ערכו מיפוי וניתוח סטטיסטי של נתונים לגבי סטאטוס הפרדת נפטרים בבתי העלמין; ביצעו בדיקות ומשפטיות; השתתפו בפגישות עם מומחים; סייעו בעריכת סקר וחוות דעת מומחה בעניין כימות הנזק הלא ממוני שנגרם לחברי הקבוצה; ופעלו לאיתור מרואיינים לצורך עריכת חוות דעת אנתרופולוגית. ממצאי הסטודנטיות וחוות הדעת הני"ל הוגשו לבית המשפט בחודש יוני 2023 ובשלב זה התיק ממתין להגשת תצהירים מטעם הצד שכנגד וקביעת מועד להוכחות.

חוות הדעת והסקר נתמכות במימון הקרן למימון תובענות ייצוגיות, עד לסך של 60,000 ש"ח.

סטודנטיות: רות שבילי, נוגה בן צבי ומאיה דונר.

א.2 ת"צ 5120-02-23 קו לעובד (ע"ר) נ' ילמזלר אינטרנשיונל, חברה לבניה ותיירות טקסטיל בע"מ

בחודש פברואר 2023 הקליניקה, בשיתוף משרד עוה"ד גיל רון, קינן ושות', הגישו לבית הדין האזורי לעבודה חיפה, בקשה לאישור תובענה ייצוגית נגד חברת בנייה טורקית, בגין טענות להפרות חמורות ומתמשכות של זכויות עובדים הכוללות, בין היתר, טענות לפגיעה בחירות העובדים לעזוב את מקום עבודתם; תשלום בחסר בגין שעות נוספות; העסקה במשמרות לילה ברצף; עריכת תשלומי שכר פגומים; ואי העברת תשלום חלף הפרשות פנסיה ופיצויי פיטורין. לאחר הגשת תגובה לבקשה ותשובה לתגובה, הוגשו בקשות לגילוי מסמכים ושאלונים, ובחודש יולי 2023 התקיים דיון קדם משפט בתיק. בתיק נקבעו מועדים להגשת הבהרות, תצהירים משלימים מטעם הצדדים וניהול דיון הוכחות בחודש מרץ 2024. במהלך השנה הסטודנטים/ות השתתפו בפגישות פנימיות עם משרד עוה"ד גיל רון לצורך גיבוש האסטרטגיה של ההליך; ערכו מחקרים משפטיים; סייעו בהכנת כתבי הטענות, לרבות הכנת תצהירים והשתתפות בפגישות עימם; סייעו בהכנת בקשות מקדמיות לגילוי מסמכים ושאלונים; סייעו בהערכות לדיון והשתתפו בו; וסייעו בהגשת בקשה מנומקת לקרן למימון תובענות ייצוגיות, אשר אושרה ברובה.

סטודנטים/יות: אורי נחום, יואב בן-שלום ודניאל גינדיאן.

א.3 ת"צ (מחוזי י-ם) 37161-05-18 רבאח נ' ההסתדרות המדיצינית הדסה ואח'

בחודש מאי 2018 הקליניקה בשיתוף משרד עוה"ד גיל רון, קינן ושות', הגישו בקשה לאישור תובענה לבית המשפט המחוזי בירושלים כנגד ארבעה בתי חולים, בעילה של הפליה בגין שיבוץ יולדות ערביות בחדרי אשפוז נפרדים. לאחר הליך גישור שלא נשא פרי, בחודשים יוני-יולי 2022 התקיימו דיוני הוכחות וסיכומים. ההליך עודנו ממתין להחלטה. במהלך השנה הסטודנטים/ות סייעו בעריכת בקשה להוספת ראיה.

סטודנטים/יות: מאיה רייזנר, איתי ב-ארצי וג'ורג' אסמר.

ב. הגשת התנגדויות להסדרי פשרה

בהיעדר הליך אדוורסרי בשלב אישור הסדר פשרה בהליך הייצוגי, הקליניקה רואה חשיבות רבה במעקב שוטף אחר הסדרי פשרה (אשר נערך על ידי רכזת הקליניקה) והגשת התנגדויות מכוח סעיף 18(ד) לחוק, בנסיבות בהן הסדר פשרה אינו ראוי, הוגן וסביר עבור חברי הקבוצה מיוצגת. לאורך השנים הקליניקה

הגישה כ- 28 התנגדויות להסדרי פשרה, אשר ברובן המכריע השפיעו באופן משמעותי על ההסדר והביאו לתיקונו או ביטולו.

1. ת"צ 15-11-29836 ות"צ 29821 יעקבי ואח' נ' 012 סמייל טלקום ואח'

בחודש מרץ 2023 עמותת הצלחה לקידום חברה הוגנת הגישה, באמצעות הקליניקה ועו"ד אלעד מן, התנגדות לבקשה לאישור הסדר פשרה אשר הוגש בגדר ההליך שבכותרת, לאחר שבית המשפט אישר את ניהול התובענה כייצוגית. על פי הנתען בתובענה הנתבעות התנו את שירותיהן במכירת "ציוד קצה" בניגוד לתנאי הרישיון. לאחר הגשת כתבי טענות הצדדים הגישו בקשה לאישור הסדר פשרה, לפיו הנתבעות יקצו למנויי שירות הטלפון הקווי הטבה של חבילות שיחות לחו"ל מטלפון נייד בשווי 8,500,000 ₪. לעמדת העמותה קיים חשש לפער מהותי בין שווי ההטבה האמיתי לבין השווי הנחזה בהסדר. זאת, בין היתר, בשל פוטנציאל נמוך למימוש ההטבה והעדר מנגנונים אפקטיביים למעקב, פיקוח והבטחת שווי ההסדר. הצדדים הגישו תגובה להתנגדות העמותה והתיק ממתין להחלטה. הסטודנטים/ות איתרו הסדר פשרה להתנגדות, מיפו את הטיעונים הרלוונטיים, ערכו מחקרים משפטיים וסייעו בעריכת ההתנגדות לקראת הגשתה.

סטודנטים/ות: נועה צלטנר, הדר גורן ושקד לחיאני.

2. ת"צ (אזורי ת"א) 20-01-48474 דנישבסקי נ' מ. יוחננוף ובניו (1998) בע"מ

עניינו של ההליך בבקשה לאישור תובענה ייצוגית שהוגשה בשם עובדי המשיבה בגין שתי עילות – האחת, פגיעה בזכויות עובדים בעלי הסדר ביטוחי קיים במועד העסקתם, לקבלת תשלומים לפנסיה החל ממועד התחלת העבודה או באופן רטרואקטיבי, לאחר שלושה חודשי העסקה; השנייה, פגיעה בזכויות עובדי המשיבה לתשלום בגין ימי חג אשר אירעו במהלך שלושת חודשי העסקה הראשונים לעבודתם. בטרם השיבה המשיבה לבקשת האישור, הצדדים הגישו בקשה לאישור הסדר פשרה.

בחודש יוני 2022 הגישה הקליניקה, בשם עמותת קו לעובד, התנגדות להסדר הפשרה בטענה כי המנגנון המוסכם לביורר הזכויות להחזר בגין דמי החגים, כרוך בדרישות מיותרות שיכבידו על חברי הקבוצה ויפגעו בשיעורי המימוש. כן נטען, כי ההסדר נעדר התייחסות להסדרה עתידית של שתי העילות וכי על פניו, לא ברור מדוע המבקש ויתר על עילת הפנסיה ללא כל סעד, שעה שהתשתית הראייתית מצביעה על אפשרות סבירה כי תתקבל. בעקבות התנגדות הקליניקה הוגשה התנגדות ברוח דומה, מטעם היועמ"ש ובהמשך לכך הצדדים הודיעו כי בכוונתם להגיש הסדר פשרה מתוקן. בחודש יולי 2023 הוגשה בקשה לאישור הסדר פשרה מתוקן כאמור והמועד להתנגדות קבוע ליום 22.10.2023.

סטודנטים/ות: גל גבור, אורי נעים ושי זמר.

3. ת"צ (מחוזי מרכז) 18-01-29255 כהן נ' הוט מובייל בע"מ

עניינו של ההליך בבקשה לאישור תובענה ייצוגית שהוגשה בטענה כי המשיבה, פעלה בניגוד להוראות סעיף 13א לחוק הגנת הצרכן, בכך שלא שלחה ללקוחותיה הודעה על סיום עסקה לתקופה קצובה ועל עליית דמי המנוי החודשיים. לאחר שהוגשו כתבי הטענות ובטרם ניתנה החלטה בבקשה לאישור התובענה כייצוגית, הגישו הצדדים בקשה לאישור הסדר פשרה. בחודש נובמבר 2021 הגישה הקליניקה, בשם המועצה הישראלית לצרכנות, התנגדות להסדר הפשרה, במסגרתה נטען כי הסדר הפשרה אינו כולל כל פירוט ביחס להסדרה העתידית ולתיקון התנהלותה של המשיבה וכי יש לדחות את מנגנון הפיצוי שהוצע בהסדר. בעניין האחרון נטען, הקצאת מרבית הפיצוי למי שאינו חבר קבוצה, על אף שניתן לזהות ולאתר את חברי הקבוצה המיוצגת, אינו ראוי. כן נטען כי פיצוי על דרך של "אובדן הכנסה", אינו וודאי וכי

הערכתו מבוססת על תחשיב שגוי. לאחר דיון שהתקיים בחודש פברואר 2022, בית המשפט קיבל את השגות הקליניקה לעניין התחשיב והורה למשיבה להגיש תחשיב מתוקן. הקליניקה הגישה, בשם המועצה, תגובה לתחשיב המתוקן ולאחר הבהרות שנמסרו בעניין הגישה תגובה נוספת. בית המשפט קיבל את עמדת הקליניקה לעניין התחשיב והורה למשיבה לערוך את ההתאמות הדרושות. בשל תרומת ההתנגדות לשיפור ההסדר ובחינתו, נפסק לטובת המועצה (בייצוג הקליניקה) הוצאות בסך 15,000 ₪.

סטודנטים/יות: נועה צלטנר, הדר גורן ושקד לחיאני.

4. ת"צ (אזורי ת"א) Grosu Nadejda 722-12-16 נ' מנפואר קר בע"מ; ת"צ (אזורי ת"א) - 37270-04-16 נליה קוטניאקובה נ' דנאל אדיר יהושע בע"מ

מדובר בשתי בקשות לאישור תובענה ייצוגית שהוגשו בטענה לתשלום פדיון חופשה לעובדות סיעוד, מהגרות עבודה, במהלך תקופת העבודה מבלי שהוצאו לחופשה בפועל; ובטענה להפקדת כספים בחסר להסדר הפנסיוני. לאחר שתביעות אלה אושרו כייצוגיות, חברות הסיעוד הגישו בקשות רשות ערעור על החלטות האישור. בהמלצת בית הדין הארצי, הצדדים הגיעו להסדר פשרה שלכאורה קובע הסדרה עתידית, אך ללא כל פיצוי לחברות הקבוצה. הקליניקה הגישה, בשם עמותת קו לעובד, התנגדות להסדר הפשרה. בעקבות ההתנגדות ולאחר קיום הדיון בעניין, ניתנה החלטה הדוחה את הסדרי הפשרה. חברות הסיעוד הגישו בקשות רשות לערער על החלטת בית הדין לדחות את הסדרי הפשרה (בר"ע 2257-11-21, בר"ע 21168-11-21), הקליניקה הגישה תגובה ובחודש דצמבר 2021 התקיים דיון, במסגרתו הוחלט בהסכמה, כי בקשות רשות הערעור על החלטה הדוחה את הסדר הפשרה ימחקו, וכי הערעורים שהוגשו על החלטות האישור יוגשו מחדש. בהתאם, בחודשים פברואר ומרץ 2022 הגישו חברות הסיעוד בקשות רשות ערעור (מחודשות) על החלטות האישור (עת"צ 22439-03-22, בר"ע 64693-02-22) ונקבע כי אלה ישמעו עם ערעור נוסף באותו עניין, שהוגש נגד חברת הסיעוד מתן חן (ע"ע 52398-03-18). לאחר הגשת סיכומים מטעם הצדדים וכן עמדה מטעם העמותה (באמצעות הקליניקה), התקיים דיון בבית הדין הארצי אשר בסופו הצדדים, בהמלצת בית הדין, הודיעו על כוונתם לשוב להליך גישור. הסטודנטים/ות השתתפו בדיון וזה וסייעו בהיערכות אליו, לרבות עריכת מחקרים משפטיים.

סטודנטים/ות: נועה צלטנר, הדר גורן ושקד לחיאני.

5. ת"מ (מחוזי מר') 18004-08-11 בית אגמי חברה לשיווק בע"מ נ' עיריית ראשון לציון

עניינה של התובענה בטענה כי המשיבה חישה שלא כדין את תשלומי הריבית בגין חובות שבפיגור (ריבית דריבית). הקליניקה, בשם המועצה לצרכנות, הגישה התנגדות להסדר פשרה ובהמשך להסדר המתוקן. בחודש ינואר 2020 ניתנה החלטת בית המשפט המקבלת את עמדת הקליניקה ודוחה את הבקשה לאישור הסדר פשרה. ההליך המשיך להתנהל, כאשר לאור תרומת המועצה (שיוצגה על ידי הקליניקה) להליך, בית המשפט פסק לטובתה גמול בסך 30,000 ₪. המבקשת נמנעה מלשאת בחלקה היחסי ולאחר בירור שערכה הקליניקה התברר כי מדובר למעשה, בחברה שהתפרקה וחדלה להתקיים ועל כן איננה יישות משפטית. מידע זה הובא לידיעת הצדדים ובית המשפט נתן הוראות להמשך ההליך, ובכלל זאת הנחיות לתשלום החוב לטובת המועצה.

6. ת"צ (מחוזי מרכז) 17305-04-10 יצחקי נ' מגדל ואח'

עניינו של ההליך בטענת התובעים המייצגים כי חברות הביטוח הנתבעות בהליך, המשיכו לגבות דמי ביטוח לאחר המועד בו בוטל הכיסוי הביטוחי. בחודש פברואר 2017 הגישה הקליניקה, בשם המועצה לצרכנות, התנגדות לאישור הסדר הפשרה. לאחר הגשת תגובות הצדדים להתנגדות מונה בודק, אשר הגיש חוות דעת בעניין. בחודש ספטמבר 2022 ניתנו פסקי דין המאשרים את הסדרי הפשרה המתוקנים.

ג. הצטרפות להליכים כידיד בית משפט

1. ת"צ 20-10-28974 פירט נ' מונסנטו ואח'

עניינו של ההליך בבקשה לאישור תובענה ייצוגית בגין ייצור ומכירה של קוטל עשבים, שעל פי הנטען, מגביר באופן מהותי את הסיכון ללקות בסרטן. הבקשה נתמכת במימון קרן פרטית, בה המבקש הוא בעל מניות ומתפקד כיו"ר. בחודש אפריל 2023 המשיבות הגישו בקשה לסילוק על הסף, בטענה כי מימון ההליך על ידי קרן פרטית אינו מוסדר בחוק ולכן מנוגד לדין. כן נטען, כי לנוכח הזיקה האישית בין המבקש לקרן, בנסיבות העניין המימון מטיל דופי בעמידת המבקש בתנאי הייצוג ההולם. לאחר הגשת תשובה לבקשת סילוק התקיים דיון, במהלכו בית המשפט עמד על כך שבקשת הסף מעלה סוגיה רוחבית אשר טרם נידונה בפסיקה, בנוגע למימון תובענות ייצוגיות על ידי קרן פרטית הפועלת למטרות רווח. בהתאם לכך, בית המשפט הורה על הגשת עמדת יועמ"ש בעניין. לנוכח השלכות הרוחב של הסוגיה הנ"ל על ההליך הייצוגי, הקליניקה הגישה בקשה לעיון בתיק ובהמשך לכך הגישה בשם פרופ' רוני אברהם וד"ר שי נ. לביא, בקשה להצטרף להליך כידיד בית משפט. לבקשת ההצטרפות צורפה חוות דעת, בה נטען באופן מנומק, שהדין אינו שולל מימון באמצעות קרנות פרטיות וכי המסקנה האם המימון מטיל דופי בניהול ההליך, יכולה וצריכה להיבחן בהתאם לנסיבות, באמצעות המנגנונים הקיימים בחוק. המבקש הגיש תשובה לבקשת ההצטרפות והמשיבים צפויים להגיש תשובתם בחודש ספטמבר 2023. הסטודנטים/ות סייעו בעריכת הבקשה לעיון, בקשת ההצטרפות וחוות הדעת ובכלל זאת, ערכו מחקרים משפטיים והשתתפו בפגישות פנימיות, לבחינת ההצטרפות לתיק והאסטרטגיה לניהולו.

סטודנטים/ות: מאיה רייזנר, איתי בן-ארצי וג'ורג' אסמר.

2. ת"צ 22-09-26405 טנוס נ' שידורי קשת בע"מ ואח'

בחודש ספטמבר 2022 עו"ד טנוס הגיש בקשה לאישור תובענה ייצוגית כנגד שלושה ערוצי תקשורת, בעילה של הפליה בגין טענה ייצוג חסר ובלתי הולם של האוכלוסייה הערבית בשידוריהן. בחודש פברואר 2022 עמותת הצלחה לניהול חברה הוגנת הגישה, באמצעות הקליניקה ועו"ד אלעד מן, בקשת הצטרפות להליך לפי סעיף 15 לחוק, וזאת לנוכח הניסיון והידע הנצבר של העמותה באסדרה של שידורי תקשורת, לרבות בנוגע לייצוג הולם של אוכלוסיות מוחלשות. המשיבות הגישו תשובות לבקשת ההצטרפות וצפויות להגיש תשובות לבקשת האישור בחודש ספטמבר 2023. במקביל, נוהלו הליכים לעניין תיקון הבקשה והעמותה נתבקשה לעדכן האם היא עומדת על בקשתה, לאחר הגשת הבקשה המתוקנת בחודש יולי 2023. התיק נקבע לדיון ביום 11.9.2023. הסטודנטים/ות סייעו בהגשת הבקשה לעיון ובקשת ההצטרפות ובכלל זאת, ערכו מחקרים משפטיים והשתתפו בפגישות פנימיות לבחינת ההצטרפות לתיק והאסטרטגיה לניהולו.

סטודנטים/ות: מאיה רייזנר, איתי בן-ארצי וג'ורג' אסמר.

ד. מעקב אחר מימוש הסדרי פשרה

1. ת"צ (אזורי חי') 10-07-42864 יורשי המנוחה גאולה בויטלר ז"ל נ' שירותי בריאות כללית

הקליניקה ייצגה את המועצה לצרכנות בהתנגדות להסדר פשרה, בתובענה ייצוגית הנוגעת לזכויות ניצולי השואה לפטור מתשלום דמי השתתפות עצמית בגין טיפולים ותרופות אשר נוגעים "למחלות המוכרות". לאחר שהתקבלו חלק ניכר מטענות הקליניקה, הוגש ואושר הסדר פשרה מתוקן. מדיווחי הממונה על מימוש ההסדר עלה כי מעל ל-17,000,000 ש"ח הושבו לחברי קבוצה המבוטחים אצל המשיבה באופן פרטי; וכי לא נבדקה הזכאות לפיצוי של חברי קבוצה שאינם בין החיים. המבקש הגיש בקשה לבדוק את זכאות חברי קבוצה אלו להחזר, ולאחר שזו נדחתה על ידי בית הדין האזורי, הוגשו בקשת רשות הערעור לבית הדין הארצי וכן עמדה מטעם המועצה (באמצעות הקליניקה), התומכת בקבלתה. בית הדין קיבל את עמדת הקליניקה ובאוגוסט 2020 קיבל את הערעור והורה על החזרת התיק לדיון בבית הדין האזורי, לצורך בחינת הסדר פשרה משלים. הקליניקה, בשם המועצה, הגישה טיעון מפורט ביחס לבדיקת זכאותם של חברי הקבוצה שטרם פוצו והחשיבות במיצוי המאמצים לאיתורם. מנגד, הצדדים הגישו בקשה לאישור הסדר פשרה, לפיו יתרת הכספים תוענק לניצולי השואה מבוטחי כללית באמצעות פטור מהשתתפות עצמית בטיפולי שיניים, עד לשווי של 15 מיליון ש"ח. הקליניקה הגישה התנגדות להסדר ולאחר השלמת נתונים מטעם המשיבה ושלושה דיונים שהתקיימו בעניין, בחודש מרץ 2021 אושר הסדר הפשרה המשלים, לרבות הנחיות להגשת דוחות מימוש מדי חצי שנה. עד כה הוגשו ארבעה דוחות מימוש. הרביעי מביניהם הוגש לאחרונה, בחודש יוני 2023. הדוחות הצביעו באופן עקבי על שיעורי מימוש נמוכים מאד. הקליניקה הגישה בשם המועצה תגובות ובקשה למתן הוראות ביחס לאותם דוחות, הקוראת לבית המשפט לסגת מהמתווה ההסדר לטובת מנגנונים אחרים, אשר יבטיחו את ביצוע התשלום במועדים שנקצבו לכך בפסק הדין. במקביל המשיבה הרחיבה את ההטבות המוצעות על ידה, אולם לעמדת הקליניקה מדובר בפתרון חלקי ובלתי מספק. בית המשפט הביע נכונות לשקול את הצעת הקליניקה, ככל שהדבר יידרש, לאור הממצאים של דוח המימוש הרביעי. כאמור, דו"ח זה הוגש לאחרונה ובחודש יולי 2023 הקליניקה הגישה בשם המועצה תגובה הדבקה בהצעותיה להבטחת תשלום בשווי 15,000,000 באמצעות מנגנונים חלופיים. תגובת כללית לעמדת המועצה, צריכה להיות מוגשת עד ליום 22.8.2023.

סטודנטים/יות: אורי נחום, יואב בן-שלום ודניאל גינדיאן.

2. ת"צ (מחוזי ת"א) 6658-12-15 פולר נ' ש.שלמה החזקות בע"מ

בקשה לאישור תובענה ייצוגית שהוגשה בגין חיוב ביתר של לקוחות שירותי הליסינג התפעולי בגין פוליסה לביטוח רכב חובה. בחודש מאי 2018 הגישה הקליניקה, בשם המועצה, התנגדות להסדר הפשרה. בעקבות ההתנגדות ולאור המלצות חוות דעת הבודקת שמונתה, הסדר הפשרה תוקן, תוך שיפור מנגנוני הפיקוח על מימוש ההסדר. בחודש מאי 2021 ניתן פסק דין המאשר את ההסדר המתוקן ומורה על הוצאות בגובה 75,000 ש"ח לטובת המועצה נוכח תרומתה. לאורך השנים הקליניקה עוקבת אחר דוחות המימוש. בחודש יולי 2023 פורסם דוח מימוש רביעי ובימים אלו הקליניקה בוחנת את תגובתה בעניין.

סטודנטים/יות: אורי נחום, יואב בן-שלום ודניאל גינדיאן.

פעילות בתחום המדיניות והחקיקה

א. דו"ח הצוות הבין-משרדי לבחינת ההסדרים הקבועים בחוק תובענות ייצוגיות

בחודש מרץ 2023 התפרסם דוח העוסק בגיבוש המלצות לתיקוני חקיקה בחוק, במגוון רחב של נושאים לרבות לעניין חובת פניה מוקדמת, הוספת עילת פרטיות, שכר טרחה וגמול, חובות מגשר בהליכים ייצוגיים

ועוד. ארבעה צוותים בקליניקה נדרשו לבחון את ההמלצות לעומק ולגבש עמדה מנומקת בעניינן. תובנות הצוותים רוכזו בנייר עמדה אשר יוגש לצוות ייעוץ וחקיקה במהלך אוגוסט 2023.

סטודנטים/ות: אורי נחום, יואב בן-שלום, רות שבילי, נוגה בן צבי, מאיה דונר, גל גבור, אורי נעים, שי זמר, נועה צלטנר, הדר גורן ושקד לחיאני.

ב. כנס תובענות ייצוגיות בראי דו"ח הצוות הבין-משרדי, בשיתוף עיוני משפט ומשרד המשפטים

הקליניקה יזמה כנס תובענות ייצוגיות בראי דו"ח הצוות הבין-משרדי, בשיתוף מערכת עיוני משפט ומשרד המשפטים. בין חברי הפאנלים שופטי בית המשפט העליון והמחוזי; מרצים העוסקים בתובענות ייצוגיות; עורכי דין מובילים; ונציגות ממחלקת ייעוץ וחקיקה במשרד המשפטים, אשר השתתפו בגיבוש ההמלצות לאור הדו"ח. הכנס, אשר היה אמור להיערך בחודש יוני 2023, נדחה וייערך בחודש אוקטובר 2023, לקראת פרסום סימפוזיון בכתב העת עיוני משפט בנושא תובענות ייצוגיות. במסגרת הפאנלים, כותבי המאמרים יציגו את עמדתם במגוון סוגיות. הסטודנטים/ות סייעו בהפקת הכנס ובגיבוש התוכן, לרבות בחירת נושאי הפאנלים והדוברים.

סטודנטים/ות: נועה צלטנר, הדר גורן ושקד לחיאני.

ג. הקרן לניהול ולחלוקת כספים שנפסקו כסעד בתובענה ייצוגית

הקליניקה מנהלת פיקוח ומעקב אחר פעילות "הקרן לניהול ולחלוקת כספים שנפסקו כסעד בתובענה ייצוגית", ובכלל זאת בוחנת האם כספי הקרן מנוהלים כראוי ומיועדים למטרה קרובה לעילת התובענה. לצורך כך הקליניקה הגישה בשם עמותת הצלחה לקידום חברה הוגנת, בקשות לפי חוק חופש מידע ובמהלך השנה האחרונה הגישה גם הערות לתיקון נוהל הוועדה. בעקבות פניותיה, בחודש נובמבר 2022 יו"ר הוועדה הזמין את הקליניקה לפגישה בהשתתפות חלק מחברי הקרן. לקראת הפגישה הסטודנטים/ות ערכו מחקר אמפירי על ייעוד כספי הקרן למטרות קרובות לעילת התובענה וריכזו נקודות לדיון. במסגרת הפגישה הוצגו בפני הקליניקה הליכי העבודה של הקרן, נתונים כספיים ויעדים לשיפור התנהלותה. הקליניקה והקרן הסכימו על המשך שיתוף פעולה עתידי ובהמשך לכך, הקליניקה העלתה על הכתב עקרונות שקיפות שלאורם ראוי ומצופה לנהל את הדו"חות השנתיים. הקליניקה ממשיכה לעקוב אחר פעילות הקרן, ובכוונתה לבחון את אימוץ העקרונות הנ"ל בדו"ח 2022, לכשיתפרסם.

סטודנטים/ות: גל גבור, אורי נעים ושי זמר.

ד. פנקס התובענות הייצוגיות

חוק תובענות ייצוגיות קובע הוראות לעניין ניהול פנקס תובענות ייצוגיות ובכלל זאת, מגדיר רשימת מסמכים אותם יש להעמיד לעיון הציבור בפנקס. מבדיקת הסטודנטים עולה כי בפועל הפנקס אינו מנוהל כראוי וכי המידע הנדרש אינו מוגש לציבור, כמתחייב על פי דין. כמו כן, הובא לידיעת הקליניקה כי הליכים "חסויים" אינם מופיעים בפנקס. הדבר פוגע במבקשים ייצוגיים ובאי כוחם, אשר לאחר השקעה בהכנת בקשה לאישור תובענה ייצוגית מתבשרים כי קיימת בקשה חסויה, תלויה ועומדת, באותו העניין. הקליניקה ניהלה חילופי תכתובות בעניין מול הנהלת בית המשפט, אשר הצהירה על כוונתה להוביל פרויקט לעדכון הפנקס וכי הצפי להשלמתו בחודש ינואר 2022. מבדיקה נוספת של הקליניקה עלה כי חרף הצהרות הנהלת בתי המשפט, הפנקס עדיין לא כולל את כל המסמכים החייבים בפרסום בהתאם להוראות הדין. הקליניקה כתבה טיוטות פניה להנהלת בתי המשפט בעניין ניהול הפנקס והמשך טיפול בעניין ההליכים החסויים, ובמקביל פועלת לקידום גם מול ייעוץ וחקיקה.

סטודנטים/יות: אורי נחום, יואב בן שלום ודניאל גינדיאן.

ה. מחקר אמפירי בנושא הסתלקות מתוגמלת

הסטודנטים סקרו את הדין לעניין הסתלקות מתוגמלת וערכו מחקר אמפירי, במסגרתו נדגמו 48 החלטות של ערכאת השלום בעניין הסתלקות. ניתוח הפסיקה העלה כי יישום ההוראות הדין לעניין הסתלקות מתוגמלת אינן מקוימות כהלכה וכי הקלות שבה בתי המשפט נוטים לאשר גמול בגין הסתלקות, מתמרץ בעקיפין, הגשת תביעות סרק ותביעות קלות ערך. תובנות אלו הוו בסיס לגיבוש חוות דעת בעניין, במסגרת התייחסות הצוות לדו"ח הצוות הבין-משרדי.

סטודנטים/יות: גל גבור, אורי נעים ושי זמר.

הקליניקה ברשתות חברתיות

הקליניקה מפעילה בלוג שעוסק בסוגיות עדכניות בתחום התובענות הייצוגיות. מטרת הבלוג, לעורר דיון אקדמי על סוגיות חדשות בתחום התובענות הייצוגיות והנגזרות בארץ ובעולם, בקרב הקהילה הרחבה של האקדמאים/ות, עורכים/ות הדין והשופטים/ות העוסקים/ות בתחום. [קישור לבלוג](#).

השנה, סטודנטית בקליניקה פתחה וניהלה עמוד לקליניקה בלינקדין (לצד עמוד מקביל בפייסבוק), אשר נועד לפתח להרחיב את החשיפה של הקליניקה לעוסקים בתחום.

סטודנטית: מאיה רייזנר

עבודה עיונית אישית

לאורך השנה כל אחד/ת מהסטודנטים/יות הגיש שני **ניירות עמדה** בסוגיה משפטית לבחירתו/ה, בהתבסס על החלטה או פסק דין בהליכים ייצוגיים, אשר נבחרו מתוך טווח שליפה מוגדר מראש. ניירות העמדה אפשרו לסטודנטים לתרגל, בהנחיית הרכזת, הגדרה ומיקוד של שאלה משפטית; עריכת מחקר וניתוח משפטי; חשיפה להלכות ומגמות חדשות בפסיקה; פיתוח חשיבה ביקורתית ושיפור מיומנויות כתיבה. המסמכים הסופיים מועלים לבלוג הקליניקה ונשלחים לפורום של חבריה.

כמו כן, בתום השנה הסטודנטים מתבקשים להגיש דוח מסכם, אשר יכלול תיאור תמציתי של עיקרי העבודה המעשית האישית, תוך התייחסות רפלקטיבית לכל אחת מההתנסויות.

קליניקת הכנסת

מבוא

פעילות הקליניקה בפקולטה החלה בשנת הלימודים תשפ"א, בהנחייתו של חבר הכנסת לשעבר ד"ר דב חנין. שנת תשפ"ג היא השנה השלישית לפעולתה של הקליניקה, והשתתפו בה 20 סטודנטיות וסטודנטים מהשנים ב'–ג' ללימודים בפקולטה. עוזרת ההוראה השנה הייתה עוה"ד יובל יקותיאל.

הביקוש לקליניקה היה גדול מאד. מהלך הבחירה של הסטודנטים היה, לפיכך, מאתגר וכלל ראיונות אישיים עם המועמדים/ות שעברו את המיון הראשוני. בבחירת הסטודנטים הושם דגש על יצירת קבוצה מגוונת של סטודנטים.

השנה שבנו ועשינו שיתוף פעולה עם מרכז ההשמה וההתמחויות של אוניברסיטת תל-אביב (בדקאנט הסטודנטים), מול הגבי' רעות כץ, רכזת מתמחות ומתמחים באוניברסיטה. במסגרת העבודה מול מרכז ההתמחויות, נדרשו הסטודנטיות והסטודנטים שהשתתפו בקליניקה לדווח את שעות ההתמחות המעשית שלהם בכנסת אל תוך מערכת "אלומה" של האוניברסיטה ולדאוג לאשרן מול הגורם הרלוונטי בלשכה הפרלמנטרית שבה התמחו, וזאת על מנת לפקח על שעות ההתמחות בפועל של הסטודנטיות והסטודנטים, בזמן אמת.

לימודי הקליניקה מתחלקים לשני ערוצים: בערוץ העיוני מתקיים שיעור שבועי העוסק בניתוח של מהלכי הפעולה בכנסת. בערוץ המעשי הסטודנטים משובצים להתמחויות מעשיות בשלכות של חברי וחברות כנסת שונים.

הפעילות העיונית

השיעורים העיוניים הוקדשו בעיקרם לניתוח של מגוון גדול של תהליכי עבודה בכנסת. עסקנו בכלים הפרלמנטריים השונים העומדים לרשות חברת/ת הכנסת, ניתחנו את עבודת וועדות הכנסת לסוגיהן השונים (ועדות סטטוטוריות, ועדות משותפות, ועדות משנה, ועדות חקירה פרלמנטריות), וניתחנו מהלכי חקיקה שונים – הן מהזווית של קידום חקיקה והן מהזווית של בלימת חקיקה. במסגרת זו, כל חברת/ת קליניקה הציג פרזנטציה או השתתף בדיבייט בנוגע לאחד מנושאים אלו, תוך העמקה בנושאים פרלמנטריים שונים ואירועים פרלמנטריים בולטים מן העבר (הקרוב), כפי שאלה נבחרו על ידי מנחה הקליניקה.

כמו כן, עסקנו בבחינה ביקורתית של התרחשויות אקטואליות בכנסת, תוך ניסיון להבין לעומק את הרציונל הפרלמנטרי שביסוד מהלכים שונים שנקטו, וניתחנו את המהלכים השונים שנקטו על ידי שחקנים שונים בכנסת ה-25 – שבה נראו מהלכים פרלמנטריים חריגים או לפחות חסרי תקדים.

במסגרת הפעילות העיונית, כ"א מהסטודנטים בחרה/ה 3 יוזמות מתוך היוזמות שפותחו במסגרת פורום האקלים הישראלי שהוקם ביוזמת נשיא המדינה, והכין/ה תיק של תכנית עבודה פרלמנטארית לקידום היוזמות הללו. כל אחד מהתיקים כלל גם מהלכי חקיקה נדרשים (הצעות חוק פרטיות) וגם מהלכים פרלמנטריים אחרים שבאמצעותם ניתן לקדם בכנסת את היוזמה. התיקים הוכנו תוך שיתוף פעולה עם מובילי היוזמה בפורום האקלים ובסיוע גורמים מקצועיים שונים – גורמים ממשלתיים, מהסקטור הפרטי, ואנשי חברה שלישית. רשימת התיקים מפורטת בסוף מסמך זה.

הפעילות המעשית – התמחות בכנסת

עבודת הקליניקה החלה עוד לפני תחילת שנת הלימודים במפגשים מרוכזים להכרת תקנון הכנסת ולהבנה בסיסית של מתכונת הפעולה בה. מטרת ההכנה הייתה להבטיח שהסטודנטים שלנו יגיעו לכנסת עם רמה בסיסית של ידע באופן שיקל על בחירתם/ן ע"י הח"כים ויסייע בהשתלבותם/ן בלשכות השונות.

הקליניקה שלנו איננה היחידה המציעה התמחויות בכנסת. קדמו לנו לא מעט תוכניות התמחות אחרות. כל מערך ההתמחויות האקדמיות בכנסת מנוהל ע"י מרכז המחקר והמידע של הכנסת והיצע המתמחים הוא, לעיתים, גדול יותר מהביקוש להתמחויות בקרב ח"כים. למרות האמור לעיל הצלחנו מייד עם תחילת פעולתה של הכנסת ה-25 בחודש דצמבר 2022 להשלים את השתבצות כל הסטודנטים שלנו אצל חברי/ות כנסת. זאת, בין היתר, בזכות המוניטין שיצאו לקליניקה בזכות המתמחים בשני המחזורים הקודמים.

הסטודנטים שלנו התמחו אצל ח"כים ממגוון מפלגות בכנסת ה-24 – מיהדות התורה והליכוד ועד הרשימה המשותפת, הן מהקואליציה והן מהאופוזיציה.

במסגרת ההתמחות המעשית בכנסת, פעלו הסטודנטים והסטודנטיות במספר מישורים. ראשית, פעלו לקידום תיק החקיקה שהכינו במסגרת פעילותם העיונית בקליניקה – הן דרך לשכות חברי/ות הכנסת שאצלם/ן התמחו, הן דרך לשכות פרלמנטריות אחרות. שנית, פעלו הסטודנטיות/ים כמתמחים פרלמנטריים לכל דבר, ועל כן פעלו על פי הוראות חבר/ת הכנסת הרלוונטית/ת ועוזריו/ה הפרלמנטריים/יות. טבע העבודה השתנה במידה רבה גם בהתאם לתפקידיו/ה השונים של חבר/ת הכנסת הרלוונטית/ת (למשל, האם הוא/היא יו"ר ועדה), והשאלה האם מדובר בח"כ מהאופוזיציה או מהקואליציה. כך, התמחו חברי וחברות הקליניקה ב-20 לשכות שונות בכנסת, ופעלו באספקטים פרלמנטריים שונים בעבודת חבר הכנסת: מענה לפניות ציבור, הכנה לדיוני ועדות, חיפוש משפטיים שונים וקשרים מול הלשכה המשפטית של הכנסת והממ"מ, ניסוח הצעות חוק, ניסוח שאילתות, וכיו"ב.

תיקי תכניות העבודה הפרלמנטריות שהוכנו על ידי הסטודנטים השנה

אסף פרץ :

אנרגיה מתחדשת- עוצמה לאוכלוסיות מוחלשות

אסדרת שוק קבלני הפסולת

יונתן דוד חי :

שטחים ירוקים נגישים לכול/ם

"מודיעין אקלימי": חיזוי שיטפונות והצפות ברשויות מקומיות

השקעה ישירה בהתאמה אקלימית של מלאי הדיור הקיים

דור דנאל :

צמצום בזבז מזון באמצעות תמחור על פי תאריכי תפוגה ברשתות השיווק
עידוד מורים ומנהלות להשתתפות בהשתלמויות על שינוי אקלים
אקלים לכל סטודנט

דרור לביא:

התאמת תכניות מאושרות למשבר האקלים והפחתת פליטות בבנייה חדשה
קידום מענה לשינוי אקלים וביטחון תזונתי ברשויות המקומיות
טיפול בפסולת בניין בהתחדשות עירונית

עדנה אזוגי:

ערים לקרת אפס הדברה
הטמעת תכני אקלים בלימודי סיעוד
בתי ספר מובילים – חינוך אקו-הומניסטי אקלימי

יהונתן גרג'י:

תזונה וסל מזון בריאים וברי קיימא לכל
הקמת שווקים מקומיים-קהילתיים למכירת תוצרת חקלאית ועודפי תוצרי חקלאות
אקלים לכל מורה

איתי לארי:

חישוב מחודש של עלויות האנרגיה המתחדשת למול מקורות אנרגיה פוסיליים
שיתוף, הגנה והכלה של חסרי המעמד בהתמודדות עם משבר האקלים
תסקיר השפעת מדיניות התמודדות עם משבר האקלים על אוכלוסיות מוחלשות

מתן סופר:

בחירת תפקיד מערכת החינוך הישראלית בעידן של שינויי אקלים

חקלאות משקמת

העיר האזורית

מאיר פורמן:

הולכים על זה : קידום הליכתיות בערי ישראל

קידום מסדרונות אקולוגיים בישראל

הטמעת שיח תורני-סביבתי בציבור הדתי והחרדי

נועם שי:

עידוד שוק הבנייה בישראל למצוינות בבנייה ירוקה ואיפוס אנרגטי

תיקון לחוק החברות

איזורי פיתוח אקלימיים

נועם שטרנברג:

דיור ציבורי/חברתי כמוביל סטנדרטים ירוקים בבנייה חדשה

התחדשות עירונית סביבתית חברתית

עדכון הסמכת תו 'קמפוס ירוק'

נוי תימור:

רפורמה במערך האכיפה הסביבתית בישראל

תכנית לאומית להצלת מזון

טיפול מקומי בפסולת אורגנית מוסדית

ראם כהן:

קידום רגולציה תומכת לפיתוח כלכלה מעגלית בטקסטיל

בית מתלבשות לאופנה בת קיימא

רשת מפלטי חום

רתם לוי:

רב קו לכל ילד/ה

שגרירים לשינוי

סל איקלום לתמיכה בהתייעלות אנרגטית לקהילות החיות בעוני אנרגטי

רוי לרנר:

מיזם סעיד אלחרומי

בניית מתחמי דיור שמשלבים דירות בבעלות פרטית עם דיור ציבורי

הקמת אֶסְפֶּת אזרחים לאומית להתמודדות עם משבר האקלים בישראל .

אדל רזאיב:

אנרגיה קהילתית בבתים משותפים

חוסן מים אקלימי

איפוס פליטות במוסדות ההשכלה הגבוהה

שחר היברט:

ביקורת מוסדית על הצעת חוק האקלים

רשת מוסדות אקדמיה לאקלים

מערך מחקר לאומי לבריאות ואקלים

שירה שליט:

תקנות בטיחות בעבודה – איסור עבודה בתנאי אקלים קיצוני

מעבר צודק בתעסוקה

מדד היערכות אקלימי

שחר לוי:

יצירת מיקרוגריד אזורי בישראל: אילת אילות כמקרה בוחן

הסטת השקעות של כספי ציבור

מודל פיננסי למימון פיתוח בר קיימא

הקליניקה לפרטיות

מבוא

הקליניקה לפרטיות, בשיתוף מרכז הנשיא שמגר למשפט דיגיטלי וחדשנות החלה את פעילותה בשנת הלימודים תשפ"ג. זו הקליניקה הראשונה מסוגה בישראל, ומהבודדות בעולם, לפי שעה.

בשנת הלימודים תשפ"ג פעלה הקליניקה בהנחייתו האקדמית של פרופ' מיכאל בירנהק ובהנחייתה הקלינית של עו"ד נועה דיאמונד. בקליניקה השתתפו 12 סטודנטיות וסטודנטים.

הקליניקה עוסקת בזכות לפרטיות על מכלול מישורי הפעולה שלה: בין פרטים, מול תאגידים וארגונים, ומול המדינה. הפעילות המעשית בקליניקה מתבצעת בצוותים של סטודנטים. ות בהנחיית המנחה הקלינית. הסטודנטים. ות בקליניקה נחשפים לעבודה משפטית מגוונת, מול ועם רשויות, ארגונים ויחידים; לעבודת הרגולטור וניהול הליכים בבתי משפט. הסטודנטים והסטודנטיות משתתפים בהכנת התיקים בכל שלבי החיים של ההליך במהלך לימודיהם, נפגשים עם לקוחות, מסייעים בגיבוש כתבי טענות לבית המשפט לפי העניין, ומעורבים בכתיבת ניירות עמדה והצעות מדיניות בתחומים שונים שמשפיעים על הפרטיות.

הפעילות העיונית בקליניקה

בסמוך לפתיחת שנת הלימודים, קיימה הקליניקה שלושה ימי לימוד והכנה מרוכזים. במסגרת ימי ההכנה, ניתן מבוא לסוגיות מרכזיות הקשורות לזכות לפרטיות. ימי ההכנה נועדו להניח תשתית ידע בסיסית והיכרות עם "כלי העבודה" הנורמטיביים שעומדים לרשותנו בעבודה המעשית, לאור העובדה שנושא הפרטיות לא נלמד בצורה סדורה באף קורס בו השתתפו קודם לכן. במסגרת ההכנה הועברה סדנה בנושא חיפוש ומחקר משפטי ובניית חוות דעת משפטית על פי הסטנדרטים הנדרשים בקליניקה.

השיעורים העיוניים במהלך השנה עסקו בסוגיות שונות של הזכות לפרטיות, והבסיס העיוני שלה. בנוסף, בשיעורים דנו בהיבטים מעשיים של הזכות לפרטיות ועריכת דין חברתית: דילמות, כלים ופרקטיקה של עריכת דין חברתית; תרגיל קליני של הכנת טיעונים להליך דחוף וסדנה בנושא הנדסת פרטיות לעמותות וארגוני מגזר שלישי.

במפגשים העיוניים שולבו הרצאות אורח של מומחים ומומחיות מהשטח: עו"ד דן אור-חוף ומר ענר רבינוביץ' על Privacy by Design, עו"ד אור סדן ועו"ד רחלי אדרי-חולתא על חופש מידע ופרטיות; עו"ד ד"ר סאני כלב על פרטיות של קטינים; עו"ד גיל גן-מור ועו"ד גלית לובצקי על ליטיגציה של פרטיות. כמו כן נפגשו הסטודנטים והסטודנטיות עם בכירי הרשות להגנת הפרטיות במשרדי הרשות, והשתתפו בכנס "זיכרונות דיגיטליים" ובכנס הפרטיות העשירי, שהתקיימו שניהם בפקולטה.

הפעילות הקלינית-משפטית בקליניקה

הקליניקה שאפה לעסוק במגוון פעילויות מעשיות בממשקים שונים של הזכות לפרטיות, תוך עידוד הסטודנטים. ות לשיתוף הדדי בתיקים. בחירת התיקים התבססה על מדיניות הקליניקות לעסוק בנושאים בעלי השפעה חברתית רחבה, לסייע למי שידם אינה משגת, במקרים של "כשל שוק משפטי", ובתיקים בעלי ערך פדגוגי.

א. ניהול והעברת מידע על ידי רשויות ציבוריות

רשויות ציבוריות אוספות, מנהלות ומעבירות מידע רב על אזרחים, תושבים ומבקשי מעמד. הקליניקה בחנה את הצורך באיסוף המידע, את אופן ניהולו ואבטחתו ואת הנסיבות בהן המידע עובר בין רשויות:

- הקליניקה בחנה את ההיבט החוקי של דרישת רשות האוכלוסין ממבקשי מעמד עולה להצהיר האם לקו במחלת נפש, ופנתה לרשות האוכלוסין בבקשה לפי חוק חופש המידע בנוגע לנהל הרלוונטי ואופן הטיפול במידע.

סטודנטיות : אלונה צפריר ואסתר סגל

- הקליניקה בחנה את העברת המידע מהמוסד לביטוח לאומי לצה"ל בנוגע לקטינים הזכאים לגמלת ילד נכה, כדי לפטור אוטומטית מגיוס, בין היתר, מועמדים. ות לשירות המצויים על הרצף האוטיסטי. ערכנו חוות דעת עבור עמותת אלו"ט ובהמשך, פנתה הקליניקה בבקשות חופש מידע למוסד לביטוח לאומי ולצה"ל, באשר למנגנון העברת המידע והטיפול בו
סטודנטים : נויה מטלון ונדב זק

ב. סיוע בהתאמה לדיני הגנת הפרטיות לעמותות – פרויקט Privacy by Design (הנדסת פרטיות)

הנדסת פרטיות – [Privacy by Design](#) – מבוססת על ההבנה כי ראוי להטמיע עקרונות הגנה על פרטיות כבר בשלב תכנון ועיצוב של שירות, מוצר או טכנולוגיה חדשה. הקליניקה יזמה פרויקט ייחודי של הנדסת פרטיות לעמותות, ארגונים חברתיים ורשויות ציבוריות, שמחזיקים מידע אישי רב ורגיש לגבי הפונים והפונות אליהם, ולעיתים קרובות אין להם מודעות מספקת להיבטי הפרטיות, וחסרים להם משאבי כוח אדם, זמן וכסף כדי להתאים את עבודתם לדרישות החוק ולשפר את ההגנה על הפרטיות. הפרויקט מאפשר לקליניקה "לעזור לעוזרים" במעין אפקט גלים. פעילות הסטודנטים בפרויקט כוללת היכרות מעמיקה עם הארגון, מבנהו ובעלי התפקידים בארגון; הבנת זרימת המידע בארגון ואופן אגירתו והטיפול בו; ניתוח מטרות הארגון והאתוס שבעבודתו. לאחר תהליך intake מקיף שכולל מחקר וראיון של מנהלי הארגון, עובדים הסטודנטים על ניתוח היבטי המידע והפרטיות בעבודת הארגון ועורכים מסמך עקרונות מעמיק המתייחס לכלל היבטים אלו, לרבות מתן המלצות ופירוט חובות לפעולה על פי דין. כמו כן ניתן סיוע בניסוח מדיניות פרטיות לאתר הארגון והמסמכים הדרושים לרישום מאגרים אצל רשם מאגרי המידע.

השנה ניתן סיוע לארגונים הבאים :

- קואופרטיב עובדות ניקיון שאוסף מידע על עובדותיו כדי להתאים הכשרות לצרכיהן ולקבל תמונה על המצב בשוק הניקיון מצד אחד, והאימפקט של הקמת הקואופרטיב מצד שני.
סטודנטים : שי מרקוביץ ויובל אלי-עז
- מיזם Just Match שמחבר בין פונים לעמותות למחלקות פרו-בונו במשרדי עורכי דין.
סטודנטיות : נועה דקל ואור קליין
- פרויקט מא'את שמסייע לקורבנות פגיעות מיניות ברשות.
סטודנטים : יאסר אבו ערישה ודניאלה גוטין
- פרויקט "משפחה פלוס" של עמותת "חסדי לב" אשר מעניק ליווי פיננסי של מנטור ובאמצעות אפליקציה ייעודית לניהול תקציב משפחתי, בכדי לשפר את מצבן הכלכלי של משפחות בישראל.
סטודנטיות : אלונה צפריר ואסתר סגל
- מחלקת רווחה ברשות מקומית במרכז הארץ, שמעוניינת להפעיל פרויקט נוכחות ברשת לשם סיוע לצעירים בתחום סמכותה. הפרויקט עסק בחשבון משתמש של המחלקה, שמופעל ברשתות חברתיות ו"עוקב" אחרי בני נוער ברשות במטרה לספק להם מידע וייעוץ בתחומים שונים, לתקשר איתם בשפה הדיגיטלית שלהם ו"להיות איפה שהדברים קורים", תוך ניטור התכנים המועלים על ידי הצעירים, תיעודם בקובץ מקומי ופנייה אקטיבית למשתמשים כשמזוהה "פעילות בעייתית" כגון חרם, אלימות ושימוש באלכוהול ו/או סמים. לאחר תהליך חשיבה ומחקר מעמיק, בדגש על התייחסות לכללים החלים על רשויות מינהליות וסוגיות של מעקב ברשתות החברתיות, צוות הקליניקה הבהיר לנציגות המחלקה שהמתכונת הנוכחית של הפרויקט לא מתיישבת עם דיני הפרטיות, אך הבהיר שהוא נכון לסייע באפיון הפרויקט באופן שיעלה בקנה אחד עם הפרויקט, נכון להיום, הושהה.

ג. פרטיות בבחירות

1. **פנייה בנושא "ביביגרם"**: הקליניקה פנתה בשם מומחים ומומחיות לפרטיות מתחומי המשפט, מדעי החברה והמדע והטכנולוגיה והתריעה על הפרה לכאורה של ס' 11 לחוק הגנת הפרטיות, במסגרת הפעלת מתנדבים. ות לביורר עמדות של מצביעים. ות באמצעות פניות טלפוניות, עבור מפלגת הליכוד.

סטודנטים : נויא מטלון ונדב זק

2. **פנייה בנושא שימוש במצלמות גוף בבחירות לרשויות המקומיות**: בהמשך לדרישת מפכ"ל המשטרה בוועדת הפנים והגנת הסביבה של הכנסת להכניס מצלמות גוף לקלפיות בבחירות לרשויות המקומיות, נשלחה התייחסות של הקליניקה בה טענו שביישום פרקטיקה כזו יש להתבסס על העקרונות שהותוו בנושא בבחירות הארציות בהחלטות שונות של יו"ר ועדת הבחירות המרכזית (ובעיקר ה"ש 7/22). הפנייה נשלחה לגורמים בוועדת הפנים, במשטרה וברשות להגנת הפרטיות. המשטרה השיבה שהבקשה היא לצייד מפקחי טוהר בחירות במצלמות ייעודיות לשם תיעוד של מקרים חריגים בהם יעלה חשש לפגיעה בטוהר הבחירות, והכל בהתאם לעקרונות ולתבחינים שנקבעו על ידי יושבי ראש ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ויושמו בבחירות הארציות.

סטודנטים : יובל אלי-עז ושי מרקוביץ

3. **פנייה בנושא שימוש לכאורה במידע ממאגר עירוני לצרכי תעמולת בחירות (רחובות)**: הורים מרחובות פנו לקליניקה בקשר להודעות סמס פוליטיות שנשלחו להורים ושמענו לילדיהם בגילאי בית ספר יסודי, בשם ראש העיר המכהן. הקליניקה טיפלה בפנייה: בשל מאפייני נמעני ההודעות ומספרי הטלפון אליהן נשלחו, קיים חשד שנעשה שימוש במאגר מידע עירוני שמיועד למתן שירות לילדי העיר, לצורך פוליטי. הפנייה מוענה לגורמים הרלוונטיים במשרד הפנים וברשות להגנת הפרטיות.

סטודנטים : יובל אלי-עז ושי מרקוביץ

4. **מסמך היבטי פרטיות בבחירות וזכותן פרטיות לבוחרים**: לקראת הבחירות המוניציפליות שיתקיימו ב-31.10.2023, ערכה הקליניקה מסמך מקיף הסוקר את היבטי הפרטיות השונים בבחירות בכלל, ובבחירות מוניציפליות בפרט. בנוסף נערך זכותן בנושא, אשר יופץ בעברית ובערבית בתפוצה רחבה.

סטודנטים : יובל אלי-עז ושי מרקוביץ

ד. התייחסויות להצעות חוק, החלטות גופים מינהליים וניירות עמדה של הרשות להגנת הפרטיות

- הקליניקה הגישה התייחסותה לנייר עמדה של הרשות להגנת הפרטיות בנושא מעקב אחר עובדים מהבית (יחד עם הקליניקה לזכויות בעבודה) והעירה לגבי היבטי פרטיות בחוק ההסדרים לשנים 2023-24. בנוסף, עם איגוד האינטרנט הישראלי וקליניקות נוספות, הגשנו התייחסות מורחבת לפרק הדיור הדיגיטלי בחוק ההסדרים.
- הקליניקה הגישה התייחסות להחלטת ועדת האתיקה של לשכת עורכי הדין בנושא שמירת חומר ארכיוני והעברתו ליורשים, והעלתה היבטי פרטיות של נפטרים שנעדרו מהחלטת הוועדה, וכן הכינה נייר עמדה בנושא הוספת עילת פגיעת פרטיות לרשימת העילות בגינן ניתן להגיש תובענה ייצוגית (בהמשך להצעה שהועלתה בדוח הצוות הבין משרדי לבחינת ההסדרים הקבועים בחוק תובענות ייצוגיות). נייר עמדה זה ישולב בתגובת הקליניקה לתובענות ייצוגיות לדוח הצוות הבין משרדי.

סטודנטים : יובל אלי-עז, נויא מטלון ונדב זק

ה. פרויקט "אלימות מעקבית"

מטרת פרויקט היא שיום (naming) של מקרי הפרת פרטיות בזוגיות שהם בעלי מאפיינים של התנהגות אלימה, לתופעה שכינה "אלימות מעקבית". תופעות של הפרת פרטיות במסגרת מערכת יחסים זוגית (וכן לפני ואחריה) הן תופעות מורכבות. החוק מעניק כלים להתמודדות עם הפרות פרטיות כאלו, באופנים שונים: הפן הפלילי, צווי מניעה, פיצוי נזיקי. יש בחוק גם התייחסויות ספציפיות להתנהגויות מפרות פרטיות שיכולות להתרחש בזוגיות (אך לא רק) כגון הטרדה מאיימת ("סטוקינג"). בבסיס דברי חקיקה אלו עומדת ההבנה שהתנהגות כזו היא פסולה, אלימה ויש להפסיקה לתת סעדים אפקטיביים לשם כך.

בבסיס הפרויקט מצויה הטענה שיש להרחיב את ההבנה שמדובר בהתנהגות אלימה בהגדרתה, ולמקם את התופעה של הפרות פרטיות חמורות בהקשר הזוגי בתוך התופעה של אלימות במשפחה. הטענה מתבססת על סקירת פסקי דין שעסקו באלימות במשפחה וההבנה כי חרף העובדה שההתנהגות האלימה שנדונה בהליכים אלו כללה הפרות פרטיות חמורות כגון מעקב, צילום בסתר, חדירה לרשתות החברתיות והפעלת טכנולוגיית מיקום, הפגיעה לא מוסגרת כפגיעה בפרטיות ולא נתבקש בגינה מלוא סל הסעדים הזמין (למשל, מכוח חוק הגנת הפרטיות שמאפשר מתן פיצוי ללא הוכחת נזק). מטרת הפרויקט היא, אם כן, "הארת זרקור" על תופעת האלימות המעקבית והצעת נקודת מבט חדשה על התנהגות מסוימת, ומסגורה, לשם תכלית של שיפור ההתמודדות עם התופעה.

העבודה על הפרויקט כללה תהליך חשיבה מעמיק ומחקר מקיף של חקיקה ופסיקה וכן ספרות בנושאי אלימות במשפחה, פרטיות בין בני זוג והכלי הנזיקי בהקשרים הרלוונטיים. לאחר שלב המחקר, שכלל כתיבת חוות דעת בנושא, פנינו לניסוח הטיעון ומבנה מסמך מסכם. המסמך מיועד להפצה בקרב עורכות דין ועובדות סוציאליות בתחום לשם העלאת המודעות וקיום שיח בנושא. בנוסף השאיפה היא לפרסם מאמר משותף של הסטודנטיות והמנחה הקלינית.

במסגרת העבודה על הפרויקט, השתתפו הסטודנטיות והמנחה הקלינית בסדנת "שומרות סף בקהילה", סדנת הכשרה עבור נשים המסייעות לנשים נפגעות אלימות במשפחה, שאירגנה עיריית ראשון לציון בשיתוף עם עמותת ל.א. לאלימות כלפי נשים. בסדנה נדונו סוגיות שקשורות לאלימות מעקבית וניתנה סקירה של הכלים המשפטיים הרלוונטיים להתמודדות עמה.

סטודנטיות: אור קליין ונועה דקל

ו. שימוש המשטרה ברוגלות (פגסוס, סייפן) במסגרת חקירות משטרה

באוגוסט 2022 פורסם [דוח הצוות לבדיקת האזנות סתר לתקשורת בין מחשבים](#) ("דוח מררי"), שהוקם לבדיקת "פרשת NSO" שנחשפה ע"י העיתונאי תומר גנון ב"כלכליסט" בינואר 2022. ב-10.8.2022 הגיבה הקליניקה יחד עם האגודה לזכויות האזרח לדוח, תוך מתיחת ביקורת על העמדה המשפטית שהובאה בו, ובפרט זו הגורסת כי ישנה סמכות בדין לשימוש ברוגלות ככלי להאזנת סתר בחקירות משטרה. הפנייה לא זכתה למענה לגופם של דברים.

ביום 9.7.2023 פנתה הקליניקה עם החטיבה הפלילית בקליניקות המשפטיות במרכז האקדמי למשפט ועסקים לפרקליט המדינה, בדרישה לערוך בדיקה מעמיקה ושקופה של מקרים בהם במסגרת חקירה משטרתית נאסף ע"י רוגלה מידע שאינו מהווה "תקשורת בין מחשבים" ועל כן אסור על פי חוק האזנת סתר.

בנוסף עבדה הקליניקה על הכנת עתירה בנושא שימוש המשטרה ברוגלות.

סטודנטים רימון וייס ועודד אפראימוב

ז. פרטיות וחופש מידע – "מפת פשיעה" של מקרי רצח בעיר לוד

התנועה לחופש מידע פנתה למשטרה בבקשה לקבל מידע אודות שמות, תאריכים ומיקומים של אירועי רצח בלוד בעשור האחרון. הבקשה סורבה בנימוקי פרטיות (!) של מעורבים וצנעת הפרט של המת. התנועה פנתה לקליניקה

בבקשה לסיוע ושיתוף פעולה. עמדת הקליניקה היא שביסוס הזכות לפרטיות משמעה גם מניעת שימוש לרעה בזכות בכדי למנוע הגשמת אינטרסים לגיטימיים כגון חופש מידע. הקליניקה גיבשה חוות דעת באשר לסירוב המשטרה ומצאה אותו בלתי מוצדק, וציינה נקודות הדורשות הבהרה בתשובות המשטרה. נקודות אלו שולבו במכתב הבהרה והתראה לפני נקיטה בהליכים משפטיים ששלחה התנועה לחופש מידע לממונה חופש מידע במשטרה. בהיעדר מענה, נוסחה עתירה בסיוע הקליניקה (עת"ם 23-03-21422). בהמשך, העתירה נמשכה ע"י העותרת לאחר שהמשטרה שינתה את טעמי הסירוב וטענה שהמידע המבוקש נאסף לצרכי חקירה.

סטודנטים : נויה מטלון ונדב זק

ח. חיסיון שמות, פרטים אישיים ומידע רגיש בהחלטות בית הדין לעררים

בית הדין לעררים על פי חוק הכניסה לישראל הוא בית דין מינהלי שבסמכותו להכריע בעררים נגד החלטות של רשות האוכלוסין הנוגעות להליכי כניסה והסדרת ישיבה בישראל. הסיפורים המובאים בפני בית הדין נוגעים לרוב במטריה רגישה ופרטית, לרבות סיפורי רדיפה, עילות הומניטאריות, אלימות במשפחה, מצב רפואי ועניינים שנוגעים לקטינים. במסגרת הפרויקט נסקרו פסקי דין והחלטות של בית הדין ומופו המקרים הבעייתיים בכל הנוגע לפרטיות העוררים : פרסום שמות ומספרים מזהים של עוררים ; פרסום שמות של קטינים ; פרסום פרטים רגישים בתיאור העובדתי של פסק הדין ; פרסום פרטי קשר של עוררים במסגרת פרסום החלטות "בפתקית" על גבי כתב בי-דין וגובשו המלצות לשיפור המצב.

המחקר אפשר מתן מענה פרטני לפונים להתייעצות עם הקליניקה, בפרט לעורכות דין המייצגות עוררים בפני בית הדין.

סטודנטים : יאסר אבו-ערישה ודניאלה גוטיץ

ט. "חיפוש חמץ"

בעקבות חשיפת מקרה של אישה בהריון בסיכון שהגיעה לבית החולים "לניאדו" במהלך חג הפסח ונערכה בדיקה של המזון אותו הביאה עמה, הקליניקה פנתה להנהלת בית החולים ומשרד הבריאות בדרישה להפסיק לאלתר חיפוש בתיקים שמטרתו איתור חמץ ותשאול מבקרים לגבי מזון. בסופו של יום הנושא נידון בבג"ץ 2765/23 **ישראל חופשית נ' משרד הבריאות** בו צוין כי בכוונת משרד הבריאות לפרסם הנחיות למנהלי בתי חולים באשר לסמכויות המוקנות להם בנושא. הקליניקה תמשיך לעקוב.

סטודנטית : נועה דקל

י. מענים פרטניים

במהלך השנה נתנה הקליניקה מענה פרטני לפונים. ות בסוגיות שונות, כגון מסירת פרטים אישיים במסגרת הזדהות בפני חברת ביטוח, חיסוי שם קטינה בהליך משפטי, פנייה לרשות להגנת הפרטיות בנוגע לעיון במסלוקת הנסיעות בתחבורה ציבורית, התקנת מצלמות בבניין מגורים משותף ועוד.